

ЗЛАТНА ГРЕДА

Књижевност ♦ Уметност ♦ Култура ♦ Мишљење

Број 219/220/221

Година XX
јануар/фебруар/март 2020
www.dkv.org.rs

Мишљење

Ђорђо Агамбен
Стејси Лу
Роберт Бојд
Бојан Јовановић
Часлав Ђорђевић

Проза

Амос Оз
Ширли Џексон
Алекса Ђукановић

Поезија

Стеван Брадић
Ђерђ Петри
Александар Павић
Јанош Геци
Ристо Василевски
Санде Стојчевски
Наташа Сарџоска
Милица Дрндаревић
Јулиа Капорњаи
Сима С. Мраовић
Анастас Настевски
Мира Ракановић

Досије

Душан Пајин

Слика на корицама:
Едвард Мунк, аутопортрет са шпанским грипом

ISSN 1451-0715

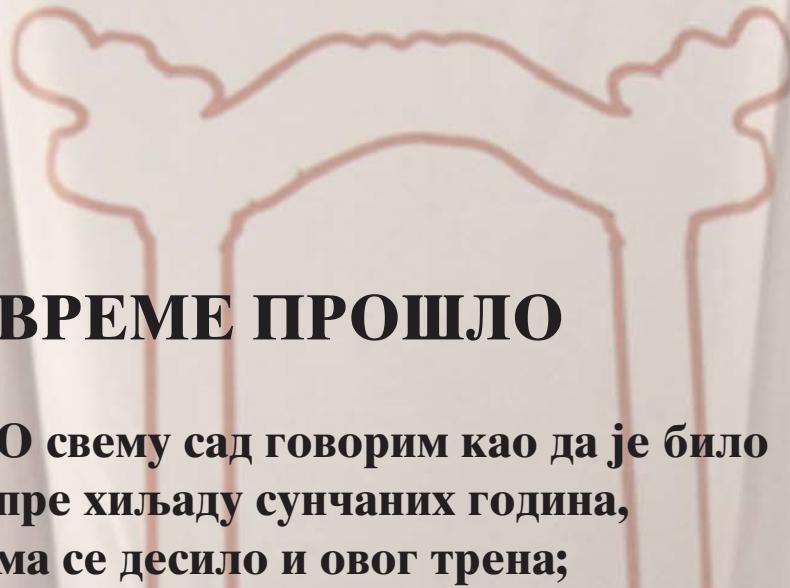

9 771451 071000

МЕЂУНАРОДНИ НОВОСАДСКИ
КЊИЖЕВНИ ФЕСТИВАЛ
INTERNATIONAL NOVI SAD
LITERATURE FESTIVAL

ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ
(1898–1993)

август – септември
August – September

ВРЕМЕ ПРОШЛО

О свему сад говорим као да је било
пре хиљаду сунчаних година,
ма се десило и овог трена;
о свему говорим неизвесно
као да је свака ствар од мене
васељенски удаљена.

Као шуме угљенисане, под ледом,
као храст опасан с три столећа,
коме се сећања муте,
у оно што је прошло гледам
и пребрајам
паучинасте година колуте.

Говорим сада као да сам била
пре хиљаду сунчаних година,
као да сам на некој далекој планети
доживела љубав
и оставила тамо нерођеног сина.

ЗЛАТНА ГРЕДА[©]

БРОЈ 219-220-221

лисци за књижевносц, умешносц, културе и мишљење

САДРЖАЈ

Борђо Агамбен	
РАЗМИШЉАЊА О КУТИ	
Стејси Лу	
ЕПИДЕМИЈА СТРАХА	
Стеван Брадић	
КАО ПОКИДАНО ЛИШЋЕ (поезија)	
Роберт Бојд	
ЕПИДЕМИЈА ЗАРАЗНИХ БОЛЕСТИ	
Ђерђ Петри	
ДА СТИГНЕШ ДО СУНЦЕМ ОБАСЈАНЕ	
ШТРАФТЕ (поезија)	
Бојан Јовановић	
УПИТНО ПРАВО НА СМРТ	
Александар Павић	
ПЕТ ХАИКУА (поезија)	
Јанош Геци	
ДЕВИЦА СА ДЕТЕТОМ, СВЕТОМ АНОМ	
И ЈЕДНИМ МАГАРЦЕМ (поезија)	
Ристо Василевски	
НЕМА КОМЕ ДА ВЕРУЈЕМО / ДОКЛЕ /	
БУДИ СРЕЋАН (поезија)	
Часлав Ђорђевић	
ОД ЕСКАПИЗМА ДО МИСТИКЕ	
И ИСИХАЗМА	
Санде Стојчевски	
ПОЛУГА / ОБЛИНА / ЛАБАВА / ЛАБУДОВИ /	
ЛАБА / РУЖА / ЈЕЗГРО (поезија)	
Наташа Сарџоска	
РИМСКИ ПАЛИМПСЕСТ (поезија)	
Амос Оз	
НОМАД И ЗМИЈА (проза)	

Милица Дриндаревић	
ЈА НЕМАМ УСТА / КОРЊАЧЕ (поезија)	30
Јулија Капорњаи	
ВЕЗИВАЊЕ / ДОДОЛЕ / ПРИПРЕМЕ ЗА ПУТ /	
ПРОЛЕЋНО СПРЕМАЊЕ / ТРАЖЕЋИ	
ОДГОВОРЕ (поезија)	31
Ширли Цексон	
ВЕШТИЧА ПОСЛА (проза)	32
Алекса Ђукановић	
БАШТОВАН / РИБАР НИЈЕ ЗНАО /	
ШЕТАЈУЋИ УЛИЦОМ КНЕЗА	
МИХАИЛА (проза)	33
Сима С. Мраовић	
У НЕДРИМА ЗАВИЧАЈА (поезија)	34
Анастас Настевски	
КАЗНА / БРЛОГ / ФАРМА МУВА (поезија)	35
Мира Ракановић	
УМОРНИ ТРГОВИ / ПИЈАНСТВО (поезија)	35
Душан Пајин	
РОМАНТИЗАМ У ДЕЛУ ЂУРЕ ЈАКШИЋА	36
КРИТИКА	60
Ранко Павловић	
ИЗА ОГЛЕДАЛА	42
Момчило Спасојевић	
УРАЊАЊЕ У НЕПОЗНАТО	43
Давид Кецман Дако	
КОСМИЧКА ТУГА И ЗАМОР	44
Давид Кецман Дако	
ЗАУВЕКНОМ ЗЕБЊОМ ПРОЖЕТ	46
Јелена Марићевић Балаћ	
"СВЕЋА У ЗАТВОРЕНОЈ ТЕГЛИ"	48
Јелена Марићевић Балаћ	
УСТА ПУНА ПЕТЛА	50
Андреа Беата Бицок	
ПЕВАЊЕ ПРЕ, ПОСЛЕ И ИZNАД СВЕГА	51
Мирослав Радовановић	
СВЕТ СУГЕСТИВНЕ МАГИЈЕ	52
Давид Кецман Дако	
РАЗДОРИ И СУНОВРАТИ	53
24 ВЕСТИ ИЗ ДКВ	54

ЗЛАТНА ГРЕДА[©]

лисци за књижевносц, умешносц, културе и мишљење

Излази квартално

Издавач: Друштво књижевника Војводине, Нови Сад, Браће Рибникар бр. 5

Главни и одговорни уредник: Јован Зивлак

Редакција: Владимира Гвозден (заменик главног уредника),
Зоран Ђерић, Алпар Лошонц, Стеван Брадић
и Бранислав Живановић

Секретар редакције: Јони

Лектура и коректура: Јони

Design: Colight

Припрема: Car@jova

Стални сарадници: Драган Проле, Душан Пајин, Ђамир Смиљанић,
Михајл Ђуга, Драган Бабић, Корнелија Фараго, Милица Станковић,
Бранислав Живановић

Телефон редакције: 021-6542-431 и 021-6542-432

Интернет: www.dkv.org.rs

E-mail: zlatagreda@neobee.net

Текући рачун: 340-2030-48, Ерсте банка

Рукописи се примају до 20-ог у месецу за наредни број.
Пожељно је да се доставе на CD-у или на e-mail у програму
Word for Windows, тајмс њирилица.

Рукописи се не враћају.

Прештампавање, фотокопирање, у деловима или у целини, репродуковање
или јавно коришћење објављених текстова без сагласности листа и аутора
подлеже закону о ауторском праву и праву интелектуалне својине.

Лист је бесплатан за чланове ДКВ.

Дистрибуција: *Лајна*, Змај Јовина 3, Нови Сад; *Мала велика књиџа*,
Игњатија Павлаца 4, Нови Сад; *Кафе-књижара Нублу*, Жарка Зрењанина
12, Нови Сад; *Кафе Изба*, Железничка 4, Нови Сад; *Вулкан*, ТС Mercator,
Булевар ослобођења 102, Нови Сад; *Делфи - Књижара СКП*, Краља Милона
48, Београд; *Zepter Book World*, Краља Петра I 32, Београд; *Салон књиџа* – клуб читалаца "Књиџа и ми", Цетињска 6, Београд; *Вулкан*, ТС
Delta City, Јурија Гагарина 16, Нови Београд; *Књижара Театар*, Трг Слободе
7, Зрењанин; *Делфи*, Вождова 4, Ниш; *Лајна*, Градско шеталиште
ББ, Чачак; *Лајна*, Краља Петра I 46, Крагујевац; *Градска књижара Да-*
нило Киши, Трг Републике 16, Суботица

Штампа: Сајнос, Нови Сад

Средства за објављивање листа обезбедили су Министарство културе Републике Србије, Покрајински секретаријат за културу АП Војводине и Управа
за културу града Новог Сада.

Лист је уписан у регистар јавних гласила Решењем Министарства правде и
локалне самоуправе Републике Србије број 651-01-244/2001-09 од 22. 8. 2001.
године.

ISSN 1451-0715

Размишљања о куги

Следеће мисли нису мисли о пандемији, већ о томе шта можемо да схватимо на основу реакције коју она изазива код људи. То је, дакле, питање размишљања о томе колико је лако читаво друштво прихватило да се осећа заражено кугом, да се изолује код куће и да обустави нормалне животне услове, пословне обавезе, пријатељске и љубавне односе, па чак и верска и политичка убеђења. Зашто није било протеста и опозиције, што је чак и замисливо и што се обично дешава у таквим случајевима? Теза коју заступам јесте да је, на неки начин, па ипак несвесно, куга већ била присутна, да су очигледно услови живота људи постали такви да је билоовољно да се појави изненадан знак тога какав им је живот – односно, да је неподношљив, баш као и куга. И то је, на одређени начин, једина позитивна ствар коју можемо да научимо из тренутне ситуације: могуће је да ће се касније људи запитати да ли је њихов начин живота заиста био добар.

А оно о чему још треба да се размишља, и што је ова ситуација несумњиво открила, јесте потреба за вером. У нападном медијском дискурсу позајмљује се термин из есхатолошког вокабулара за описивање те појаве, који се опсесивно понавља, понапре у америчкој штампи. То је израз "апокалипса" и често изричito указује на крај света. Као да је верска потреба, коју црква више

не може да задовољи, потражила друго уточиште и пронашла га у ономе што је постало религија нашег времена: у науци. А то, као и

ступају престижни научници) оних који одричу постојање озбиљности те појаве до доминантног ортодоксног дискурса који то потврђује а често се, пак, и радикално разилази од тога како с њим треба поступати. И, као што то обично бива, неки стручњаци или самозвани експерти успевају да обезбеде наклоност монарха који је, као у време верских распра-

Ђорђо Агамбен

свака религија, може да подстакне сјеверје и страх или се макар може употребити за његово ширење. Никада до сад нисмо присуствовали таквом спектаклу, типичном за религије у кризним временима, различитих и контрадикторних мишљења и препорука, које иду од мањинских јеретичких ставова (и које, пак, за-

ва које су поделиле хришћанство, на страни тренутних или супротстављених и намеће своје мере у складу са сопственим интересима.

Још један узрок ових размишљања јесте очигледан суноврат свих општих убеђења и веровања. Рекло би се да човек више не верује ни у шта – осим у пуко биолошко постојање које се мора сачувати по сваку цену. Међутим, само се тиранија може зачинити на страху од губитка живота, само чудовишни Левијатан исукањог мача.

Због тог разлога – када се прогласи да је ванредна ситуација, куга, прошла, ако до тога и дође – а не верујем у то, бар они који су сачували и зрнце разума, моћи ће да се врате прећашњем начину живота. А то је оно што нас данас можда и највише доводи до очаја – чак и, као што је речено, "само онима који више наде немају нада ће бити дата".

Са вебсајта *Quodlibet*
27. март 2020.

Превела са енглеског језика
Весна Савић

Стејси Лу

Епидемија страха

Унастојањима да комуницирају са јавношћу, државна власт и водеће здравствене установе воде се психолошким истраживањима.

Док је у западној Африци прошле јесени владала зараза еболом, САД су се ухватиле у коштац са "страхоболом". Тог су се израза досетили медији како би описали параноју која је захватила америчку нацију.

Иако је у САД било потврђено само 10 случајева – и то код људи који су сви били у непосредном и дужем контакту са пациентима оболелим од еболе – у Тексасу, Мисисипију и Њу Џерзију родитељи нису дозвољавали деци да иду у школу пошто су други ученици и чланови наставног особља били у случајном контакту са пациентима зараженим еболом или су путовали у западну Африку, док је један наставник у Мејнju добио неплаћено одсуство јер се налазио на конференцији у Даласу на којој је откривен први случај оболеле особе у САД. Савезне државе Њујорк, Њу Џерзи и Илиноис изрекле су меру 21-дневног задржавања у карантину здравствених радника који су лечили пациенте заражене еболом у западној Африци, док су у Конектикату задржали право да ставе у карантин било коју особу за коју се сматрало да је била изложена вирусу.

Иако су многи били прилично шокирани ширењем еболе, психологози се нису изненадили преувеличавањем страха код људи.

"То што се десило у сагласности је са оним што знамо о перцепцији ризика," каже др Пол Словић, професор на Универзитету Орегона и директор непрофитне организације *Decisionresearch*, чији истраживачи проучавају понашање људи и доношење одлука. "Истог тренутка када је објављено да постоји опасност од ширења еболе, активиране су најосетљивије ствари: Болест може бити фатална, невидљива је и тешко је заштитити се, изложеност истој је невољна и није најјасније да ли власти могу да контролишу такву ситуацију."

Током четири деценије, Словић је са колегама психологозима проучавао како људи перципирају ризик и шта је узрокник претеране реакције на

епидемије, терористичке нападе и друге ванредне догађаје, чак и када њихов лични ризик представља занемарљиву вредност, а да су исто времено мање обазриви поводом других претњи, попут грипа, за које постоји већа вероватноћа да ће их задесити.

Све те ишчашене реакције могу довести до стигматизације људи и одбацивања свакодневних активности, што зауврат може довести до стварања низа нових проблема и поред тренутне кризе. Услед тога, психологози су почели да пружају помоћ државним властима и другим групацијама у саопштавању нивоа стварних ризика по јавност јер би се старати о томе да деловање буде у складу са стварним потребама.

Нове претње узрокују анксиозност

Истраживања су показала да различите претње могу да подстакну другачије психолошке реакције код људи. Најновије егзотичне претње, попут еболе или птичијег грипа, изазвају анксиозност у нивоима који су виши од нивоа познатих претњи. За такву реакцију можда је одговорна амигдала, регион у мозгу за који су истраживања показала да игра одређену улогу у откривању нових ствари али и обрађивању страха. На пример, Николас Балдерстон је у недавном истраживању са колегама са Универзитета Висконсин–Милвоки открио да се активност амигдале појачава када учесници посматрају непознато цвеће након гледања слика змија (*PLOS ONE*, 2013).

А истовремено, очекивана реакција људи на познате претње често изостане. Примера ради, грипом се зарази тек 20 одсто становништва сваке године, а премине на хиљаде људи. Па ипак, већина људи је прележала и преживела грип, или познаје некога ко је кроз то прошао, тако да се људи не гурају да приме сезонску вакцину против грипа. То би објаснило и зашто је стопа вакцинације против грипа у САД у сезони 2013–14. износила само 46,2 одсто.

Перципирање ризика од болести које су људима познате или које нису непосредно искусили такође се

вреднују као мање опасне, што може представљати фактор који утиче на то зашто родитељи оклевавају у погледу вакцинације деце.

"Имамо већ неколико генерација деце без великог кашља и овчијих богиња, тако да друштво није свесно ризику," каже др Барбара Ренолдс, психолог и управник Одјељења за јавне послове у Центру за контролу и превенцију болести САД (CDC). "Тешко је тражити од родитеља да предузму мере заштите од ризика који није видљив."

Осећање непосредног ризика подстиче људе да приликом суочавања са заразом предузму превентивне мере, каже Словић. На пример, најавио пандемије грипа H1N1 2009. године, истраживања су се бавила разлозима због који се људи јесу или нису вакцинирали. Једна метаанализа показала је да најважнији фактор за примање вакцине представља перцепција личног ризика, након које следи друштвени притисак и претходно понашање (*Vaccine*, 2011).

Ограничавање опсега процене ризика доводи до смањења панике

Правовремена и искрена обавештења која потичу од некога кога публика сматра уверљивом особом кључна су за задржавање страха током епидемије, али државној управи није лако приликом упознавања јавности са ризиком и објашњавањем како треба поступати а да се притом не диже узбуна, казао је др Барух Фишхоф, психолог са Универзитета Карнеги Мелон, који је председавао Саветодавним одбором за ризике Управе за храну и лекове и Саветодавним одбором за домовинску сигурност Агенције за заштиту животне средине САД.

"Дисциплина је најприроднија ствар: идентификујте неколицину ствари које људи најчешће треба да знају и сmisлите како да им то јасно и уверљиво представите," каже Фишхоф.

Па ипак, стручњаци кажу да, како се ситуација са еболом одвијала, тако су здравствене институције губиле на кредитабилитету. "У почетку је само неколико случајева заражених особа схваћено као грешка или невољна погрешка, што је изазвало сумњу у то да ли је CDC доволно пажљив јер се чинило као да се не поштују прописани протоколи, а то је било прилично забрињавајуће," каже Словић.

Хиперболисани преноси медија на ову тему такође су читаву ситуацију учинили озбиљнијом. Ренолдс наводи: "Савремена комуникација омогућава човеку да на интимнијем нивоу искуси претњу која није реална."

Амерички медији имају ту склоност ка налажењу – али и објављивању – девијантних видова понашања, који само потпомажу пролонгирање мита да људи на кризу реагују панично, наводи Фишхоф.

"Истраживачи природних катастрофа знају да исказивање храбрости у понашању представља норму", истакао је. "Кад бисмо имали доказе – које тренутно прикупљамо – сматрам да бисмо доказали да је ебала имала малог утицаја на живот већине људи, чак и да су обраћали пажњу на њу", додаје.

У часопису *Лансет* наводи се да је у САД у октобру објављено више од 21 милиона твитова о еболи и да је извештавање о тој болести у САД и Уједињеном Краљевству "нагињало ка подстицању суштинског неразумевања ризика од изложености и тога шта представља праву претњу од избијања заразе еболе и њених узрока."

Међутим, медији такође могу бити и савезници у ширењу прецизних информација које су корисне. На пример, током пандемије грипа H1N1 2009. године, и аустралијски и шведски медији прецизно су пренели ризик од преношења те болести. Шведске радиодифузне агенције биле су, пак, и делотворније јер су преносиле информације о томе како гледаоци могу заштитити своје здравље и препознали су непознанице у вези са том епидемијом, док су аустралијске медијске куће неповољније извештавале о погрешним корацима које су државне агенције предузимале (извор: *Scandinavian Journal of Public Health*, 2013). Па ипак, чак и упркос свеукупно сличној стопи вакцинације пре пандемије, по избијању епидемије вируса H1N1, стопа вакцинације у Шведској износила је 60 одсто, наспрот 18 одсто у Аустралији.

У истраживању се сугерише да је, по угледу на шведске медије, усредређивање на то како се људи сами могу заштитити од нарочите важности за особе подложније стресу и анксиозности. У истраживању спроведеном током пандемије вируса H1N1, канадски научници са Универзитета Карлтон у Отави сазнали су да су особе које имају најнижи праг

толеранције неизвесности свеукупно доживеле највише анксиозних епизода током пандемије и нису могле да се увере да могу да се заштите на неки начин (извор: *British Journal of Health Psychology*, 2014).

Стручњаци се слажу да, када се деси нова претња, пружање конкретних и детаљних упутстава за поступање може смањити панику и претерано реаговање. Када је пре неколико година велики број школа у Тексасу био суочен са бактеријском инфекцијом вируса *MRSA*, Ренолдс је саветовала локалне званичнике из области здравствене заштите како да објасне, корак по корак, правилно и темељно прање руку, тако да је тај поступак лично на ритуал.

"Када људима кажете да се могу заштитити само прањем руку, то не

делује као адекватна мера заштите", казала је.

Додала је да такве поруке могу бити од веће помоћи ако се пренесу на креативан начин и у другачијем формату. "Инфографике и визуелни елементи су од велике помоћи. Није доволно да само кажемо нешто људима, већ морамо да им то и покажемо. Кад човек користи примитивнији део мозга, визуелни елементи су моћнији од других алата, укључујући и језик."

Такође је важно да се садржај и тон поруке прилагоди одређено публици.

"Научници и званичници у домену здравствене заштите можда мисле да ће различите типове особа убедити једним те истим доказима, а лајцима заправо треба објашњавати на другачији начин", сматра Фишхоф. "Људи могу да схвате разне ситуације ако се ви као преносилац поруке исправно поставите."

То подразумева упрошћавање и преношење важних информација, наспрот оних мање битних; изражавање ризика бројевима – нпр. "Постоји 30 одсто вероватноће да ће па-

сти киша" – и подсећање људи на то које су последице чекања на новије доказе. Такво пружање информација треба тестирати на појединцима ради раног уочавања могућих неспособности, додаје.

Пример који наводи тиче се разумевања великих количина информација: Професори на Институту за здравствену политику и клиничку праксу Медицинског факултета Гајсел у Дарптмуту, др Лиса Шварц и др Стивен Волошин, баве се истраживањем бихејвиоралног доношења одлука како би направили "етику" која садржи чињенице о леку", сличну етикети са хранљивим вредностима састојака на прехранбеним производима. На тој етикети би јасно биле исказане потенцијалне жељене и нежељене последице лека и набројани подаци у вези са плацебом или алтернативним лековима.

Делотворна комуникација такође би научницима и другим особама налагала да искреније излажу о свим важним неизвесностима, како каже Фишхоф у недавном чланку објављеном у часопису *Proceedings of the National Academies of Science* (PNAS, 2014).

То је и циљ CDC-а, који истиче искреност и непосредност у пружању обавештења, наводи Ренолдс.

"Наука је страшна ствар", казала је. "Мислим да психолози који раде у домену комуникације у вези са ризиком сматрају да имамо превише контроле приликом преношења порука. Морамо да се зауставимо, кренемо корак уназад и дозволимо људима да испоље јаке емоције и направе погрешне кораке докле год радимо на томе да почну да доносе одлуке зависане на обавештености које на крају крајева штите и њих и људе који их окружују."

Стејси Лу,
члан редакције часописа *Monitor*,
Март 2015, Vol 46, No. 3
Штампана верзија: страна 46.
<https://www.apa.org/monitor/2015/03/fear>

Превод **Весна Савић**,
31. март 2020.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Slovic, P. (1987). Perception of Risk. *Science*, 236, 280–285.
- Slovic, P. (2010). The Feeling of Risk: New Perspectives on Risk Perception. London, Earthscan.
- Fischhoff, B. (2011). Communicating about the risks of terrorism (or anything else). *American Psychologist*, 66(6), 520–31.

Стеван Брачић

КАО ПОКИДАНО ЛИШЋЕ

7

колико кошта ова књига
400 или 500 динара
можда више
држиш је у рукама
али ја видиш у томе нисам имао некакву реч
нико ме није питао колико вреди рад
у њу утрошен
верујем ти да си је купила
добра читатељко
али ја бих ти је можда и поклонио да си ме питала
на време
авај
ни сам немам право на бесконачан број
примерака
сопствене књиге
не поседујем ни папир ни фарбу ни машине
којима се она умножава
не поседујем ништа осим сопственог напора
а рачуноводство се мора поштовати
примерци преbroјати у магацину
пре и после сајма
можда си је купила са попустом
у том случају ми је драго што си се потрудила
да допреш до свега што бих ти желео рећи
осећам
топлоту међу нама
као да смо саучесници у неком тајном
и опасном послу
о коме никоме не смејмо рећи ни речи
завереници смо који се припремају
да сруше свет
ја нећу видети ни динара од онога што си
потрошила
веруј ми
наш разговор је у потпуности заштићен од зараде
водимо га у сенци
трговине
а ипак
своја срца још нисмо продали
ником.
а након читања
новац се ипак мора сабрати на једно место
и уплатити у банку
на рачун фирмe
али никако као пазар већ само
као позајмица оснивача
јер тако неће платити порез
наши трговци и издавачи
и књига
ма каква била

биће јефтиња
неко што смо се могли надати
и у својим
најлуђим сновима.

8

желим
да ме објави највећи приватни издавач у земљи
желим тврде корице да заштите ове бесмислене речи
црвене и црне
и дистрибуцију достојну добитника нинове награде
желим да ме зову у вечерњи дневник да дајем изјаве
о дискутабилним тврдњама опозиције
да ме питају о судбини самог духа ове нације
желим да понављам добро устаљене фразе
о пропasti књижевности
и како више нико не чита
а и када чита да чита погрешне ствари
мемоаре и петпарачке романе малоумне чланке
жуте штампе поруке са интернета
псовке претње
и све томе слично
желим да моје књиге доживе огроман тираж
да ме цитирају водитељи и водитељке
у јутарњем програму
и да понављају моје речи са добро увежбаним
изразима лица којима

само најнесрећнији још увек верују
желим славу вољеног представника власти
и медаљу са именом неког
непревазиђеног јунака који никада није постојао.
ко то још може да ми пружи који принчеви
индустрије су волњи да
стану иза мене
спреман сам да их похвалим да им доделим
почасно место
у језику који ће се бесконачно понављати
спреман сам да их уздигнем као што је пиндар
некад уздижао
победнике немејских игара
кажу да је злато најплеменитије од свих метала
а мени се чини капитал
капитал је сунце сјањије од сваке звезде
срце моје драго
славније надметање од тржишног не тражи
нега понављај
понављај
шта су ту у наслеђе оставили
и хвали само
сукобе међу народима.

9

да ли ми пребацујеш
листови падају један преко другог
нечији прсти прелазе преко храпаве површине
упркос шума
делује ми као да је тишина то је папир то је папир
полако долазиш на одредиште
али шта је то
има опну и сочно месо личи на брескву
у самом средишту налази се чак и
неразумљива коштица
лагани корак оброк
са семеном горчине
ти просто прижељкујеш једноставно
тело плода или
ритам се прелама
језик се отима и не пристаје
да га употребиши како си
наумила
апстракција лети изнад насељеног места
баца лимене сандуке
испуњене неупотребљивом помоћи
оглодани шрафови калорична храна излизана
гардероба
лекови којима је истекао рок
листови падају један преко другог
језик зуји изнад твоје главе
неко се потрудио да му напуни резервоар
то нисмо били ни ти ни ја
али се обоје грејемо на ватри његовог присуства
ту и тамо
на читавој пољани
и под злослутним облацима

(Из необјављеног рукописа *Jasīyōgō*)

Роберт Бојд

Епидемија заразних болести

код Индијанаца 1770–1850-их година

Тодине 1972. историчар Алфред Крозби увео је термин "колумбијска размена" да би означио процес размене биљака, животиња, бактерија и народа који се додгио између Старог света (Евроазије и Африке) и Новог света (Северне и Јужне Америке и Аустралије) након долaska Кристифора Колумба у Америку 1492. године. Једна од најдубљих и најдугорочнијих последица тог процеса тиче се микроорганизама и заразних болести које су проузроковали.

У Старом свету, епидемије заразних болести догађале су се још од најранијих цивилизација, али у Новом свету нису имале такмача. Када су се нове болести распиреле диљем америчког континента и међу народима који их до тада нису прележали, дошло је до драматичних и понекад катастрофалних последица. Размена болести између хемисфера довела је до појаве тзв. "највеће демографске катастрофе у историји цивилизације". Милиони су преминули.

Списак болести које су пренете у Нови свет је подугачак а скоро све што се могло одржати у умереном окружењу јавило се у данашњем Орегону. Најсмртоносније су биле велике богиње, маларија, вирусна инфлуенца, жута грозница, заушке, тифус, бубонска куга, тифоидна грозница, колера и пертусис (велики кашаљ). Половина тих болести јавила се у облику епидемије у америчкој савезној држави Орегон у току првог века контакта, од касних 1700-тих година па све до средине 1800-тих.

Сматра се да се у Орегону и на западној обали одиграла прва велика пандемија импортоване епидемијске болести – великих богиња 1519. године па надаље (пренесене на америчко копно током Кортесовог похода на Мексико) – али није било коначних доказа за то нигде на северозападу. Кад год да се прва епидемија јавила, имала је разнородне последице које су превазилазиле опадање демографске бројности. Кумулативни докази указују на то да су културно непознавање нових болести – односно, болести које људи нису знали да лече – и недостатак делотворних лекова једнако важни, или чак важнији, него биолошка отпорност, било генетска било стечена, одговорни за тако високу смртност. Опадање бројности популације довело је до напуштања и испражњивања села, распадања друштвених и политичких структура и губитка дотадашњег знања које су специјалисти поседовали (у култури без писаних доказа), чинећи тиме епидемије културолошким или биолошким катастрофама.

Велике богиње

Најранији докази о првој појави епидемије у Орегону тичу се великих богиња. Година је највероватније била 1781. када се широм Северне Америке источно од Камених планина догодила епидемија, иако је тешко одредити је пошто се већина процена десила након што су белачки истраживачи описали појединце са ожилцима. Усмена предања округа Клатсон са бродолому и доношењу приштасте заразне болести, међутим, датирају до деценије пре него што је Роберт Греј ступио на колумбијско тле 1792. године, што се ближе поклапа са временом одвијања епидемије на источној обали.

Епидемија се највероватније догодила дијелом Пацифичког северозапада. У записима усмених предања или белачких истраживања јављају се приче о појединцима са ожилцима међу племенима Тлингита, Хајда, Тсимшијана, Кваквакавква (Квакуитла), Нукахнутла (Нутка), Лумија, Пугет Салиша, Тиламука, Колвила, Флетхеда и Нез Перса. Епидемиологија великих богиња – које се лако шире кијањем или додиром – нагињала је ка томе да се рашири брзо и темељно по читавој популацији и да пређе са једне заједнице на другу. У дневницима из Луисове и Кларкове експедиције описана су два догађаја са појединцима из Орегона са ожилцима: један је био из Клатсона а други из села племена Чинука близу реке Сенди. Вилијам Кларк је записао следеће: "Сви су умрли од тог поремећаја... Велике богиње су уништиле њихов народ."

Не зна се колико је особа преминуло током прве епидемије, али записи указују на то да је тај број велик. Прва епидемија великих богиња уопштено односи око 30 одсто популације, али се та бројка може сматрати конзервативном. До тренутка када је Роберт Греј стигао до Колумбије 1792. године а неиндијански трговци крзном почели да редовно свраћају до орегонске обале, индијанско становништво већ је десетковано а њихова култура општећене.

Велике богиње могу усмртити појединце или, ако пре живе, они могу да стекну имунитет на наредно јављање. У региону Пацифичког северозапада дошло је до више епидемија великих богиња, а њихово јављање – 1800–1801, 1824, 1836, 1853. и 1863. године – указује на то

да се болест поново ширила кад год се појавио довољан број особа које нису развиле имунитет а које су рођене у периоду након претходног јављања те су стога биле подложне инфекцији. У Орегону су документоване и епидемија 1800–1801. и епидемија 1824. године, али ниједна није била тако тешка као епидемија позних 1700-тих година. Епидемија из 1836. године забележена је само у југоzapадном квадранту државе Орегон а она из 1863. била је ограничена на Британску Колумбију и Аљаску. Међутим, епидемија из 1853. године захватила је становништво широм ниже Колумбије, погодивши индијанске заједнице у Чинуку и Далсу. До 1853. године, у Орегону се појавила вакцина против великих богиња, али није стигла и до Индијанаца.

Маларија

Маларија се јављала сваке године почевши од 1830. а најтеже последице остављала је до 1834. године. Болест је очигледно захватила велики део индијанских племена а број смртних случајева можда је чак и превазишао прву епидемију великих богиња. Постојале су одређене контроверзе поводом тога која је епидемија харала 1830-их година, с обзиром на то да је утихнула и да су симптоми и терминологија који су се за њу везивали често били нејасни. Проучавање епидемиологије болести, пак, разјашњава да је ипак у питању била маларија, коју је изазвала протозоа која доспева до крвотока услед уједа комарца зараженог маларијом. Иако је тај инсект данас редак у Орегону, потенцијални преносилац, *Anopheles freeborni*, често се јављао у западном Орегону до раних 1900-тих година. У Орегону, маларични комарац се размножава и уједа током лета, а баш се у том периоду јавила и епидемија. Тамошњи маларични комарац воли мочварна подручја у висини нивоа мора и не размножава се на вишим надморским висинама нити на брактичним водама у близини обале мора, што се поклапа са опсегом избијања епидемија 1830-их година.

Симптоми маларије су различити, али су најистакнутији редовно смењивање грознице и дрхтавице, о којима се редовно јављају подаци током епидемије из 1830-их година. Реч маларија није се јавила до 1830. године, али

су се јављале речи које су указивале на симптоме – попут "грознице са дрхтавицом" и "интермитентне грознице". Лек који је донедавно коришћен у лечењу маларије – кинин, а који се добија из коре дрвета кининовца – коришћен је током епидемије у Орегону 1830-их година, иако су залихе биле недовољне.

Грозница са дрхтавицом јавила се изненада у јулу 1830. године у индијанским селима на речном острву Сауви у близини Форт Ванкувера. Индијанци су сматрали да је болест донета на америчком броду Овајхи, који се бавио трговином лососа, а чији је капитан био Џон Доминис. Можда и јесу имали право јер је брод пре пловидбе у Колумбију посетио луке захваћене маларијом. Како је епидемија истовремено погодила и села и луку, особље компаније *Hudson's Bay Company (HBC)* било

је заузето и није видело шта се дешава у селима. Так да је Питер Скене Огден посетио острво Сауви схватио је да су села уништена. Због близине подручја на којима се комарци размножавају и нежељених последица лечења грознице потапањем у хладну воду, у селима је дошло до високе стопе смртности. У луци су случајеви заразе пријављивани све до новембра; али, пошто је компанија *HBC* имала кинин и знала како да лечи налете грознице са дрхтавицом, број смртних случајева код белачког становништва био је низак.

Година 1831, 1832. и 1833. грозница са дрхтавицом поново се јављала сваког лета, а сваке године је односила све више живота на све већем географском подручју. Поглавица Чинука, Конкомли, који је највероватније заражен на узводном путовању реком, преминуо је 1830. године. Епидемија се 1831. проширила и на долину Вилемит и на кањон реке Колумбије. До следеће године вероватно се проширила и на јужни Орегон. У свим тим месстима, демографски резултати били су равни апокалипси. Када се упореди популација према проценама Луиса и Кларка у портландском сливу са бројевима из касних 1830-их година, види се да је скоро 90 одсто становништва преминуло. Слични статистички подаци из долине Вилемит указују на губитке у распону од 80 одсто.

Последице болести грознице са дрхтавицом уздрмале су индијанска племена у Орегону до самих темеља. Током 1820-их година Индијанци су били већинско становништво у тој регији; до раних 1840-их постали су мањина. Села су напуштена а индијанска гробља препуњена. Црква вилемитских мисионара у данашњем Салему 1835. године отворила је индијанску школу за сирочад. Белачки досељеници ретко су виђали утученост код преживелих, или писали о њој, као и друштвени слом и културни губитак који је погодио индијанске заједнице током тих страшних година. Последице епидемија 1830-их година на орегонске Индијанце сежу све до данас.

Мале богиње

У првом веку контакта дошло је до епидемија импортованих болести са низом смртношћу: инфлуенца 1836. године; епидемија дизентерије која је највероватније била шигелоза, донета из Јужних мора у доњу Колумбију 1844. године; и епидемија великих богиња 1853. године. Али, демографски, културолошки и политички, наредна најважнија импортована заразна болест у Орегону била је епидемија малих богиња 1847–1848. Мале богиње су вероватно биле присутне и раније (епидемија 1824. године вероватно је била епидемија малих а не великих богиња), али на све друге начине епидемија из 1847. године била је прва. Болест је однела значајно велик постотак зараженог индијanskог становништва – који је капетан компаније *HBC*, Џејмс Даглас, проценио на 10 одсто.

Морбиле у Орегон нису првобитно донели досељеници на путу за Орегон, иако су их покупили на путовању у близини Валавале и даље их проширили. Болест је, пак, донета из долина централне Калифорније, а на север ју је пренела група Индијанаца коњаника из средње Колумбије који су се нашли у тој области у близини Сатерс Мила како би преузели мексичку стоку. Вратили су се у тврђаву Нез Перс (данашњу Валавалу) уцвељени због смрти чланова групе који су подлегли малим богињама, а чини се да се остатак групе расформирао и пренео болест у села из којих су потицали.

До почетка новембра скоро свакодневно су умирали становници села Кајус у близини мисије Вайлапу – од којих углавном деца – а поглавице, које су највероватније подстакли Индијанци из других подручја, посумњавају да је болест можда изазивао Маркус Витман. Пошто су Индијанци претпоставили да моћни лекари не само да могу да излече већ и да изазову болест, та теорија се уклапала у њихова веровања. Уклањање изазивача болести било је једино логично решење, а делимично је то био један од разлога за убијање доктора Витмана и његових мисионара.

Епидемија малих богиња проширила се и на белачке и на индијанске посреднике западно, југозападно и северно од подручја око Валавале. Имигранти су је пренели до задњег упоришта на путу за Орегон, до Форт Ванкувера и Орегон Ситија, а одатле је десетковала индијанске заједнице у долини Вилемит. Такође се проширила на државу Вашингтон и Британску Колумбију, а пренета је на броду Бивер компаније *Hudson's Bay* и на северну обалу Британске Колумбије.

Последња важна епидемија имортованих заразних болести која је захватила индијанско становништво у Орегону била је епидемија великих богиња 1853. године. До касних 1850-их година, већина Индијанаца премештена је у резервате а погодиле су их различите болести, најчешће хроничне. Туберкулоза, која је била посебно сирова у Нез Персу, и трахом такође су превладали у орегонским резерватима крајем деветнаестог и почетком двадесетог века. Туберкулоза се може, а и не мора, сматрати имортованом болешћу, пошто су сличне микобактеријске болести биле познате у Северној Америци и пре доласка белаца.

У дадесет првом веку, иако постоје разлике, све становнике Орегона захватају болести исте врсте. Многе од њих, ипак, нису потекле из те државе, већ су их импортували белци, након контакта, са трагичним последицама по индијанско становништво.

Превела: **Весна Савић**

30. марта 2020.

Ђерђ Петри

ДА СТИГНЕМ ДО СУНЦЕМ ОБАСЈАНЕ ШТРАФТЕ

Почело је као уобичајена летња ноћ.
Ишао сам од кафане до кафане.
Ваљда сам баш у Најлону пио,
на задњој станици градске железнице,
код Маргитиног моста
(или су њега тада већ срушили?). Не знам,
може бити, на Борарошевом тргу.
Те шетње увек би трајале до јутра, или управо два дана,
и водиле било куда.
У сваком случају, негде сам седео, пио.
(У то време, било шта – знатижељна младост.)
Тада још нисам читала у кафанама,
не, не, још се нисам укопавао
у књиге, у новине, нисам фиксирао површ стола.
Још ме није жестило, када ми се обрате.

"Плаћаш пиће?" питала је иза мојих леђа
женски глас промукао од дувана. Био је то млад глас.
"Наручи" – рекао сам окрећући се ка њој. Иза мене,
дијагонално, стајала је жена од неких педесет година.
Улепљена масна, некада светло смеђа, коса;
урушене десни, испуцале усне, креваве
вежњаче, очи попут аквамарина [*],
пожутели бели синтетички пуловер,
смеђе панталоне, бела обућа за плажу, наћена
у канти за ђубре.

Наручила је рум и пиво, мало. Нисам коментарисао
њен укус.
"Може за два 'ес'" – казала је. То ме изненадило.
Цена – као цена – била је невероватно ниска (чак и тада).
Знао сам цене на Ракоцијевом тргу. Двадесет
форинти није цена.

С друге стране, та жена не би опстала
на Ракоцијевом тргу, штавише ни на каквом тргу.
Било би логично, да ако нешто жели, она плати.
Али много више. А желела је. "Дођи,
желим" – рекла је – "јако бих то волела."
Никада нисам умео да повредим жену у њеној
женствености
(осим ако ми то није био изричит циљ).
Но али како... Ишао сам; осећао сам: морам.
Јер, у оно време, био сам гоњен и смушен,
као муљ, када се ускомеша, и само сам
у овим "Кафејма" и "Бифејма"
могао осећати нешто лажне надмоћи,
међу истинским јадницима немаштине и бескућништва.
Дуго ме вукла неком дугом улицом, привила се уз мене.
То је било мучно, али саставни део отплате.
Загрлио сам је,
Обрели смо се у неком подруму, сишли смо
низ много степеница у некаквом не зна се откуда
свилању.
Кревет. Сан склепан од ућебаних комадића вателина.
Није се скинула, само се снашла, повукла надоле
панталоне.

"Тако сам навикла, када се јебем у жбуњу"
– рекла је директно. Није ми сметало,
и сâм сам збацио тек колико је неопходно,
и сако – боље нек' буде штрокав нег' изгужван.
"Пољуби ме." Па да, то се не може избећи.
Задах јој је беше устајао, усне крљушасте, језик,
непча, суви, као да ми језик клепеће по
празној конзерви сардина – одмах ћу га посећи
о оштру ивицу.

Стрепио сам да ћу јој се истог трена исповраћати у уста,
а од тога сам добио напад смеха,
сузе су ми падале на њену грубу кожу, док
сам постајао господар перисталтике. Међуножје
јој је уско, суво. Једва се шири, једва да се влажи.
"Чекај" – рече, па умочи прсте у неки
начети маргарин, утрља га у себе,
затим још једну дозу.

"Хоћете то сад и ПОЈЕСТИ?"
"Могу ли негде да се оперем?" – упитао сам касније.
Показала је на неки патрљак од цеви. Вода је шикнула,
панталоне ми се натопише, као да сам се помокрио.
"И ово спада под то" – мрмљао сам. Имао сам још
једну од педесет. Одмахивала је главом: "Рекла сам,
двадесет, а то ни није цена. Ја сам хтела, а
двадесет ми просто треба." "Онда дај кусур" – казао сам –
"разуми, немам од двадесет." "Луд си"
– рекла је – "да могу да ти вратим од педесет,
не бих ти тражила двадесет" – рекла је логично.
И следећег трена заспала отворених уста.

Слегнуо сам раменима. ("kad си већ тако поносита"),
педесетицу сам згужвао у цеп, пронашао сако,
и отетурао се уз степенице.

Да стигнем до сунцем обасјане штрафте,
где ми светли беж одело, бела кошуља,
крњим степеништем, горе ка чистоћи,
тамо, где ветар бруји, бела пена цврчи,
суморно ослобађа, равнодушно прети,
стубе гађења, спратови у минусу, што никако да спласну,
летња зора, хиљадудеветстошездесетиправа.

[*] Глупост. Ти имаш очи боје аквамарина.

А жена? Шта знам.

Као вода у кади пуној плавог камена?

Желим нешто даровати оној несрћеној души,
рецимо, боју твојих очију, или какву ретку реч,
да не буде тако огавно посрнула,
а мене да донекле лакше разумеју.

*

Ђерђ Петри (György Petri) је рођен 1943. године у Будимпешти. Студирао је филозофију и мађарску књижевност у Будимпешти. Годинама му је било забрањено да објављује у Мађарској због свог антитумунистичког става, али тада је, на пример, објављивао у новосадском часопису на мађарском језику Уј Symposium. Збирке песама је објављивао у самиздат издањима. Активно је учествовао у стварању демократске опозиције у Мађарској. Био је уредник часописа Холми. Преводио је са француског и немачког језика. Добитник је неколико највећих награда за књижевност у Мађарској. Преминуо је 2000. године у Будимпешти. Важи за једног од највећих мађарских песника друге половине двадесетог века.

Објавио је велики број песничких, прозних и драмских текстова.

Превела с мађарског Сандра Буљановић Симоновић

Упитно право на смрт

*С*ве убрзанији живот савремене цивилизације, чини человека нервозним и нестрпљивим и пред завршетком сопственог животног постојања. Зато би он да га убрза, прекрати, јер су са становишта рационалних и прагматичних критеријума живота, болест, старост и патња поvod да се брзо, достојанствено и благо умре. У сенци таквих тежњи остају и они други разлози, што еутаназију чини комплексним феноменом, а сам наратив о благој смрти вишеважним. Његовом конкретизацијом и практичном применом настоји се рационализовати и онај аспект људског постојања који се простира изван граница материјалног, прагматичког и непосредно опипљивог света. Зависна од становишта са којег се сагледава људски живот, истина до које се долази тим увидом претпоставља да се с другог и другачијег аспекта стиче и другачије сзнање.

Када се данас у Србији промовише еутаназија као потврда модерности, онда се и нетачно истиче да су је прихватиле многе земље, јер чињенице говоре да су то учиниле само њих неколико. За протеклих десетак година, колико траје кампања да се на овакав начин завршава људски живот, у веома малом броју држава у свету она је легализована. Прва је то учинила Холандија 2002. године, а потом су то урадиле и Швајцарска, Белгија и Луксембург као и поједине државе САД, а однедавно и Француска, Канада и аустралијанска Викторија. Журба да се без довољно разлога сврстамо у тај табор, својеврсна је компензација за наше трагично заостајање за најразвијеним земљама у битним цивилизациским параметрима.

Подељена по разним основама, Србија као земља супротности, постаје погодна за испољавање противречних идеја. Док се промовише као земља медицинског туризма у којој ће заинтересовани моћи под веома повољним ценама, знатно нижим од оних у њиховим државама, да добију квалитетне медицинске услуге и притом обиђу наше крајеве, истовремено се настоји да законски утврди еутаназија. У истом простору

јасно се уочавају супротне тежње у сварању слике о себи, па се управо због тог збуњујућег несагласаја са становишта идентитета поставља питање да ли ће Србија бити земља здравственог туризма или ће отварањем клиника за еутаназију постати место благог умирања и дестинација за најлакше окончавање живота. Премда се у економској равни те супротности могу помирити прагматичним ставом да Србија не треба да буде једно или друго, већ и једно и друго, са етичког становишта и важеће Хипократове заклетве, принцип медицине обасјан надом у излечење не може се помирити са правом на одузимање и убијање те наде. Оно што би се логичком акробатском могло представити као јединство супротности, сагласност у несагласју, етички и психолошки је супротно као два непомирљива погледа на свет. Зато и контроверзни предлог за легализацију еутаназије о коме стручњаци различитих области тек треба да се изјасне, већ наилази на подељена мишљење у јавности.

У срединама у којима постоји вровање у традиционалне хуманистичке вредности, идеја о еутаназији не наилази на прихватање. У такве средине спада и Србија, па је утолико и схватљива недавна медијска кампања усмерена на промену већинског схватања о контроверзном предлогу за легализацију "достојанствене смрти". Могућност таквог окончања живота постојала је и до сада, али је она у оквиру праксе убиства из милосрђа одговоруће санкционисана постојећим Кривичким законом.

Краткопаметни предлози за скраћивање мука

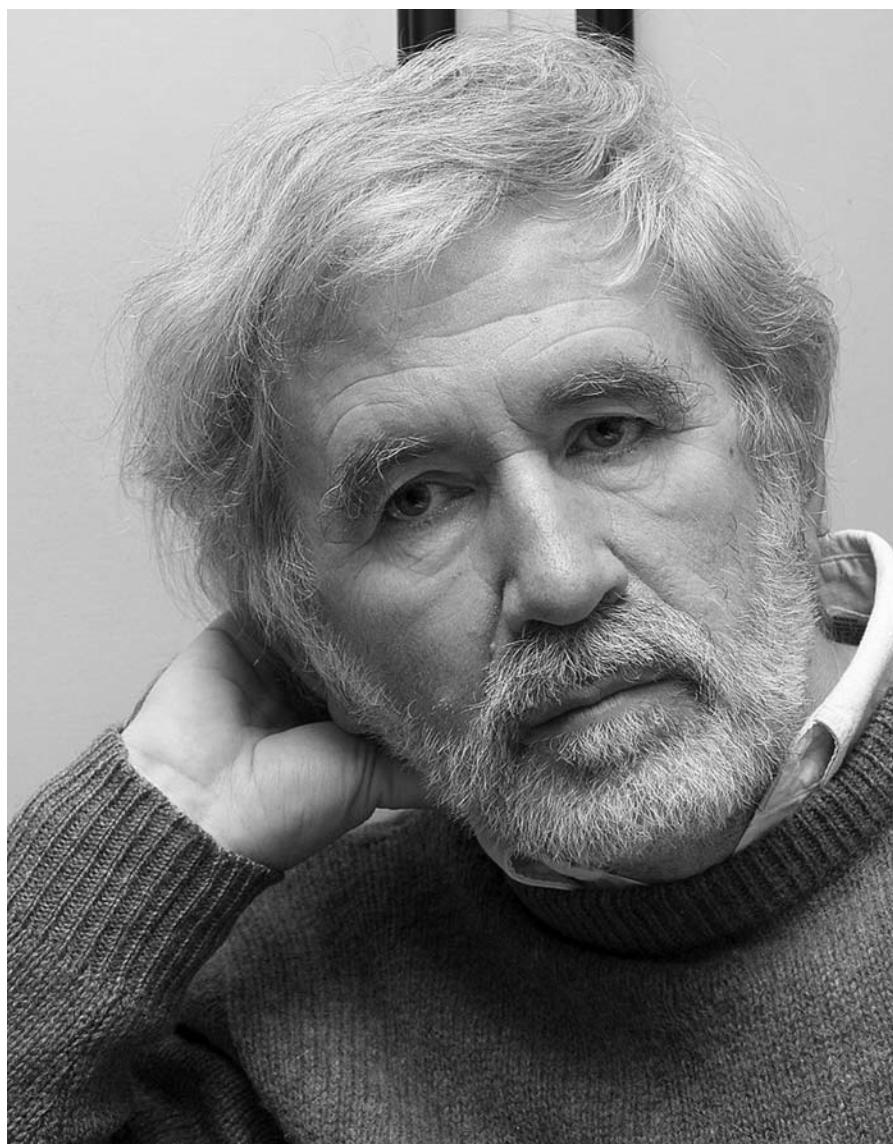
У преднацрту новог Грађанског закона из 2019. године, од недавно доступног заинтересованима на сајту Министарства правде Републике Србије, утврђује се право на еутаназију, а посебним законом се дефинишу претпоставке за остварење тог права и легализацију такве праксе. Координатни систем тих претпоставки конституише нову реалност у којој досадашње санкционисано извршење еутаназије треба да постане

легално. У том мислу се истичу медицински, психолошки и социјални услови за остварење "права на смрт". Одређујући услов под којим се то право може применити, већ у првом члану тог посебног закона се каже: "У изузетно тешкој и дуготрајној медицинској, психолошкој и социјалној ситуацији умирућег може се, на основу јасно, несумњиво и слободно изражене воље, уважити захтев о превременом прекиду живота у виду достојанственог умирања." Међутим, уколико због објективне немогућности да ту своју вољу јасно и слободно искаже, када је, на пример, у коми, онда такву вољу може изразити његов овлашћени пуномоћник или законски заступник на основу које суд доноси коначну одлуку. У таквој ситуацији, дакле, то већ није жеља умирућег да прекине свој живот, већ посредника који тражи његову достојанствену смрт, а управо ти посредници могу да буду трансмитори неке заинтересоване стране за такав исход нечијег живота.

Прецизирајући медицинске услове за извршење еутаназије, предлагајући закон веле да се ти услови стичу кад "надлежни конзилијум лекара одговарајуће специјалности, на основу медицинске документације и непосредног увида, утврди да у конкретном случају у близкој будућности не постоји нада да се, и поред коришћења научног, стручног и практичног искуства и сазнања савремене медицинске науке, може постићи излечење пацијента или побољшање његовог здравственог стања". Како се непостојање наде одређује у постојећим околностима, познато је да се њиховом променом она опет јавља, па се и поставља питање ко може да убија ту наду у условима када је она мала, притајена, или постојећа и жива.

Хумани, односно психолошки услови за еутаназију требало би да проистекну из оцене и образложења судски одређеног психолога вештака који процењује да су такви услови испуњени уколико је "умирући у таквом психофизичком стању које је због физичких болова и психичких патњи постало неиздржivo у дужем периоду". Поставља се питање, одакле било коме право да процењује нечију издржливост болова и патњи и да донесе одлуку да се оне прекину, усмрћивањем таквог пацијента.

Посла у овом опскурном процесу биће и за социјалног радника кога,

Бојан Јовановић

као и психолога, одређује ванпарнични суд, а чији би задатак био да процени неопходност и социјалних услова за доношење одлуке о еутаназији. Према нацрту новог закона, ти услови се испуњавају уколико су "због дуготрајнијег здравственог и психофизичког стања умирућег наступиле за ужу породицу, или особу која се стара о њему, тако тешке материјално-социјалне последице које знатно угрожавају њихову материјалну егзистенцију или будући социјални положај". Овакво одређење услова је и најпроблематичније јер доводи у питање хуманистичку основу друштва према својим члановима. Какво је заправо то друштво које допушта убијање тешко оболелих, да би његови ближњи због трошкова његовог лечења поправили свој материјални положај? Уколико болесник заиста материјално угрози сво-

је најближе, онда је, ваљда, обавеза друштва да се побрине о њему, а не да помогне његовој породици тако што ће га лишити живота.

Иако се наведени законски предлог изводи из Устава који гарантује право на достојанствен људски живот, из чега, према предлагачима новог закона, пристиче и право на достојанствену смрт, успостављањем права на смрт се суштински поништава гарантовано право на живот који претпоставља свој природни почетак и крај праћен здравственим невољама које не могу бити повод за превремено само-усмрћивање појединача. У овој новој правној реалности, фактички би требало да се додаши је неупитно медицинско право на лечење и право на живот промени упитним правом на смрт. Огњеним прагматичним рационализмом поништава се хуманизам и под маском

лажног достојанства исказује непоштовање људског живота и руше темељи досадашњег због стварања новог, врлог света.

Хуманистички принцип досадашњег света сажето је изражен у стајрој верзији Хипократове заклетве у којој се изричito истиче забрана усмрћивања болесних или помагање оболелима у њиховој намери да себи одузму живот. Лекарска примарна улога је да оболелом отклања здравствене тешкоће и омогући му да дуго живи. У тексту те заклетве се зато и вели: "Преписиваћу лечење на добробит својих пацијената у складу са мојим способностима и мојим разуђивањем и никада никоме нећу напети зло. Никоме нећу, чак и ако ме замоли, преписати смртоносан отров нити ћу му дати савет који може проузроковати његову смрт. Нити ћу дати жени средство за побаџај". У модерној верзији, усвојеној 1946, ова правила лекарског понашања обједињена су начелом поштовања људског живота: "Апсолутно ћу поштовати људски живот од самог почетка." Иако се од Хипократа до нашег доба значајно променио људски живот, битна одређења његове хуманистичке основе су остала константа. Сматран оцем афористичког жанра због својих сажетих и јасних медицинских упутстава болеснима како да оздраве, а здравима како да сачувaju своје здравље, Хипократ с разлогом истиче да лекар треба и мора увек да буде на страни живота, јер тиме потврђује и етичко упориште самог колектива обавезног да брине о својим оболелим и осталерим члановима. Индивидуални проблем сваког члана заједнице био је уједно и проблем читаве заједнице која га је решавала у контексту важећих социокултурних правила и етичких начела.

За разлику, дакле, од доследне примене Хипократове заклетве која оболелом пружа наду да ће лекар увек настојати да му помогне у процесу излечења, легализацијом права на смрт се крши тај етички принцип и лекар постаје медицински обучен извршилац еутаназије, лиценцирани убица последње наде. Зато је Хераклит као радикални релативист био у праву када је у шаљивом тону за лекаре који секу и пеку, ампутирају и каутеришу, односно излажу високој температури део оболелог тела да не би дошло до сепсе, рекао да не заслужују награду коју траже за тајке услуге јер, проузрокујући бол и

патњу, чине исто што и болест¹. Са легализацијом еутаназије, лекар не помаже пацијенту, већ његовој болести да му убрза смрт.

Предање о лапоту

Хипократова заклетва проистиче из једне знатно шире хуманистичке традиције оличене у народном предању о односу према болесним и оistarелим члановима колективна. У тим причама се исказује свест о искушењу којима је изложена заједница да се брутално ослобађа тих својих чланова, али и етички потенцијал који омогућује његово превладавање. Иако се буквалним тумачењем садржаја тог предања настојало да докаже некадашња пракса убијања оistarелих људи, његово значење, функција и основна порука су потпуно другачији². Наиме, приче које говоре о наводном древном ритуалу убијању старих, познатом у нас под називом лапот, садржајем фантастичног наратива упозоравају на не-примереност његовог практиковања у људском свету у којем и оistareli чланови имају значај за хумани опстанак колективна.

И у традиционалним друштвима под магијско-религијским велом излечења, вршена су убиства из милосрђа. Тешко оболелом би давали да попије воду замућену земљом са неизнаног гроба, која је уместо излече-

ња, због отказивања рефлекса гутања изазивала његово гушење и смрт. Стари су жртвованы и остављани, али се све те појаве не могу подвести под њихово легализовано обредно убијање о којем говори предање о лапоту. Без адекватног разумевања симболичке поруке ове приче не може се схватити етички принцип традиционалног друштва и хуман однос према оistarелим и оболелим члановима колективна. Добра као литература, прича о убијању старих није добра и за практиковање.

Принцип безнађа

У наведеном нацрту новог закона, социјални услов за извршење еутаназије идентични су искушењима којима је и традиционални колектив био изложен, али предање о лапоту разрешава то искушење поруком о неодрживости такве праксе са становишта важећих етичких и хуманистичких начела као основе социјалног идентитета. Разлика између фантастичне приче о некадашњој обредној пракси и саме животне реалности не може се укидати, јер се брисањем те границе руши и сама основа људског постојања. Та граница је људски Рубикон, чије прелажење значи и ступање у нову реалност и допуштање да река однесе хуманистичке идеале на чијем смо остварењу градили смишо свог постојања пре него смо ступили на другу обалу.

Не живећи у природном свету, већ у свету културе у којем својом имагинацијом свакој битној природној датости даје одговарајуће значење, човек се тако одређује и према свом животном крају. Схваћен и као својеврсна припрема за одлазак с овог света, живот је прилика да се научи и умеће умирања у којем и смрт као израз имагинације није само могућност њеног превазилажења, и тиме потврђивања иманентне одлике човека да трансцендира границе сопственог постојања, па и лимите свог биолошког трајања, већ и његово постварење и поништавање. Идејом и читавом концепцијом еутаназије, појединач је доведен у позицију да желећи своју смрт, или да је други желе уместо њега, хоће ништа а хтењем да оствари ту жељу обесмишљава сопствено постојање које се остајући без упоришта у нади урушава у себе и постаје сопствена руина која неуспешно демантује истину добро познате латинске пословице "Dum spiro spero" "Док дишем надам

се". У осећању да је све изгубио и остао без наде, човек, како је запазио Волтер, доживљава живот као срамоту и смрт сматра својом једином дужношћу. Овај став о смрти као дужности рационална је консеквенца просветитељске логике која полази од осећања безнадежности као последице потпуног губитка који лишава људски живот достојанства и чини га срамотним. Међутим, у својој слободи и определењу за право на сопствену смрт, човек остаје без наде и без тог интегришућег принципа људске егзистенције постаје само скуп својих остатака. Тај психолошки аспект преовладавања силе супротне животу, исказује се управо у тренутку када појединач с правом на сопствену смрт узима свој животни крај у своје руке, не увиђајући илузорност свог определења и чињеницу да је смрт та која је покренула његову мисао ка самопоништењу а онда и подигла његову руку на њега. Иако има свест и слободу да доносе своју одлуку и чини оно што хоће, он је прихватањем идеје о еутаназији психолошки детерминисан и под несвесном присилом да мисли и живи у складу са њом до њеног трагичног потврђивања.

Показује се да када одређено понашање постане пракса, да се оно прихвата без критичког односа који би је због евидентних негативних последица брзо могао да промени. Људи су способни да се навикну на зло које постаје уобичајено што потврђује чињеница да су у рату само прве смрти шокантне, јер се током трајања рата појединач прилагоди свакодневном убијању и умирању. Институционализација извесног људског понашања, као одговор на одређене ситуације, исказује своје деловање и у менталитетском обликовању чланова колективна у којем је успостављена таква пракса. Стварање одређених духовних форми, попут магије и религије, пружа човеку осећај сигурности и самопоздања у неизвесним околностима, али се њихово успостављање исказује у негативном деловању и изазивању страха и несигурности као психолошких последица самог постојања таквих форми културе, начина мишљења и веровања у њих као начина решења постојећих животних проблема³. Утврђени као одговори у кризним околностима, формализовани поступци као окоштале форме постају друштвено правило, стандард, који делује на људску свест, па и онда када је дале-

Александар Павић

ПЕТ ХАИКУА

Ванредно стање –
процветале су шљиве
у мојој башти.

Полицијски час –
тргом одзывања лавеж
пса луталице.

Изолација
у времену короне –
мирис пролећа.

Ускршње јутро –
звонак глас свештеника
у празној цркви.

Пролећно подне –
лепо лице девојке
сакрива маска.

ко од судњег дана, појединач размишља о њему као решењу своје животне ситуације. Пример са аустралијским научником Дејвидом Гудалом који је у својој 104. години одлучио да умре, показује како опсесија еутаназијом има свој логичан исход. Залажући се за еутаназију у оквиру групе "Егзит интернешенел", он је и своју животну одлуку саопштио новинарима маја 2018. године, тако што је отпевао некоколико стихова Шилерове "Оде радости" и казао да је срећан што има прилику да својевољно оконча свој живот јер више не жели да живи. Две године раније, у 102. години је престао да се бави научним радом који му је био упоришице животног смисла. Губљење воље за животом није узроковано неком болешћу, већ само чињеницом да због поодмаклих година, смањених физичких способности и слабљења вида није могао да живи и ради као некада. Будући да у својој земљи није могао да оствари своју жељу, упутио се у Швајцарску и 10. маја 2018. године завршио мирно и безболно, а медији који подржавају еутаназију додају и срећно, своје животно путовање. Да је којим случајем био стрпљивији, Гудал је могао да доживи ступање на снагу закона о еутаназији и у аустралијској држави Викторији, 19. јуна, 2019. године. Иако је ова држава постала прва на најмањем континенту у којој је омогућено болесницима старијим од 18 година у терминалној фази да окончају живот смртоносном дозом отровних препарата, под тим законским условима њему не би могла бити одобрена еутаназија.

Цинично ругање праву на живот

Идеја о еутаназији делује опсесивно, и када заокупи појединца онда се тај ефекат исказује попут наркотика који предозирањем доводи до фаталног исхода. Еутаназија је начин да суицидну намеру, уместо очајника изврши сам лекар према законски утврђеној процедуре. То се може учинити на специјализованим клиникама, у Швајцарској, или и у кућним условима, као у Холандији, уз пригодан ритуал доласка екипе лиценцираних лекара. Видимо, дакле, да је то постала пракса праћена одговарајућим менталитетом све бројнијих заговорника оваквог начина завршетка живота који јасно показује своје негативне аспекте.

Ширењем овакве психологије има за последу повећан степен самоубистава, јер заокупљени идејом о безнадежности своје животне ситуације у којој су се нашли, појединци лако подижу руку на себе. У земљама које су легализовале право на смрт, адолосценти се обраћају клиникама и траже сопствену еутаназију као излаз из депресије. Одбијањем да учествују у стандардизованој процедуре лиценцних извршитеља еутаназије, лекари ће ризиковати да се њихов гест третира као повреда радне дисциплине, па би им само зато што се доследно држе Хипократове заклетве претило етичкотерирање и неприхватање колега.

Живимо у свету преокренутих вредности, као неминовој последици поништавања дотадашње основе људског постојања успостављене на класичним традиционалним хуманистичким вредностима и представама о добром, лепом и истинитом. Укидањем те тачке ослонца, започело је ново време постистине и релативизација дотадашњих етичких начела и дехуманизације друштва у којем се привидном бригом за човекову слободу скрива његово систематско поробљавање и функционализација. Условљени да прихватимо тај велики преокрет који наглашава да је од бриге за болесне до краја њиховог живота, хуманији поступак који би им скратио муке, ослободио друштво и њихове ближње старања, неминовно се варваризујемо. Зато је у данашњем дехуманизованом свету, хуманизација смрти добила еутаназијом своју привидну задовољавају-

ћу форму, али је то суштински цинично ругање праву на живот који није само свесно и рационално одређен. Аргументи за еутаназију долазе из прагматичне равни у којој човек само делом егзистира и не могу постати општеважећи, јер он постоји и у реалност изван границе тог непосредног, материјално опипљивог света. Када се износе појединачни животни случајеви као докази, онда се губи из вида чињеница да је људски живот знатно комплекснији и да се на основу партикуларних искустава не могу изводити закони који би имали опште важење, већ би требало поћи од те сложености као вредности људског постојања и омогућити њену законску применљивост на појединачне случајеве. То значи да етички принцип Хипократове заклетве има универзално значење и да се не може преокренuti у супротност тако да лекари који су обавезни да помажу пациентима у њиховом излечењу постају њихови целати који им скраћују муке. Зато је можда страшније од таквог односа према људима, не противљење легализацији и институционализацији убијања њихове последње наде.

НАПОМЕНЕ:

- Хераклит, *Фрагменти*, бр. 58, Графос, Београд, 1979, 42.
- Б. Јовановић, *Тајна лајпоја*, Прометеј, Нови Сад, Балканолошки институт САНУ, Београд, 1999.
- Упор. А. Р. Редклиф-Браун, *Структуре и функција у примијашњем друштву*, Просвета, Београд, 1982, 207.

ДЕВИЦА СА ДЕТЕТОМ, СВЕТОМ АНОМ И ЈЕДНИМ МАГАРЦЕМ

1.

Тек ју је сликар осликао,
код посматрача још није коначно довршена
Девица са дететом, Светом Аном и једним магарцем.
Платно је савршено и без лаштила,
деликатно, упркос течној површини.
Приказује будућност, али не плаши онога

које посматра.

Оно што је присутно, донекле је више,
од онога што следи.

Маријин огртач је небеско плаве боје, Анин жуте,
старамајка носи боју тегобе.
Из цинк-беле недостаје мало душе,
није још букнуо ни инкарнат лица,
све ће то пружити лак.

2.

Остаје праг, влажан, крај њега
крпа за брисање.
Неће бити тела, ако испари на сунцу.
Неко је лаган, неко прозиран,
и кроз њега продиру зраци, тело му од ваздуха.
Не осећа иглице бора под стопама,
не обилази јеле и чемпресе,
пролази кроз њих. Не запиње о трн,
не гази оштро камење.
Походи гајеве, гробља, планине,
корача дуж обале,
посвуда га има, увек у исто време.
Види стене плаве као мастило, тамно небо,
сиње море,
како без ветра, без удара весла,
чамцем прохуји по води.
Носи свог магарца на оближње острвице,
где пред смрт одводе обеснажене.
Оставља га међу туцем остарелих животиња,
има ту воде, што се цеди из тресетишта
и рђаве траве, прозирне као лак.
Оњуши му руку,
њушку лагано протрља уз раме,
остане тако погнуте главе
међу две стене.
Нека буде онако, како то чини цели свет.

Са мађарског превела **Сандра Буљановић Симоновић**

*

Јанош Геци (1954), мађарски песник. Изузетно плодан аутор, који свој израз проналази у више жанрова. Поред више десетина збирки поезије, објавио је бројне романе, збирке есеја и албуме поезије-слике. Предаје на Универзитету у Веспрему. Бави се истраживањем појма руже у културној историји, аутор је више монографија на ту тему.

НЕМА КОМЕ ДА ВЕРУЈЕМО

Нема коме да верујемо
јер нико ником не верује.

Можда зато што дugo трајемо,
све смо успут почели да губимо.
Пријатеља имамо све мање,
због чега их и они мање имају.

Као да смо сами криви
што смо Туђом вољом овде никли,
или однекуд стигли
да овде посејемо семење,
уземљимо корење
и узнебимо стабло
на које се време насланања,
на нас се бацају чини,
од нас се отима прошлост,
највише будућност
у којој само себе виде.

Гневни, траже да се себе одрекнемо –
зaborавимо на претке
који су градили Лепен Вир,
снатрили небо с Кокина;
клесали прва слова у стене
и утискивали их у Винчанску и Виничку глину,
рисали Охридску азбуку
и ширili их међу друге,
да с њом постају свеци
и вечити гробови,
о које се сада сви отимају...

Бесни и безочни у поступцима
свесно у нама изазивају бес
којим постајемо оно што нисмо.

Улазимо у унапред изгубљене битке;
бавимо се њиховим лажним истинама
уместо да бранимо и градимо своје;
у својим кућама седимо за туђим столовима,
за њима једемо њихов хлеб наших руку;
пијемо њихову воду с наших извора;
почињемо да заборављамо где смо и шта смо...

Нема коме да верујемо,
јер нико нама не верује.

Остаје нам само вера у себе
или мисао да ће у општем Чистилишту
које се увек спрема
сваком бити узето туђе,
сваком бити враћено његово!

Што је крај смислу наде,
застава свих издаја живота!

ДОКЛЕ

Све(ст) губи на значају
због свега што види
у властитом огледалу.
Памћење, идући тамо-амо,
саплићући се о прошле,
доживљене и слуђене призоре
све мање верује у будућност;
препушта се летаргији
која свему умањује вредност.
Тајане мистерије
постају тајanstvеније
тиме што неко жели
да њима заводи и збуњује свет
истином о њему самом.
Лажи све претварају
у нешто у шта сви
морају да верују.
Облаке на небу
стварају летилице
које природа не препознаје
и не признаје за своје,
јер гуше све њено.
Махните силе
где год стигну
оставе пустош
која ће трајати вековима
без икаквог (под)сећања на њих.
Болести измишљају
они који од њих лажно лече
не би ли од туђих смрти
градили куле
у којима ће лажно живети.

Све(шт) бауља ивицом
која више нагиње паклу
неголи опстанку живота
а све ћути несвесно моћи
коју поседује
да све врати на своје место.

Докле?

Смедерево, 1. новембар 2016.

БУДИ СРЕЋАН

Буди срећан с оним што имаш
и научи да то користиш
на начин на који нико други не уме

Буди срећан с оним што видиш
јер на тај начин
нико други то не види
нити то може као дар да оповргне

Буди срећан с оним што осећаш
јер је то само теби дато
и једино га ти можеш поделити
с онима са којима хоћеш

Буди срећан с оним што слутиш
али пази како до тога да стигнеш –
ако тмини додајеш властиту светлост
црном удахњујеш властиту белину
то може некима да засмета
јер у тмини и црном се могу препознати

Буди срећан с оним што имају други
јер неко то може поделити с тобом
онда када ти је најпотребније
када треба да стигнеш на обалу
а пред њом стоји океан пакла...

10. 3. 2018.

Од ескапизма до мистике и исихазма

**Завршни део есеја "Приповедачка уметност
Милице Мићић Димовске"**

Ескапизам у приповеткама Милице Мићић Димовске* исходи из затворености субјекта (било ког субјекта) у наметнуте оквире људског постојања и недостатка воље или немоћи да се изађе из тих егзистенцијалних уоквирености, из "процепа" и активирају могућности слободног и другачијег избора себе, да се буде биће за себе, и тако заустави претећа деструкција бића изнутра. Остаје присутно пристајање на постојеће стање, све веће скупљање у себе, интроверзија или ескапистичка позиција са којом иду навике бића, несигурност, опсесивне неурозе, чеховљевска меланхолија и празнина, прустовски изведеног синхронитета спољашњег, тренутно доживљајног и ретроспективног, са динамичким променама просторних и временских равни, како би се проширила сфера менталних збијавања. Затим, ту су простори снова; појављују се фрагменти и покидане нити неких фантазми. Све већма се закорачује у неживљено, фантастично, чиме се још више наглашава удаљавање и "бекство" бића од постојећег света, али и нешто друго, примарније за уметност наше ауторке: поливалентни смисао ескапистичке "одметнутости" људског бића од реалног света и завеслај душе у слободу метафизике, без којих нема његове психологичке дубине, али ни лепоте приповедања М. М. Димовске.

Густина духовних флуида и слике тока свести, умеше са којим је изведено умножавање исприповеданих метафизичких перспектива свој врхунац достижу у приповеткама "In pace" и "Психа за Богородицу". А све заправо почиње да се замеће у тренутку када се одбацује оклоп стварносног и телесног себе и када биће у свом ескапизму, уместо у живот, креће у трансцендентну фантастичку, мистику, исихазам. Димовска маестрално даје ту временску секвенцу ухваћеног преобразовања када проговара вера у ирационални свет и његово деловање на свет чулне иструментности.

Уметница Иванка, јунакиња из приче "In pace" (У миру) свој ескапизам показује одвајањем од мноштва и осудом себе на самотничко трајање да у тишини, унутрашњем миру и личној слободи ваја свој уметнички свет, сањајући савршенство као недосегнути идеал. Међутим, то као да није довољно за њену самобитност. Она оставља простор градског живљења и дневну метежну јаву и одлази преко реке, у доње делове Тврђаве, налазећи склониште "у обичном ходнику једног огромног лавиринта који се гранао под земљом чије тајне још нико није истражио. Њени прозори беху проширене пушкарнице, а врата лучни испуст на крају ходника ограђен капијом од гвожђа..." Горе је бедем, под бедемом понор где расте зова, "пузавице припијене на зидинама" које су "скровиште гуштерова и змија". Иванка постаје поданик ноћи, месеца, биља, ноћне светlostи и сабласних сенки;

"она је била господарица тих бедема и лагуна на територији Тврђаве", а "звали су је Гробарка и Мајсторица". На том месту "дивљем и пустом", стално загледана у лунарну светлост, Иванка, заљубљена у велебиље или "злобобну" звуковност која га на латинском прати – беладона, управо сеbe је видела као Беладону ("жену отровне лепоте"); за љубимца је имала гаврана који гракће реч "мама". У избору потпуне слободе чињења, клњала се месецу; кроз молитве које је сама смишљала, уз враџбине /магију и опсенарство, просипала је своје ноћно, демонијачко Ја, мој да осваја, све подређује својој вољи, да у глини, гипсу и камену узноси лепоту и живот, али и да убија, и све то на линији између хтоничног и горњег света, стварног и ирационалног. Невидљива, ноћна линија у којој се додирују и узајамно опште живи и мртви.

У овој причи све је ноћно, тајанствено, аветно, мистично – и амбијент од травуљина, и подземни лавиринти, и ноћна светлост, и сабласне сенке које се спуштају, крећу, долазе и нестају, и Иванкино биће неизлечиво од туге и патње, што је налик на мрачни лавиринт, и њене езотерије ноћних чињења које иду до вештичарења, све зарад испуњења себе до апсолута било у љубави, стварању или овладавању другима. Све је једна велика мистика у том комешају и дослуху телесног и душе, земаљског и космичког.

Много тога је у причи непрозирног, што се отима логичком тумачењу јер све је у заокрету према метафизичком, са утиском да је реч о фантастици едгараланпоовске провенције. Религијска пак, хришћанска мистика своју успешну и непоновљиву уметничку реализацију нахи ће у приповеци "Психа за Богородицу".

Приповетка "Психа за Богородицу" у композиционском смислу спада у "рачвasti наратив": има два нарататора – сликарa и полуодомаћицу куће Магду, који су истовремено и учесници у радњи (говоре о себи и посведочују о другоме), са јасно назначеним тачкама гледишта у наративу ("Сликарева прича" и "Магдина прича"). На крају приповетке, индиректно, преко записа на пронађеној хартији, јавља се и наративни глас главне јунакиње, Госпојинке. Дело за предмет нарације има сликање девојке Госпојинке, кћерке угледног новосадског господина Милаковића, посебно њено духовно преобразовање које води у мистику, созерцање/ спознавање божанског у себи.

У експозиционом делу сликареве приче (којом и започиње наратив) је аутопоетички став наратора у односу на стратегију портретисања лица. Сазнајемо: он је знани "мајstor портрета у духу академског реализма"; за своје слике каже да су као "пријазна огледала" – не доносе оштро изведене изразе, што би водило у дословни реализам. Он те оштре црте лица ублажава до степена "измаглице", са утиском на посматрача да су оне (те црте) заустављене "у неком безвременском простору", а да нису, како би се рекло, улепшане. Сласти његовог сликања, како сам каже, у томе су што он ради по живом моделу. Он сликање доживљава као трагање за "идеалним изразом" на било ком лицу, а свако лице га и те како има. Међутим, мука је до њега доћи зато што се у делићу временске секвенце он мења, често и несвесно. Јер се мења и расположење како у моделу тако и у ономе ко слика,

Часлав Ђорђевић

са одразом на самом лицу и у потезу кичице. И онда када је радио на сликама религиозно и канонски сведеним на обрасце, он је и тада трагао за идејним цртама скрушености, патње и бола, племенистости или божанске благости које призива и лечи. И налазио их је не у замишљајима већ у живим ликовима "из своје средине, из обичног света", видео на деловима лица "које је патња светачки улепшала и оплеменила". Понекад је и црте сопственог изгледа преносио, али никад тачно, и увек да буде са неким додавањем или преиначењем, да би се то исто доживљавало и као сакрално и световно, узнето а опет блиско и свевремено.

(У наративу, не без разлога, све се ово посебно наглашава јер све је у вези са језгром приче о Госпојинки и оним што ће је довести до духовног преображења. Међутим, има ту и нешто друго: у аутопоетичким полазиштима уметника, читалац индиректно препознаје индикативног аутора ове прозе и нека својства његове усвојене списатељске поетике.)

Уметник, на позив старог знанца из младалачких бечких дана, долази да ради портрет његове кћерке Госпојинке, чије име звуковно успоставља аналогију са Госпојином, Госпа. Уметник улази у кућни простор мистичне амбијенталности: у свему је владала "некаква утишаност" и у односу на звукове и замраченосћ што се тиче светlosti..." (подв. Ч. Ђ.). Ту су икона Богородице са волштаницом подно ње која стално гори, литографије са призорима из Старог и Новог завета, трокрилна психа (огледало) у дуборезу; на прозорима спуштене жалузине и навучене завесе. Тихост је и у разговорима и ходу. Такво стање одржава Госпојица која, иако је прошла година и више од смрти њене мајке, не напушта своје "сумрачне одаје", одрекавши се околине, дружења. Одвојена од света, повучена у своју самоћу, она живи прошлост, чува успомене на мајку. Ескапистичка позиција младе и чедне девојке за коју се одлучила самовољно. И то ће трајати, са предзначима истинске мистике (амбијент, предмети, декор), све до долaska уметника, када ће почети да тоне у праву мистику.

Задатак цењеног уметника је, према очевом захтеву, био да чедну девојачку појаву транспонује у "репрезентативни портрет леле и богате удаваче", у исто време да унесе и нешто од живости и дешавања у затворени простор и "замрзнуто" стање девојке која се повукла и затворила у себе. На тражење уметника, Госпојица је пристала да разреди, а нешто касније и сасвим гурне у страну жалузине. Наравно, са великим знатижељом и преданошћу је позирала сликару. И кад су скице већ биле готове, он одлази у Грgeteg да ослика оштећени иконостас. Тамо, док посматра празно место на иконостасу, у мислима му се јављају црте лица Госпојице; јављају се као "црте лица архангела Михаила и лице арханђела Гаврила", као нешто идејално и довршено за ликовну представу Благовести у којој централно место има Богородицу. Откуд и како је дошла та могућност узајамних стапања? Кључ је у уметниковом суптилитetu да региструје и оно што оку измиче и престаје бити материјално и опипљиво, заправо асоцира на анђeosко: *Била је тиха и ваздушаста. Доспојанствено тиха и ваздушаста.*

Након повратка из манастира Грgeteg и прихваћеног посла, сликање се наставља али сада у другом правцу: то неће бити портрет грађанске девојке већ лик са изразом Госпе, Богородице и њене свете узвишености, са одложеном књигом на сточију испред ње (по узору на слику из књиге коју јој је отац донео из Русије). За то постоји и суштствени разлог – она Богородицу созерца (сагледава) из књиге. И док слика настаје, Госпојица, споља и изнутра, доживљава мене које ће је увести из дотадашњег ескапизма у чист исихазам.

Тај пут преобрађајног градитеља од телесног и душевног у духовно/ трансцендентно М. М. Димовска је дала са умешем великог прозаисте. Прво, Госпојица само *представља, онона Богородицу* са свим спољашним атрибутима (одећа, поза). Други моменат у транспоновању њеног лика је када се јављају нови знаци понашања и започиње *поистовећивање* са Богородицом, предметом свога подражавања (и то са Богородицом из књиге, са књигом испред). Њен поглед постаје *тајанствен*, "у себе занесен похлед" и *блажени осмех* више није упућен сликару, већ нечemu што се зачиње у њој. А то су већ сигнали почетка унутрашњег преображавања. Почело је све приметније да бива "брисање граница између представљања неког и поистовећивања са неким". Све је уочивљије духовно закорачење у мистику – "њено засићање", тај одлазак из стварности".

Сликар поново на неколико недеља одлази у Грgeteg. Када се враћа, затиче је сасвим одвојену од постојећег света. Она је сада у надсвету, божанској свету, са вером да јој је утроба божanskog ovapljenja, тј. "да у својој утроби носи тајанствену, недовршену лепоту, доброту и мудрост". Говорила је да у њју небеска светлост гори, да је кандило светлости и "стан Божји, мост који преводи са земље на небо".

Наравно, светина је – не знајући за моћ мистике и созерцање/ исихазам – говорила да је одистински у другом стању, те да је памећу скренула. Међутим, та светина није схватала да је Госпојица у својој верској чистоти, исихастичкој екстатичкој понесености отишла неслучено даље од њих – у дубинско сагледавање божanskog, пронашавши га у себи, односно да се обожила.

У међувремену, Госпојинка је почела рад уметника да доживљава као издајство: није оправдавала уметниково схватење Богородице као једне личности која у себи спаја Невесту Неневесну и мајку Божју; није се мирила са

чињеницом да је уметник у поступку грађења лика Богородице уносио идеалне изразе нађене и ухваћене на њеном лицу али и слушкиње Магде , са обнаженом дојком на коју је био наслоњен мали Христ ("Магдин син, Госпојинкин полубрат"). Било је то сликање божанског по живим моделима, сликање које додаје и одузима од постојећих црта нечијег израза, са могућношћу стапања нечег двовалентног у идеално Једно.

Са одласком сликарка чија је стратегија уметника оспорена, завршавав се и његова прича. Сада се чује Магдин глас којим и она, из своје перспективе, да посведочи о исихазму у коме Госпођица сасвим надилази логику по којој функционише стварност и, вођена мистиком срца, завршава у самоспознању и спознању божанског у себи.

Из Магдине приче сазнајемо: након одласка уметника Госпојинка се сасвим затвара у своју собу, сатима је стајала пред иконом и певала химну Богородици, док је цела соба блештала од чудесне светlostи. Чула је како изговара: "Ја, Ђева, дубина неизмерна (...). Ја, Госпојинка. Невеста Неневесна, созерцавам те!" Затим, како је за њу "Богородица само Ђева у којој пребива Дух свети". И видела како Арханђео искорачује из "психе" (огледала) и она му говори да је спремна бити "небеска лествица којом ће бог сићи на овај свет". Обучена као Богородица на слици у гримизну хаљину и модроплави ограч, сем светlostи, ништа друго није видела док би читала одломке из *Светођоштисма*, а потом, понесена унутрашњом милином, у заносу, изговарала: "О, како созерцавам ту дивоту!" Свет је за њу тами. И све што је телесно и материјално, свакодневно – Госпођица "не созерцава". Сликарева пак представа Богородице са изразом лица Госпојинке, које је пренео до непрепознатљивости, саму Госпојинку доводи до потпуне *идентификације* са Ђевом. Захваљујући моћи да созерцава, она у себи осећа како се, прво, у њу уселио Господ и њена утроба блешти. У нађеном запису после смрти, она као да иде даље и више од претходног: "У мени се зачео Створитељ. Али није ни детенце , ни голуб, већ изворчић који стално жубори..." Јунакиња приче се прво поистовећује са Ђевом (у њој обитава само Дух свети), а касније, она надилази и то (није ни голуб, симбол Духа). У созерцавању Госпојинка стиже до Створитеља, дотакла је Апсолут. Он више није антропоморфизована представа Бога (детенце, син Божји), већ једно животоносно космичко разливање, вечно стварање ("изворчић који стално жубори"). Тако остаје у девничкој чистоти и уноси дистанцу у односу на слику Мајке божје, у којој је препозната одвећ обичну, телесну, недостојну служавку Магду и њеног синчића.

*

У свим својим збиркама прича М. М. Димовска истиче индивидуалитет људског бића и многе модалитете његовог психолошког понашања у односу на стварност која се живи. Видно се наглашава издвојеност појединца од мноштва, целине и његово невољно трајање у свевре-

Милица Мићић Димовска

меном процепу између онога што оно јесте и што би требало/ хтело бити.

Људско биће, као и код Фрање Петриновића, Јованке Николић и Сунчице Денић, и не покушава да изађе из уобичености и напусти стереотипну свакодневицу, јер нема воље, одлучности, нити зна где би, шта би и како би. Последица је, видели смо, повлачење у себе, животарење са пуно недоумица, анксиозних стања, душевних динамизама којима се биће брани или који га и урушавају. Оно што га у његовом ескапизму одређује јесте немоћ да заборави на окружење и, ако већ не може да му се приближи и препусти, да се одвоји од наслеђеног поретка ствари и окрене духовној слободи. Отуда и утисак о његовој безизлазности и пристајање на апсурдану застеченост.

Ипак, у последњим двема причама које смо интерпретирали, М. М. Димовска упућује и на могућности изласка из ескапистичког слепог сокака, ако у бићу превлада императив за овладавањем унутрашње слободе и проналажењем неког смисла у пуноћи духовног трајања.

У првој причи уметница Иванка пресеца чвор усамљеничких недоумица и тескоба, заборавља на град као друштвену амбијенталност и егзистенцијални простор, и ослободивши се свих стега које јој живот у њему намеће, бира унутрашњу слободу и бежи у једну другу самоћу која ће пробудити њено ноћно, демонијачно *Ја*. Оно у постојећи реалитет и понашање субјекта уноси месечарско, космичко и есхатолошко, подређујуће магијско и еротско. Иванка не само да је изазивач већ је и носилац езотеричних представа и мистичних слика у свету сенки и привида. При томе, она бира стихијност, неукротиви ерос, а не тражи смисао у смирености гносе.

У потоњем наративу, Госпојинка (Госпођица) из ескапистичке позиције (започете после смрти мајке) несвесно, преко стварања мистичне атмосфере у кући, скреће у исихазам. Затварање у себе она замењује сабирањем у себе, силаском у себе, доследно изведеним освајањем духовног простора који постаје замена за реалну и грубу стварност, па самим тим и неутрализација како материјалног света тако и телесног. Полако и смирено тоне у хришћански мистицизам, у созерцавање које и јесте сабирање себе или духовна усредсређеност на Господа и његово сагледавање у себи. Од тренутка када уметник слика Богородицу по ухваћеном идеалном изразу на њеном лицу, а после читања светих књига, Госпојинка доживљава унутрашњи преобраџај, преумљење (метаноју) и улазак у трансценденцију, у надсвет. Преобраџај води кроз више фаза – кроз *йроичноштавање*, *представљање*, *поисповећивање*, *обасјавање* и *сједињавање* с трансцендентним које је било и остаје вечни извор/ поточић светlostи, стварања и живота.

У обликовању уметничког света ове приче, М. М. Димовска ослања се на средњовековну, односно светачко житијску традицију, као и у причи "Житије преподобне великомученице Јустине". Уместо дотадашњих слика стереотипне стварности, истањених и усахлих емоција света који окружује биће појединца, те покиданих нити од снова, фантазми и призваних ретроспекција ликова у

књигама прича, она нам, на овом месту, отвара могућност сагледавања "мистике срца" са којом иде унутрашња светлост и духовно испуњење бића.

*

Попут великих прозних модерниста, као што су Чехов, В. Фокнер, М. Пруст, и М. М. Димовска се не одриче перцептивне стварности, али тежите њених наративних контекстуалности је – као и код њих – искључиво на индивидуалитету, на субјективном доживљају и унутрашњој пројекцији спољашњег света. Димовска, у то смо се могли уверити идући од једне збирке прича до друге, да врло верно слика људско јсихичко постоење јер га сматра примарним у односу на све што је појавно. Јер се у том постојању невидљивог непрестано пружма време којег се субјект сећа са временом у коме се он присећа. Самим тим М. М. Димовска развија "структуре субјективног психолошког времена", структуре слика које такође постају временске на фону менталног (појаве се, трају трен и ишчезну). У прилог томе иде и мишљење Вирџиније Вулф да сваки "исечак живота" реалистичког прозног дела "исечак је времена". У симболичком смислу на то указује и *шикшак* сата у собном простору тишине и недешавања у неким причама М. М. Димовске.

Кратка проза М. М. Димовске сва је од прецизно изведенних унутрашњих конфигурација напуклих интима, са драмским растом у себи који врши доживљај на просторна и временска померања (садашњост – прошлост, прошлост – садашњост), при чему све што је од ствари и бића обухваћено сликом поприма "смишљао душу", постаје предео интиме с оне стране видљивог. Милица Мићић Димовска, са веиким стваралачким даром и сензибилитетом, у сликама доноси управо то што је с оне стране видљивог, препознатљиво и на први поглед обично, а тако деликатно и универзално.

М. М. Димовска је успела да наслuti и на врло убедљив и вибрантан начин уметнички осмисли многе рукавце тока свести и сву дезинтегративност како у међуљудским односима тако и у самом човеку данашњици, и да свему томе да свевремени смишљао човековог удеса, осуђеног на равнодушност, одсуство емпатије, љубави, узајамног разумевања и самоћу у којој свака светла помисао замираје. Милица Димовска доноси кратку прозу традиционално обојену, а опет тако вешто и модерно ткану у хватњу трепера људске, првенствено сензибилне жнешке душе.

*

Милица Мићић Димовска (1947, Нови Сад – 2013, Суботица), коловала се у родном граду, а студије књижевности за вршила у Београду. Радила као новинар и уредник у новинама, али уређивала и едицију "Прва књига" у Матици српској. Писала је приповетке – збирке: *Приче о жени* (1972), *Познаници* (1980), *Одморзавање* (1991), *У ћроцейу* (1998), *Заручнице* (избор, 2003); *Утиваре* (1987), *Последњи заноси МСС* (1996, 1997), *Мрена* (2002, 2003), документарну прозу *Путобиси* (1999), књижевнотеоријски приручник *Од А до Џ* (1987). Пострмтно издање необјављених и првих објављених прича, са незавршеним романом и библиографијом, под насловом *Вешта у сновану, вешта у ћкању*, приредили Мирјана Карановић, Владимир Димовски, Васа Павковић (2016). Превођена је на више страних језика и добитница значајних награда.

Санде Стојчевски

ПОЛУГА

Од свирепих остатака, од ветра и ведрине, од првог пуполька, вејавице, прве чисте разрешнице, сунцокретово, сунчево, сањиво око,

околност коју полуѓа чека.
Нек се гомилају дроњаве
крпе, хладноће, јасноће,
пуноће, обећана карика

о којој се може окочити
с њом, без ње, њој
насупрот, затрављена козја стаза,

свечаност ратоборних суседа,
звезде, две, три,
чопор који је слуша.

ОБЛИНА

Да избијеш, стабло моје,
дно моје. Обавијено – пев
тачан, не одступан,
неодступан. Не опозив,

неопозив. Не урна,
рушевина чела, не,
такво, неодступно,
да се саплиће и пени

света ватрена течност.
И тачност, да не може
да зашкрипи кора, кораб, руб.

Да је *e*, једно, *o*, једно *o*,
на дну, али *o* само, полуѓа фина,
чиста област, пречиста облина.

ЛАБАВА

Лабава сплиће вода, река,
Лабава. Све она може видети,
од онога који је може видети,
од онога који је може водити

кроз воде с бучним грлима,
с малим пликовима на мекој,
девичанској кожи, кроз поље које
ће себи обећати, коме ће обећати,

коме ће се обећати, без црта,
нацрта и кројења, извучених
грубо из топлог дремежа себе ради,

усправљена пред удешеним бројем,
пред једним сабијеним кројем –
лабави плет, плитак, полегао.

ЛАБУДОВИ

Међу њима ти, јединствена,
једноставна, изнад успламсале
ивице света, другог, трећег,
јединственог, једноставног света.

Залутала, тумачена, ти,
блажена, ти блага, беше ли,
беше ли то ти? Је л' ти
беше међу њима, она једина,

из овог јединственог, из другог,
из неког трећег, из неког света,
из неког једва оваквог света?

Из благослова, из блаженства,
из благости, међу њима ти:
залутала, толико тумачена, толико.

ЛАБА

За тебе је вodo равно,
за тебе је водоравно,
блатњаво. Вертикално пак
у тамошњим преријама

окреће ласо и маше
над својом неверном сенком,
и све је све вероватније
на гочу земље,

незамењљивог, мењљивог и бучног,
твоје мрвљиво месо,
твоје рањиво место,

Зато што си, вodo, грешка,
зато што си, вodo, грешна,
ласо над сопственом гривом.

РУЖА

И ја склапам капке.*
Ловац има своју тешку
ноћ, сласт и кал
од којег меси плен,

од којег је умешен с пленом,
који склапа тешке капке
јер ја имам своју тешку ноћ,
своју сласт и кал

по коме пратим ловца
што прати плен, под капцима,
у тешкој ноћи, уз сласт.

Јесу ли капци склопљени?
Јесу ли добро склопљени?
Јесу ли капци? Јесу ли?

* Хорхе Гиљен, "Склапам очи". (*Шпанска лирика*, Просвета,
Београд, 1963, 193)

ЈЕЗГРО

Аз, буки, веди, шум,
и азбуке, веде, шуме.
Сагиње се да се удене
у мрачно зелено срце,

појило, опој разбаџан
тамо где ће они проћи,
где су већ прошли,
лепи и неразјашњени,

опасни, сви исти циљ,
цели, у истој целини,
с унапред подигнутим веслом

изнад аз, буки, веди, шум,
и јаз, буки, воде, шуме,
у мрачном зеленом срцу.

Са македонског превео
Ристо Василевски

Наташа Сарџоска

РИМСКИ ПАЛИМПСЕСТ

додека ја воејшо крило над нив морно се вие
(...) немирно во нив моето срце бие

ацо шопов

чујем глас мог оца
у јеврејском гету поред синагоге
љушти се кроз окер-наранџасте фасаде
и завлачи се кроз калдрму

није заробљен
ни огорчен
усамљен је
бескућан и нем
попут таласа цунамија
као неочекивани победник
који је с љубављу ушао у историјску правду

ноћу галебови слеђу на калдрму
тајно кљуцају зрно међу камењем
и враћају у небо његов глас
прашину из зрачне светлости:

на овом је свету превише лепоте
неизбежна је
неодложна је
али је глас мога оца
не може више
шапутати

попут сунца отргнутог
из своје орбите
гурдајући нит
у срж мојих агонија

Рим, 4. априла 2019.

*

Наташа Сарџоска (1979) је македонска песникиња, списатељица, књижевни преводилац, антрополошкиња и перформер, рођена је у Скопљу. Живела је и радила у многим европским градовима, међу којима су Милано, Лисабон, Париз, Брисел, Хајделберг, Ријека, Штутгарт, Барселона. Докторирала је антропологију на Универзитету *Eberhard Karls* у Тибингену, *Sorbonne Nouvelle* у Паризу и Универзитету у Бергаму. Објавила је песничке књиге *Плава соба, Кожа, Он ме јавукао с невидљивим концем, Жива вода, и Крстине кости*, а објављује и кратке приче, есеје, критичке текстове и академске радове. Неколико пута је била номинована за Националну награду за најбољу књигу поезије "Браћа Миладинов" на Међународном фестивалу "Струшке вечери поезије" у Македонији. Њена поезија објављена је у неколико интернационалних поетских антологија и ревија и преведена на више од 20 језика. Учествовала је на књижевним фестивалима у Ђенови, Ријеци, Тел Avivу, Братислави, Берлину итд., а наступала је у музеју *Revolte* у Трсту, на Академији уметности у Берлину, у Театру *Yaffa* у Тел Avivу, у УК Стари Град у Београду, у Националној библиотеци у Софији, у *Palazzo Ducale* у Ђенови, у Националној галерији Македоније итд. Превела је пуно аутора међу којима и Пазолинија, Кардучија, Сарамага, Песоу, Табукија, Корнеја. Њена књига "Кожа" објављена је у Америци и Италији, а њена песма "Лутка на концима" објављена је у антологији светске поезије против злоупотребе деце. Тренутно је на Резиденцији у Институту *Ramon Lull* у Барселони.

*

свет те је напустио
пролеће не ћути више чаробно
и ти га више не ћеш окусити
твоје баште са рузмарином питају што те нема
априлско сунце сија на твојим испуцалим
дрвеним рамовима
и више се не ћеш радовати језгронитим сунцима
иза месеца који залази
а и више не ће бити никаквог месеца
осим ове игле самоће
овај кристал залутао над глухом гором
ово огледало завијајуће прошлости
попут чопора гладних вукова у поноћ
ломи се тужно и бледо

Номад и змија

*Т*лад их доноси.

Беже ка сјеверу од ужаса глади, заједно са својим прашњавим стадима. Од септембра до априла пустиня ни за трен није поштеђена суша. Лапор се претвара у прашину. Глад се шири номадским логорима десеткуји стада.

Војне власти оцијениле су ситуацију крајње алармантном. Упркос извјесног оклијевања, одлучиле су да отворе путеве који воде према сјеверу ка Бедуинима. Читаво становништво – мушкирци, жене и дјеца не могу једнствено да буду препуштени ужасима гладовања.

Потамњели, окретни и жилави пустински саплеменици промицаха прљавим стазама, а са њима и њихова изгладњела стада. Лутали су прашњавим богазама скривеним од становника градова. Бескрајна ријека нагрнула је ка сјеверу, заобилазећи разбацана насеља, будно мотрећи има ли гдје на видику насељене земље. Мрачна стада бијаху раствурена пољима од златног стрништа, тргајући и жустро жваљући снажним, осветољубивим зубалима. Понашање номада било је притајено и суздржано. Презали су од тебе. Трудили се да изbjегну сукобе.

Кад их мимоиђеш на бучном трактору и оставиш прекривене великом облацима прашине, учтиво сакупљају своја распуштена стада, остављајући ти широк пролаз, далеко већи него што је потребно. Гледају те издалека, залеђени попут статуа. Узврела атмосфера помути им појаву дајући једноличан израз њиховим лицима; пастиру са штапом, жени са њеним бебама, старцу очију упалих у очне дупље. Неки су напала слијепи, или можда симулирају полуслијепило из неког нејасног мотива добијања милостиње: Недокучивог за оне као што си ти.

Како су се само разликовале наше добро његоване овце од њихових биједних примјерака; клупка мајушних, мршавих животиња шћућурених у мраку, узврела гомила, нечујна и подјармљена, понизна попут њихових ћутљивих чувара.

Камиле једино одударају кроткошћу. Од врха својих издужених вра-

това фиксирају те уморним погледима пуним презиве туге. Мудрост која се стиче годинама као да се скрива у њиховим очима, а трзај недокучив за мене прожима њихову кожу.

Понекад кад им се приближиш успијеш да их изненадиш. Пролазећи пјешке пољем можеш изненада да набасаш на лијено стадо, како непокретно стоји, ошамућено врелином поднева, стопалима јасно усађеним у спржено тло. Међу њима лежи пастир, заспао на стрек, таман попут громаде базалта. Прилазиш му заклонивши га изоштреном сјенком. Запрепаштен си када се увјериш да су му очи широм отворене. Открива већину зуба благим, лукавим осмјехом. Неки од њих блистају, остали су покварени. Запахне те његов мириш. Исказиши се. Твоја гримаса попут шила пробада његово лице. Лако се придиже, управног трупа, погрబљених рамена. Фиксираш га хладним плавим очима. Он се широко осмјехне и испусти грлен слог. Његова одјећа је нека врста несретног споја, кратка, закрпљена европска јакна преко дугог бијелог пустинског хаљетка. Накриви лобању на једну страну. Умирујући одсјев на тренутак пређе његовим очима. Ако га не кудиш он изненада пружа лијеву руку и тражи ти на брзом хебрејском цигарету. Глас му је свиленкаст, попут оног стидљиве жене. Ако си добро расположен, стављаш цигарету на своје усне, а другу бацаш у његов наборан длан. На твоје изненађење он вади позлаћени упаљач негде из дубина свог одијела приносећи ти пригашен пламен. Осмијех му никад не силази са усана. Његов осмјех који предуго траје је неубједљив. Млаз сунчевог светла обасјава масивни златни прстен који краси његов прст и пробада твоје шкиљаве очи.

На крају номаду окренеш леђа и продужиш својим путем. Након стотину, двије стотине корака окрени главу и погледај како још увијек стоји као и прије, упилјеним погледом пробадајући твоја леђа. Можеш се заклети да се још осмјехује, и да ће да настави да се осмјехује још дуго.

А тек, њихово туљење кроз ноћ. Отегнути, болни изливи јадиковања

Амос Оз

на ноћном ваздуху од заласка сунца до раног јутра. Ти звукови продиру у баште и стазе кибуца обогађујући наше ноћи тјескобном тежином. Так што си се спремио да заспиш, бубњање из даљине успостави ритам твог сна попут откуцаја твог тврдокорног срца. Ноћи су вреле, и веома спарне. Заблудјели облаци милују мјесец попут каравана питомих камила, камила без иједеног звона.

Шатори номада су израђени од зајасите драперије. Зачуђене жене вуку се кроз ноћ, босоноге и бешумне. Mrшави, ћудљиви номадски пси одјујре из логора и лају на мјесец читаву боговетну ноћ. Њихов лавеж доводи псе из кибуца до лудила. Наш најплеменитији пас је једне ноћи шенуно, провалио у кокошињац, масакрирајући пилиће. То није било далеко од дивљаштва па су га чувари устријелили. Није било друге. Свако разуман би оправдао њихов поступак.

II

Можеш да претпоставиш да најеizza номада обогађује наше врелином обавијене ноћи поетском димензијом. То би могло да важи за неку од наших недирнутих дјевојака. Али не можемо а да не поменемо читав низ прозаичних, уистину ружних изгрела, као што су слинавка и шап, штете на усјевима, и провала ситних крађа.

Болест је потицала из пустине, пренесена њиховом стоком, која никада није била подвргнута никаквој прописној медицинској инспекцији. Иако смо предузели низ претходних мјера опреза, вирус је заразио наше овце и стоку смањивши нашу производњу млијека и усмртивши велики број животиња.

Што се тиче штете на усјевима, морамо да призnamо да никада нисмо ухватили ниједног од nomada на дјелу. Све оно што смо одувијек налазили били су трагови људи и животиња између редова поврћа, и у сјенокосима, дубоко унутар пажљivo ограђених воћњака. И уништене цијеви за наводњавање, ознаке за парцеле, земљорадничко оруђе остављено у пољима, и друге предмете.

Истину говорећи нисмо од оних који такве ствари прихватају без поговора. Не вјерујемо у суздржаност и вегетаријанство. То посебно важи за наше момке. Међу старијим оснивачима има неколико присталица Толстојевих идеја или томе слично. Пристојност ми налаже да детаљно не износим неке појединачне и изузетне мјера одмазде које су спровели неки момци које је издало стрпљење, као што су крађа стоке, камено вање дјечака nomada, или пребијање неког од пастира до бесвијести у близини чесме на самом kraju источнog dijела поља. У одбрани од почinitelja послједњег поменутог дјела морам јасно да наведем да је пастир о коме се radi имао до бјеснила лукаво лице. Bio је слијеп на једно oko, сломљеног nosa, слинав; a његova уста, они који су били одговорни за ovo били су непознати, бијаху низ dugih искривљених очњака попут lисца. Човјек takvog izgleda је спреман на све. Они засигурно neće заборавити ovu lekцију.

Највећи проблем су биле ситне kraje. Посезали су за недозрелим voćem из наших воћњака, узimali славine, одсјeали hrpe празnih цакova u пољима, отimali из kokopšinčica, a чак су крали и скромне драгоцености из наших малених kuća.

Mrkli mрак је био њихов saучесnik. Neuhvatljivi попут vjetra, пролазили су kroz насеља, изbjegavajući strage које smo поставили и pojačane strage које smo приододали. Понекад, ако bi krenuo traktorom ili dотrajalim cipom, у ноћ да искучиш славine за наводњавање u удаљенom пољу tvoji farovi uхва-

тили би сјенке човјека или ноћне зvјери како бјеже. Иритирани strажari су једне ноћи отворили ватру, и у мраку успјeli да устријеле zalutalog шакала.

Razumljivo, sekretarijat kibuča nije ostao nijem. Nekoliko puta sekretar Etkin je prijavio policiјu, или њихovi psi tragači su их iznjevjerili ne испунивши њихова очekivaњa. Povlačeći svoje водичe неколико koraka van ograde kibuča, podigli bi crne noseve, divljački zaurlikali, загледани u daljinu.

Изnenadne raciјe u poхabanе шatore nisu niшta otкриle. To je bilo isto kao da je sama zemљa одлучila da prikrije krađu i bezobzirno prkosи жrtvama. U kraјњем slučaju, starješina plemena je privoђen u kantelariju kibuča, pražen dvojicom taјanstvenih nomada. Naprasiti policiјaci bi их прослиjeђivali даље uz stalne povike: 'Ajde, ajde!'

Mi, članovi sekretarijata, primali bi starješinu i његove љude љubazno i sa uважавањем. Pozivali bi ih sa osmiјehom da сјednu na klapu, nudeći im kaфu koja se puшила, a koju je, na Etkinov specijalni zahtjev, spremala Geula. Starač je одговарао sa savršenom uљudnoшћu, повlaživaјућi nam uz osmјeh koji nije skidao od почетка do kraja razgovora. Izlagao je svoja запажања одmјереним, течним hebrejskim. Tачno je da су неки mladiћi iz његovog plemena bačili oko na нашу imovinu. Zašto bi to negiraо? Momci treba da су momci, a svijet se сигурно miјeњao na горе. Част му је да нас замоли и за опроштај и да nadoknadi ukradenu imovinu. Како пословица каже, ukradena imovina зарива zube u meso lopova. To tako obично biva. Шta може da се уради kad су u pitanju mlade usijane glave? Duboko žali zlog nivoљe i jada koji su nam pričinjeni.

Tako говорећи, stavio bi ruku u наборе свог хаљетка извадивши неколико шарафа, неке који су сијали, неке зарђале, пар косијера, одбачenu oшtricu ножа, цепну лампу, сломљени чекић, и три упрљане новчанице, као nadoknadu za наш губитак i забринutoст.

Etkin bi u чudu raширио ruke. Из само њemu znanih разлогa, изабрао је да игнорише hebrejski наших гостију и да им одговори на lošem arapskom, остатком његових studija из времена буна i опсаде. Zapочeo је

своје примједбе отвореним i јасним ставом о братству међу народима, што је темељ наше идеологије, и о значају komшиjskih односа на које су народи Истока били одувијек с правом поносни, али више nisu збор крвопrolићa и neosnovanе mržњe.

Etkinu u част, дозволите да буде поменуто да се није нимало устручавао да наброји потпун и детаљан списак svih kraja, штете и саботажа тако да је наш гост, без сумње као резултат сметености, одустао да каже било шта u знак извијења. Ако сва украдена imovina буде враћена i вандализам се заустави једном заувијек, свим срцем ћemo жељети да отворимо нову страницу u односима наше двије сусједне заједнице. Наша djeца ћe, несумњиво, da уживају i профитирају od уљudnih образовних посјета логору Beduina, onoj vrsti посјета које шире видике. И онда ћe, разумијe сe, djeца из pлемена da узврате посјetu нашем domu u kibuču, u интересу продубљивања обостраног разумијевања.

Starač nije ni olabavio ni развијao свој osmјeh, ali ga je nepokolebivo задржао на претходном nivou, kada сe пожалиo uz провалu љубазних фраза, тако да ћe господа из kibuča бити u stањu да утврде da нећe više biti krađa osim onih којe јe već признаo i za којe јe već trажio наш опроштај.

Zavrшио јe unaprijed смишљеним благословима, пожељевши нам здравље и dug живот, потомство и благостање, a онда сe опростio и отишao, pražen od svoja два kompanjona umotana u tamne оgrtache. Uskoro су nestali u oazi koja сe налазила van оgrade.

Kako сe policiјa показала неefikasnom, и уистинu одужila истрагу, jedan od наших mladića јe предложио da јedne ноћи направимо izlet da divljačimaочитамо lekciju језиком који ћe da разумијe.

Etkin je одбио њихове приједлоге сa гnušaњem i разборитим аргументима. Mladići су наизмјенично упутили Etkinu takve епитетe da mi пристојност налаже да их прећутим. Зачудо Etkin јe ignorisao њихove увреде i невољno сe сложио da њихove sugestije прослиједи ministarstvu kibuča. Bjeveratno сe бојao nekontrolisanih reakcija примитivnih izljeva ponasanja.

Jedne вечери, Etkin јe krenuo od собе до собе позивајuћi članove komiteta na важан сastanak zakazan za

осам и тридесет. Кад је дошао у Геулину собу, обавијестио је о идејама оних младића и недемократском притиску којем је био изложен, замоливши је да успут на састанак понесе лонче црне кафе уз много добре воље.

Геула узврати киселим осмјехом. Очи јој бежу мутне јер је Еткин пробудио из немирног сна. Кад се преобукла, паде ноћ, влажна и врела и тајanstvena.

III

Влажна и врела и тајanstvena ноћ паде на куће кибуца, заплетена у чепресима отежалим прашином, притискајући тратине и украсно жбуње. Прскалице су посипале водом жедну ливаду, али би се она одмах губила, као да је испарила и прије него што дотакне траву. Раздржљиви телефон звонио је и звонио узалуд у закључаној канцеларији. Сви зидови кућа су одисали влажним испарањем. Из кухињског димњака густ стуб дима се подизао попут стријеле у срце неба, јер није било ни дашка вјетра. Из замашћених супдора допирао је продоран врисак. Здјела се сломила и неко се порезао до крви. Дебела кућна мачка убила је гуштера или змију и вукла свој плијен по ужареној бетонској стази да би се с њим лијено поигравала на густом вечерњем сунцу. Прастари трактор поче да тандрче у једној од шупа, успорен, ширећи задах уља, трескајући, кашљућајући, и на крају успјевши да крене да однесе вечерњи оброк онима који су црчили у удаљеном пољу. У близини перзијског јорговане Геула угледа флашу прљаву од остатка масне течности.. Неколико пута изнова је шутну, али умјесто да се разбије флаша није експлодирала већ се тромо откотрљала у грмље ружа. Дограби велики камен. Покуша да погоди флашу. Чезнула је да је смрска. Камен промаши. Ђевојка поче да звијдуће неодређену мелодију.

Геула је ниска, енергична ђевојка од својих 29 година или тако некако. Иако још није нашла мужа, нико у нашем кибуцу није негирао њене добре особине, као што је преданост коју је несебично трошила на локалним друштвеним и културним активностима. Лице јој је блиједо и мршаво. Нико јој није био раван у припреме

мању јаке кафе, кафе која, како је зовемо, буди из мртвих. Пар горких бразди био је урезан у угловима њених устију.

У љетним вечерима, док се ми одмарамо у групи на ћилиму распростртом на једној од ледина и збијамо шале уз провале раздрагане пјесме према небесима, праћене облацима дима цигарета, Геула се затвара у своју собу и не придружује нам се све док не припреми лонац прокључале, јаке кафе. Она је, такође, та, која се увијек посебно труди да провјери дали има ли доволно кекса.

Оно што се дрогодило између мене и Геуле овдје није релевантно, и искористићу један или два детаља. До сада давно имали смо навику да заједно прије вечери лутамо према воћњацима и разговарамо. То је било стварно доста давно, и протекло је много од када се завршило. Размјенивали смо неконвенционална политичка ујерења, или се препирили око најновијих књига. Геулине процјене су биле ошtre и каткад немилосрдне. Био сам потпуно затечен. Моје приче јој се нису свиђале. Због превелике супротности у ситуацијама, сценарију и ликовима, без прелазних нијанса између црног и бијelog. Изрекао бих извијење или негирање, али је Геула увијек имала спремљене доказе, а знала је да мисли на веома методичан и аналитичан начин. Понекад бих се усудио да помирљиво положим руку на њен врат, чекајући да се смири. Али она се никада није потпуно опуштала. Кад се једном или два пута ослонила на мене увијек би за то окривила одваљену сандалу или бол у глави. И тако смо се разишли. До данашњег дана она још увијек реже моје приче из часописа, и слаже их у картонску кутију коју чува у посебној ладици предвиђеној само за њих. И још увијек јој за рођендан купујем неку нову књигу пјесама. Ушуљам се у њену собу док је негде вани, остављам књигу на сто, без знака, или посвете. Понекад се деси да заједно сједимо у трпезарији. Избегавам њен поглед, тако да не морам да се суочим са њеном подругљивом меланхолијом. У врелим данима, када лица сва од зноја зарумене, бубуљице на њеном лицу се зарумене па изгледа као да је без наде. Када дођу јесење студени, понекад издалека опажам да је лијепа и привлачна. Таквим данима Геула воли да шета ка воћњацима у рано јутро. Одлази сама и сама се вра

ћа. Неки од младића ми прилазе питајући ме шта тамо тражи, притом им лицем пређе малициозан подсмјех. Кажем им да не знам. И стварно не знам.

IV

Геула са мржњом подиже још један камен да га завитла на флашу. Овог пута није промашила, али још увијек не успје да чује звук прскања за којим је жудјела. Камен је окрзнуо флашу, чуо се бојажљив звук и боца је гурнута испод једног од громова. Трећи камен, већи и тежи него два претходна, бачен је са смијешно мале удаљености: ђевојка угази на растресито тло леје цвијећа и заста тик изнад флаше. Овог пута чу се оштра, реска експлозија, која не донесе олакшање нити одмор. Одлази.

Влажна и тајanstvena и врела паде ноћ, својом врелином пробадајући осјетљиву пут коже попут парчића разbijenog стакла. Геула се враћала истим путем, прошла поред балкона своје собе, баџила сандале унутра, и пошла долje босонога на земљану стазу. Грумење земље голицало је табане њених стопала. Бјеше то грубо трење, па су јој крајеви тетива подрхтавали од нејасног узбуђења. Из каменитог брежуљка сјенке су је ишчекивале: воћњак обасјан задњим сунчевим светлом. Одлучним покретима руку проширила је пролаз на огради и склизнула кроз. У том трену лагани повјетарац поче да чарлија. Био је то доста топао љетњи вјетрић без посебног правца. Усијано сунце котрљало се према западу, покушавајући да упије прашњави хоризонт. Посљедњи трактор је врлудао при повратку у депо, брекћући прашњавим друмом са удаљених парцела. Нема сумње то је био трактор који је одио вечеру радницима друге смјене. Чинило се као да је обавијен димом или љетњом измаглицом.

Геула се сагну и покупи неколико каменчића из прашине. Након тога, поче расијано да их поново баца на зад, један по један. Лирски стихови бежу на њеним уснама, неки оних младих пјесника које је волела, и други, њени, сопствени. Заста поред цијеви за наводњавање, сагну се, и отпи као да љуби славину. Али славина бјеше зарђала, цијев још врела, а вода млака и смрђива. Не марећи за то сагну главу и пусти да јој вода

тече по лицу и врату и испод кошуље. Киселкаст окус рђе и влажне прашине испуни јој грло. Затвори очи и заста у тишини. Нема ништа за освјежење. Можда шољица кафе. Али само након воћњака. Пођи сада.

V

Воћњаци бијаху повијени од рода и пуни миомириса. Грана испреплетењих, међусобно приближенih по над редова стабала да обликују сјеновит свод. Под ногама натопљено тло задржавало је прикривену влажност. Сјенке поврх сјенки у подножју чврноватих стабала. Геула убра шљиву, помириса је и смрска. Јељплив сок покапа из ње. Овај призор изазива код дјевојке несвесностицу. И мириз. Смрска и другу шљиву. Убра још једну и протрљала о образ све док је њена крв није попрскала. А онда, клекнувши, подиже суви штап и нашкраба облике у прашини. Бесмислене линије и кривуље. Оштре углове. Куполе. Удаљено блејање постепено преплави воћњак. Нејасно постаде свјесна звука звона. Геула је била сама. Номад је застао тик иза Геулиних леђа, нијем попут фантома. Чепракао је у прашини великом ножним палцем, а његова сјенка је падала пред њим. Али дјевојка је била заслијепљена мла-зом звукова. Ништа не чује и не види.

Дуго је затим наставила да клечи на земљи и гранчицом црта облике у прашини. Номад је чекао стрпљиво у потпуној тишини. С времена на вријеме затворио би здраво око гледајући преда се оним другим, слијепим. На крају је испружио руке исказујући дуго миловање по ваздуху. Његова вјерна сјенка помјерила се у прашини. Геула се загледа, скочи на ноге, и ослони о најближе дрво, испуштајући пригушен звук. Номад опусти рамена и немарно се осмјехну. Геула подиже руку и ошину ваздух гранчицом коју је још увијек држала међу прстима. Номад је упорно наставио да се смије. Његов поглед паде на њене босе ноге. Глас му бјеше миран, а хебрејски којим је говорио одишаше посебном љубазношћу.

"Колико је сати?"

Геула удахну пуним плућима. Њене црте постадоше оштрије, а поглед хладан. Разговјетно и суво одговори:

"Шест и по је. Тачно."

Арапин развуче осмјех и лагано се наклони, као да жели да искаже велику љубазност.

"Много хвала, госпођо." Његов боси палац је дубоко задирао у влажно тло, а грумене земље повлачило се његовим стопалима попут преплашене кртице која под њима рије.

Геула узбиљено закопча најгорње дугме на својој блузи. Велике флеке зноја бјеху јој на кошуљи. Могла је да осjetи мириз зноја на свом тијелу, и њене ноздрве су се шириле. Номад затвори слијепо око и подиже лице. Његово здраво око жмирну. Кожа му бјеше веома тамна; жива и топла. Боре су се урезиваље на његовим образима. Другачији је од свих осталих које је Геула познавала, а његов мириз, и боја и дисање бијаху необични. Нос му је био дугачак и узан, а испод њега налазила се сјенка од бркова. Чинило се да су му образи усађени у шупљини уста. Усне му бјеху танке и лијепе, много љепше од њених. Али брада је била јака, као да исказује презир или бунт.

Човјек је на неки одбојан начин лијеп. Геула помисли у себи. Несвесно одврати презивим полуосмјехом на номадово непрестано кревељење. Бедуин извади двије здробљене цигарете, из скривеног цепа у свом појасу, положи их у таму, пруживши длан и нудећи јој их као да нуди врапца мрвицама. Геула се осмјехну, два пута климу, и прихвати једну. Провуче цигарету кроз прсте, полако, сањиво, глачајући наборе, исправљајући их, и тек онда је стави на усне. Хитро као муња, прије него ли је схватила намјеру човјековог ненаданог покрета, танак пла-мичак заплеса пред њом. Руком је заклонила упаљач иако није било повјетарца у воћњаку, дувајући у пла-мичак, затворивши очи. Номад припали своју цигарету учтиво се на-клонивши.

"Хвала много," рече баршуна-стим гласом.

"Хвала," одговори Геула. "Хвала вам."

"Ви сте из кибуца?"

Геула потврдно климу главом.

"Дообро." Растегнут слог отегао се између бљештавог реда зуба. "То је дообро."

Дјевојка се загледа у његов тамни пустински огратч.

"Зар вам није вруће у томе?"

Човјек одговори збуњеним, само-оптужујићим осмјехом, као да је

ухваћен окрвављених руку, Иско-ракну назад благо и непримјетно.

"Сачувай боже, није вруће. Стварно не. Зашто? Има ваздуха, има воде." И заћута.

Врхови дрвећа већ почеше да тамне. Први шакал онуши наступајући ноћ уморно завијајући. Воћњак се испуни стрком малих, ужурбаних корака. Сасвим изненада Геула постаде свјесна гомиле коза које су се гуркале тражећи свог газду. Вртјеле су се тихо, без мекетања међу стаблима воћака. Геула скупи усне испуштајући кратак звиждук изненада.

"Шта уосталом овдје радите? Крадете?"

Номад се шћућури као да ја камен усуда бачен на њега.

Руком поче да удара упалу тетоважу на грудима.

"Не, не крадем. Сачувай боже, стварно не." Додао је подугачку за-клетву на свом језику и поново уто-нуо у нечујан осмјех. Његово слијепо око жмиркало је нервозно. У међувремену мршава коза јурну напријед и очеша му ногу. Шутну је окрутно и страсно настави молитву.

"Не кради, по Алаху не кради. За-брањено, је красти."

"Забрањено у Библији," одговори Геула сувим, злурадим осмјехом. "Забрањено је красти, забрањено је убијати, забрањено је пожељети, и забрањено је починити прељубу. Праведни су изнад сумње."

Арапин устукну пред наглом бујицом ријечи и погледа у земљу. Попримљен. Крив. Његово стопalo је и даље неуморно ногом ударало рас-tresиту земљу. Покуша да се додвори сам себи. Његово слијепо око је сузило. Геула се на час усплахири, засигурно то је био миг. Осмјех склизну са његових усана. Рече меканим, напрегнутим шапатом, као да чита молитву.

"Прекрасна дјевојка, заиста пре-красна дјевојка. Ја још нисам имао дјевојку, јаа," закључио је уз продоран крик упућен бестидној кози која се одмарала, ослонивши предње ноге о дебло, изгладњело жвакајући лишће. Животиња упути озбиљан, скептичан поглед на господара, про-тресе брадом, и свечано настави да жваће.

Без икаквог упозорења, уз запа-њујућу спретност, пастир скочи кроз ваздух зграби живинче за леђа, и по-

диге је изнад главе, испуштајући ужасан, дивљачки крик, бацивши је немилосрдно на земљу. Затим се отпљунувши окрену према дјевојци.

"Живинче," изванио се. "Живинче. Шта да се ради. Без мозга. Без манира."

Дјевојка се одмакну од дебла дрвета о које је била ослоњена нагнувши се према номаду. Сладак дрхтај проструји јој леђима. Њен глас још увијек бјеше чврст и хладан.

"Још једну цигарету?" запитала је. "Имате ли још једну цигарету?"

Бедуин одговори преплашено, скоро у очајању. Извини се. Објаснио је потанко да више нема цигарета, ни једну једину, ни једну малу. Ниједну више. Све су потрошене. Каква штета. Он би јој радо, веома радо дао једну. Ниједна није остала. Све су потрошене.

Претучена коза устаде дрхтурећи на ноге. Опрено ходајући врати се до дебла, подмукло крајичком ока мотрећи свог господара. Пастир је гледао не помјерајући се. Коза се протегну, ослањајући своје предње папке о дрво, и настави да нечујно жваће. Арапин подиже потежи камен и дивље замахну руком. Геула зграби његову руку и спријечи га.

"Оставите је. Зашто. Пустите је да живи. Она не разумије. Она је само живинче. Без мозга. Без манира."

Номад је послуша. Без поговора одбаци камен. А онда Геула пусти његову руку. Још једном човјек извади упаљач из појаса. Танким, пажљивим прстима играо се њим. Изненада упали мали пламен, и журно дуну у њега. Пламен се само мало прошири. Накриви и утрну. Проломи се гласно реско завијање оближњег шакала. У међувремену, остале козе су слиједиле примјер оне прве и биле заокупљене брзим наизглед љутитим жвакањем.

Нешто попут неразговјетног завијања допирало је с југа из удаљеног логоришта номада, потмули звук бубња тромо откуцавао вријеме. Потамњели мушкирци посиједали око логорских ватри, слали су ка небу своју једноличну пјесму. Ноћ је постала пуна набоја и одзвана јала злокобним цврчањем цврчака. Посљедњи одсјаји свјетла су нестајали далеко на западу. Воћњак утону у мрак. Звукови су навирали са свих страна, вјетар шапутао, козе њушли, опало лишће шуштало. Геула скупи усне и зазвијђа неку стару мелодију. Номад је слушао са великим усхићењем, главе у знак изненађења

накривљене на једну страну, опустивши уста незнатно отворена. Погледа на сат. Узвратио јој је свјетлуџајући пакосним, фосфоресцентним бљеском, али није показивао ништа. Била је ноћ.

Арапин се леђима окрену Геули, паде на колена, додирну тло целом, и поче ватreno да мумла.

"Још нисте имали дјевојку," Геула упаде усрд молитве. "Још сте тако млади." Глас јој је био продоран и туђ. Шаке су јој биле на бедрима, дисање још увијек уједначено. Човјек престаде са молитвом, окрену загасито лице према њој, и промрмља неку фразу на арапском. Још увијек је чукао четвероношке, али је његов положај упућивао на суждржану велост.

"Још сте млади," Геула понови, "веома млади. Можда двадесет. Можда тридесет. Млади. Нема дјевојке за вас. Одвећи млади."

Човјек одговори дугом и свечаном примједбом на свом језику. Она се нервозно насмија, шакама обујивши усне.

"Шта се с вами дешава?" инсистирала је, смијући се. "Зашто наједном причате арапски са мном? Шта мислите ко сам? Шта уосталом радите овдје?"

Номад поново одговори на свом језику. Сада са дозом страха у гласу. Меканим, нечујним корачима узмакнуо је и повукао се као од мртвог створа. Сада је отежано дисала, даћући, подрхтавајући. Јединствен дивљи слог отео се из пастирових уста, знак између њега и његових коза. Козе су реаговале и кренуле око њега, ногама поцуцавајући по тепиху свог лишћа налик на сјајну чоју. Цврћци утихнуше клонуло. Козе се тискаху у тами, преплашена, дрхтава гомила, и нестадоше у помрчини, и номад нестаде међу њима.

Након тога, осамљена подрхтавајући, угледа авион како промиче затамњелим небом изнад врхова дрвећа, потмуло тандракајући, свјетлима треперећи наизмјенично у ритму тако прецизно попут бубњева; црвено, зелено, црвено, зелено, црвено. Ноћ прекри трагове. У ваздуху се осјећао мирис логорских ватри и мирис прашине ношene повјетарцем. Заутила је да крикне, али није крикнула, већ поче боса да трчи свом снагом кући, посрћући, подижући се опет трчећи као да је прогоњена, али само је пратило стругање цврчака.

Вратила се у своју собу и приставила кафу за све чланове секретаријата, јер се сјетила шта је обећала Еткину. Хладноћа је овладала споља, али унутар њене собе зидови су били врели, а и њено тијело је било зажарено. Одјећа јој се приљубила уз тијело од дугог трчања, а њене ноге су биле изгребане и прљаве, њена пазуха одисала мирисом који је будио mrжњу и одвратност у њој. Пјеге на лицу су се зажариле. Застаде и преbroја колико пута је узврела кафа, седам успешних кључачња, како је научила да ради од свог брата Ехуда, прије него што је погину у рацији одмазде у пустињи. Стиснутих усана бројала је док је црна течност нарастала и опадала, расла и опадала, кључајући необуздано као да је досегла климакс.

Сада је доста. Узми чисту вечерњу одјећу. Пођи на туширање.

Шта је то Еткин могао да схвати о дивљацима. Велики социјалиста. Шта он зна о Бедуинима. Номад наимирише слабост из даљине. Упутите му лијепу ријеч, или осмјех, и он се окоми на вас попут дивље звјери и покуша да вас силује. То је било управо тако када сам побјегла од њега.

Одвод се зачепио под тушевима, а клупа је била замашћена. Геула стави своју чисту одјећу на камену полицу. Не дрхтим од хладне воде. Дрхтим ојећајући гађење. Они црни прсти, и како се устремио право на мој гркљан. А још његови зуби. И оне козе. Омален и коштат попут дјетета, и тако јак. Само захваљући уједању и ударању успјела сам да му побјегнем. Насапуњају мој трбух и све друго, насапуњају опет и опет. Да, треба дозволити момцима да већ ноћас пођу у њихов логор и смрскају њихове црне кости због оног што су ми учинили. Сада изаћи.

Изашла је испод туша и упутила се назад у собу, да узме лонче кафе и однесе га у секретаријат. Али успут чувши цврчке и смијех присјети се како је паоничице четвероношке, па је уступкнула и застала непомично у мраку. Изненада је повратила у процвјетало жбуње. И почела да плаче. Колена су јој клецала. Сјела је на тамну земљу да се одмори. Преостала је да плаче. Само су њени зуби

наставили да цвокоћу, од хладноће или жалости. Одједном више није журила, чак се ни кафа није више чинила важном, па помисли у себи: Има још времена. Има још времена.

Они авиони који су ноћас кружили небом били су на вјежби бомбардовања. Неколико пута забрујали су међу звијездама, праћени непрестаним свјетлућањем: црвено, зелено, црвено, зелено, црвено. Са супротне тачке допирала је пјесма номада и њихових бубњева, попут упорних дамара из даљине. Један, један, два. Један, један, два. Онда наста мук.

VIII

Од осам и тридесет до скоро девет часова очекивали смо Геилу. У пет до девет Еткин је рекао да не може да претпостави шта се дододило; не може да се сјети када је до сада пропустила неки састанак или када је прије каснила; у сваком случају, сада морамо да почнемо састанак и размотримо све тачке према плану.

Почео је кратким прегледом чињеница. Изнио детаље о штети коју су очигледно направили Бедуини, иако није било стварног доказа, и набројао кораке предузете на иницијативу Комитета. Апеловање на благонаклоност. Позивање полиције. Појачање страже око насеља. Псе трагаче. Разговор са старјешином племена. Мора да призна, рекао је Еткин, да смо сада запали у ъорсокак. Упркос томе, увјерен је да морамо да задржимо осјећај равнотеже и не смијемо да дамо простора екстремизму, зато што мржња увијек изазива нову мржњу. Битно је да се прекине зачарани круг непријатељства. Због тога се свом моралном snagом којом располаже противи ставу, а посебно намјерама, неких млађих чланова. Хтио би да нас уосталом, подсјети на закључак, да је сукоб између сточара и оних који обрађују земљу стар колико и људска цивилизација, а као што се и помиње у причи о Каину, који се побунио против свог брата Авела. То је у складу са социјалним јеванђељем, које смо усвојили, да треба да ставимо тачку на тај прастари сукоб, такође, као што смо ставили тачку на остале ружне појаве. Дорасли смо томе, и све зависи од наше моралне снаге.

У соби је било веома напето, чак непријатно. Рами је два пута прекинуо Еткина и у једном тренутку отишao тако далеко употребивши ру-

жу ријеч "глупост". Еткин је уврјеђен, оптужио млађе чланове да планирају терористичке акције, рекавши на крају: "Тако нешто овде нећemo да трпимо".

Геула још није дошла па није било никога ко би на састанку смирio тензије. А кафа није била служена. Мрзио сам пребаџивања искрслa између мене и Рамиа. Иако, већ у годинама, припадао сам младима, али моји погледи су различити. Као и Еткин, био сам, и то из два разлога, апсолутно против тога да се насиљем реагује према номадима. Кад сам добио ријеч, оба та разлога сам и поменуо. Као прво, за сада се стварно ништа озбиљно није десило. Можда неколико крађа, а и то није било сигурно: за сваку славину или пар клијешта за жицу (комбинирки) које је неки од возача трактора оставило у пољу или изгубио у гаражи или од-

нио кући одмах смо оптужили Бедуине. Друго, није било ни силовања ни убиства. Нато ме Рами узбуђено прекинуо и рекао на шта то чекам. Да ли можда чекам неко мало силовање о којем Геула може да напише стихове, а ја га могу уобличити у кратку причу. Плануо сам тражећи у глави одговарајући одговор.

Али Еткин, узрујан нашом грубошћу, смјеста нам ускрати право да говоримо и поче изнова да образлаže своје становиште. Питао нас је како би то изгледало ако би новине објавиле да су из неког кибуца послали руљу за линч да подмири рачуне са својим арапским комшијама. Кад је Еткин изрекао фразу "руља за линч", Рами је дао знак својим младим пријатељима који често користе кошаркаши. На тај знак они су устали као један изашавши са изразима гнушења, остављајући Еткина да до миле воље држи предавања трима постаријим женам и једном давно пензионисаном члану Парламента.

Након кратког двоумљења уста-дох и пођох за њима. Истина, нисам дијелио њихове назоре, али сам такође, на деспотски и увредљив начин, био ускраћен да говорим.

IX

Да је случајно Геула дошла на састанак и донијела своју славну кафу, можда би те страсти биле ублажене. Можда, би такође, њено разумијевање постигло неку врсту компромиса између супротстављених ставова. Али кафа је стајала, сада већ охлађена, на столу у њеној соби. А сама Геула је лешкарила у грмљу иза Спомен дворане, гледајући свјетла авиона и ослушкујући звукове ноћи. Како је само чезнула да стекне мир и да опрости. Не да га мрзи и да му пожели смрт. Можда да устане и пође к њему, да га пронађе у некој од оаза, опрости му и никад се више не врати. Чак и да му пјева. Оштре крхотине пробадале су јој кожу и пуштале крв тамо где су били остаци боце коју је овде великим каменом смрскала почетком вечери. А та жива твар која је клизила по крхотинама стакла по грумењу земље бијаше змија, можда отровница, можда гуја. Палацала је рачвастим језиком, а њена троугласта глава бијаше укочена и исправна, Очи јој бјеху попут тамног стакла. Никад их није затварала, јер није имала капке. Неки трн био је у њеном тијелу, можда крхотина стакла. Била је уморна: Бол је био нејасан скоро пријатан. Удаљена звоњава у њеним ушима. Да заспи сада. Уморно као кроз замагљену копрену, посматрала је банду младића како прелазе ливаду на путу према польима и оази да изравнају рачуне са номадима. Носили смо кратке, дебеле мотке. Узбуђење се ширило нашим зјеницама. А крв бубњала у нашим сљепоочницама.

Тамо у даљини тамни вођњаци бијаху у сјенци, чемпреси отежали од прашине, њихали су се тамо амо њежним, религиозним жаром. Осјети умор, и то је био разлог зашто није дошла да нас испрати. Али њени прсти миловаху прашину, а лице јој бјеше савршено мирно и готово лијепо.

С хебрејског на енглески превели
Nicholas Lange и Philip Simpson
С енглеског превео
Желько Костић

ЈА НЕМАМ УСТА

Да ми је тата купио ботокс уста
Не бих морала ни да говорим.
Научила бих и да не једем
слаткише у поноћ.
Предратне лепотице
више нико не зарезује.

Носила бих уста
по кафићима и пила
лимунаду без шећера
са безбојном другарицом.

Мој тата нема појма
да уз уста иду и путовања
не могу да једем плави сир
ако немам уста у далеким крајевима.

Морам да изгледам гладно
камера мора овековечити
догађај једења.

Немам уста – немам ни обожаваоце,
осим маме и два пса из комшилука.

Некада две ниске дуката
и њива – данас уметна уста
која изгледају природно
да се скоро и не види
да нису права.

Решила би ме се примарна породица
уваливши ме пристојним људима
као мултипрактик поручен брзом поштом
без права на повраћај.
Само кад бих имала ботокс уста
да их мажем кармином
и не отварам их скоро никад.

Све сам слагала.
Када бих имала ботокс уста
понашала бих се исто
као и сада кад их немам.

КОРЊАЧЕ

Добила сам један пар металних корњача.
Ставих их на уши и прошетах градом.
Њихов дародавац ми саопшти¹
Да сам постала вечна.

Он не зна да сам умало погинула
Добивши рат хиљада корњача
И тиме ми је обећана мала вечношт
Осамдесет година!

На ову секирацију и глобалну беду
То је право богатство!
Пуно смеха и бомбона
и пицама.

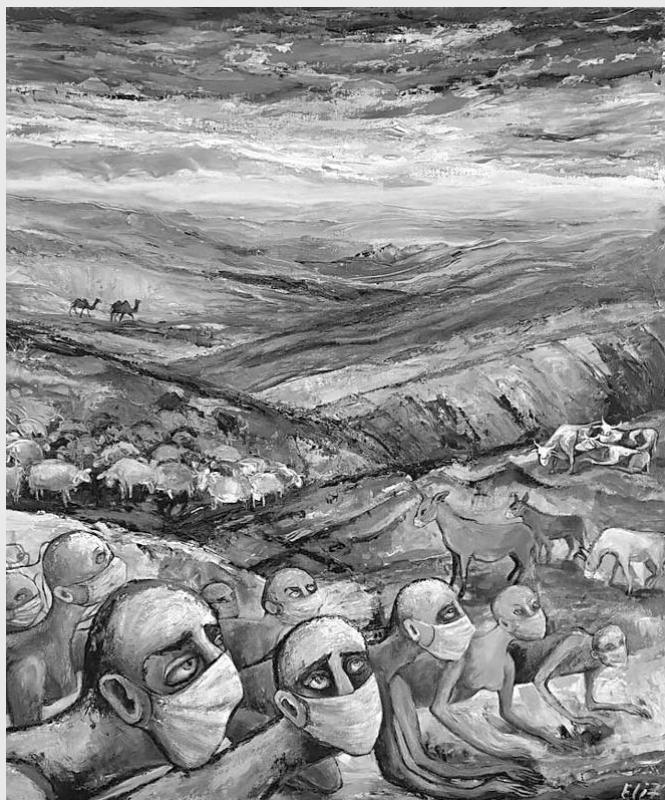
Он не зна ни то да је нуспојава
Тог дивног дара
Да се и сам претвараш
У дрвену корњачу
тако перфидно и лагано
да ниси ни свестан да си корњача!

Кундалини гуро се изјаснио
да је све у дисању и стављању
металне новчанице под окlop.
Педесет пута се закикотах
хар-хар.

Нису ми баш чисте мисли.
Баво даје оно што не треба.
Једна жена је синоћ полудела од страха
у зноју и грчу је прогутала
преписану четвртку

и уз зујање телевизора заспала.
Црну косу већ годину дана
цинобером натапа.

Срамно прекрива белило
Пораза иза себе.
Она ће бити крива
за својих потомака глад!
Задојиће их трзвациом и гневом.
Пробудила се и попила чај
и навукла на себе костим баhatкиње.
Одлучила је да неће певушити и прати судове
док оштрим оком гледа
да све што јој је драго од ње одлази.

Јулиа Капорњан

ВЕЗИВАЊЕ

Као испразност ума
 Након доброг ручка
 Или оргазма, с ишчекивањем
 И трудом који претходе
 Телесном олакшању –
 Да ли ће и слава успети
 Да нас овенча ловором
 И задржи се макар на час
 Попут трна прилеглог
 На кожу чела –
 Могло би се о томе мислити
 Док се вољно везујемо
 У нераскидиве ланце – ми
 Умрежена, срећна деца
 Пред огледалима
 Увежбаног осмеха

ДОДОЛЕ

Непотребно је
 Претрпавање
 Дневног планера
 Мада су могућности
 За раст примамљиве –
 Зна се да
 Једење отвара апетит
 Како другачије
 Дрхтавим прстима
 Зауставити
 Лелујање танке завесе –
 Несаницу мирну, без
 Шкргута зуба

ПРИПРЕМЕ ЗА ПУТ

Везујем своје страхове у мале завежљаје
 Попут старица које нежно бирају
 Одећу за последње одмориште

Као бремените жене кад пажљиво
 Пакују путне торбе за породилиште
 Пуним ранац очуваним рубљем
 Брижљиво бираним књигама и удобном одећом

Ти стојиш у довратку мирно
 Не реметећи допушташ
 Да ме огрну ланцима

Све мирише на ћилибар, матичњак и дивљу метвицу
 март 2020.

ПРОЛЕЋНО СПРЕМАЊЕ

Треба на време уклонити фотографије
 Које нас чине другачијим него што
 Смо замислили
 Кад већ нисмо у стану
 Боре дубоке ироније
 Заменити смејалицама
 Или их заувек избрисати

Треба уклонити људе који нам кваре дан
 Или фејсбук профил
 Који су можда другачији од нас
 Мада не и неизоставно гори

Треба уклонити стару одећу, обућу и
 Све што је на било који начин оштећено
 Ставити другима у посед

Треба уклонити непријатне речи
 Сместити их у празнине између редова

На овај начин уклањати и особе
 С којима у тренутку не знамо шта бисмо
 Осим да их сместимо у неку од
 Увек свеже ископаних празнина
 Око нас
 Као у плитке гробове

Радити на себи здушно, тежити савршенству
 Док не нестане и последњи траг
 Људскости
 И туга за псом превагне над тугом
 За вољеним човеком

ТРАЖЕЋИ ОДГОВОРЕ

Рекох – нека буде
 Вольја твоја
 И слагах
 Јер лежећи
 Под дрветом
 У сенке замотана
 Упорно листам књиге
 Истеклог рока
 За враћање
 Позајмљене
 Из спаљених библиотека

16. април 2019.
 Изгорео Нотр Дам

*

Јулиа Капорњан рођена је 23. јануара 1966. у Врбасу. Објавила је две песничке збирке – *Живи чвор* (2002) и *Бело сунце* (2005) у издању Бранковог кола из Сремских Карловаца, и *Из каци мора* (2019) у издању Граматика. Осим тога пише кратке приче и књижевне приказе. Објављује у књижевним часописима. Од 2010. је члан ДКВ-а. Живи у Новом Саду.

Вештичја посла

Вагон у коме су се возили био је скоро сасвим празан, толико да је дечак могао да заузме читаво седиште, док су са друге стране пролаза седеле дечакова мајка и сестра, беба која је у једној руци држала парче тоста а у другој звучку. Иако је била привезана за седиште сигурносним појасом како би могла да седи и посматра околину, сваки пут када би полако почела да клизи постранице, појас би је задржао на попута док се мајка не би окренула и поново је усправила. Дечак је гледао кроз прозор и грицкао кекс, а мајка је мирно читала и одговарала на његова питања не подижући поглед.

"Сад смо на реци", рече дечак. "Ово је река и ми смо на њој."

"Добро", рече мајка.

"Сад смо на мосту изнад реке", рече за себе дечак.

На самом kraју вагона седело је неколико људи, и када би неко од њих случајно прошао, дечак би се осврнуо и рекао: "Здраво", на шта би странац обично одговорио: "Здраво" или би га упитао да ли ужива у вољњи возом, или би му чак рекао како је он паметан момак. Такви коментари нервирали су дечака који би се потом бесно окренуо ка прозору.

"Ено краве", рекао би, или би уздахнуо: "Колико још морамо да идемо?"

"Још мало", одговорила би мајка сваки пут.

У једном тренутку, беба, која беше тиха и заокупљена звучком и тостом који би јој мајка дала сваки пут када би претходни појела, склизнула је предалеко и ударила главу. Почекла је да плаче те се након једне минуте око мајчиног седишта створила збрка. Дечак је склизнуо са свог седишта и претрчао пролаз, почео да мази стопала своје млађе сестре и молио је да

не плаче, те се беба на kraју насмејала и поново почела да gloђе своје парче тоста, након чега је дечак добио лизалицу од мајке и вратио се на траг до прозора.

"Видео сам вештицу", рекао је мајци након неколико тренутака. "Напољу је велика матора ружна матора гроздна матора вештица."

"Добро", рече мајка.

"Рекао сам тој великој маторој ружној вештици да оде и отишла је", наставио је дечак, причајући само за себе. "Дошла је и казала 'Сад ћу да те поједем' и ја сам јој рекао 'Е, нећеш' и отерао сам ту гроздну матору злу вештицу."

Ућутао је и погледао према улазу кроз који је дошао један човек. Био је то старији човек, пријатног израза лица и седе косе; дуго путовање возом једва да је оставило трага на његовом плавом оделу. Држао је цигарету, и дечак му је рекао: "Здраво", на шта је човек цигаретом показао на њега и одговорио: "Здраво и теби, синко." Зауставио се тачно крај дечаковог седишта, наслонио се на његов наслон, гледајући доле ка дечаку који је накривио врат гледајући ка горе. "Шта то има тамо напољу?", упитао га је човек.

"Вештице", брзо одговори дечак. "Грозне маторе зле вештице."

"Схватам", рече човек. "Има их пуно?"

"Мој тата пуши цигаре", рече му дечак.

"Сви мушкарци пуште цигаре", рече човек. "И ти ћеш их једног дана пушти."

"Ја сам већ велики", рече дечак.

"А колико имаш година?", упита га човек.

Дечак, суочен са питањем које му је стално постављано, сумњивачко је зурио у човека читаву једну минуту и

на kraју одговорио: "Двадесет шест. Осамсто четлдесет осамдесет".

Мајка је подигла поглед са књиге. "Четири", рекла је, нежно се осмехнувши ка дечаку.

"Ма шта кажеш", човек љубазно одговори дечаку. "Двадесет шест?", Климнуо је главом ка дечаковој мајци на другој страни пролаза. "Оно је твоја мајка?"

Мали дечак је извиро и рекао: "Да, то је она".

"Како се зовеш?", упита га човек.

Мали дечак га опет погледа са сумњом. "Г. Исус", одговори.

"Цони", рече дечакова мајка. Ухватила му је поглед и намршила се.

"А оно тамо је моја сестра", дечак рече човеку. "Она има дванаест и по."

"Да ли волиш своју сестру?", упита га човек. Дечак је посматрао човека како обилази наслон за руке и седи тик крај њега. "Чуј – рече човек – хоћеш да ти испричам причу о мојој млађој сестри?"

Мајка, која је била забринута подигла поглед када је човек сео крај њеног малог сина, сада се поново вратила својој књизи с миром.

"Причај ми о својој сестри", рекао је мали дечак. "Да ли је и она вештица?"

"Можда", одговори му човек.

Дечак се узбуђено засмејао, и човек се наслонио уназад и пућну цигару. "Некада давно – почео је – имао сам и ја млађу сестру, баш као што је твоја." Дечак је погледао горе ка човеку, климајући главом на сваку његову реч. "Моја сестрица – наставио је човек – била је тако лепа и тако фина и ја сам је волео највише на свету. Хоћеш да знаш шта сам урадио?"

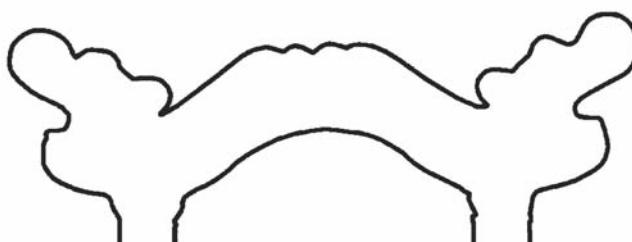
Дечак је брже климао главом, и мајка је подигла поглед са књиге, насмешила се и почела да слуша.

"Купио сам јој дрвеног коњића и лутку и безброј лизалица – рекао је човек – и онда сам је ухватио за врат и стискао и стискао све док није умрла".

Дечак је удахнуо а мајка му се окренула, док јој је осмех бледео. Кренула је да изусти нешто али се зауставила јер је човек наставио. "А онда сам јој одсекао главу и онда сам узео ту њену главу..."

"Јеси је целу исецкао на комадиће?", упитао је дечак без даха.

"Одсекао сам јој главу и руке и ноге и косу и нос – рекао је човек – и мотком сам је ударио и убио је."

"Чекај мало", рекла је мајка, али је у том тренутку беба опет пала на страну и док ју је мајка поново наместила како треба човек је наставио са причом.

"И онда сам је ухватио за главу и чупао јој косу и..."

"Твојој секи?" жељно га је дечак подстакао.

"Мојој секи", чврсто одговори човек. "И онда сам ставио њену главу у кавез са медведом и медвед ју је целу смазао."

"Целу јој главу смазао?", упитао је дечак.

Мајка је спустила своју књигу и пришла им. Стала је до човека и речла: "Ма шта то радите?" Човек ју је погледао са поштовањем па је рекла: "Губите се одавде!"

"Јесам ли вас уплашио?", упита је човек. Погледао је дечака и ћушну га лактом па су се обојица почела смејати.

"Овај чика је исецкао своју млађу сестру", рекао је дечак својој мајци.

"Знате, могу лако позвати кондуктера", запретила је мајка човеку.

"Кондуктер може лако појести моју маму", рече дечак. "Одсећи ћемо јој главу."

"И главу твоје млађе сестре", додаде човек. Потом је устао а мајка се померила уназад не би ли он прошао. "Нећу више да вас видим у овом вагону", рекла је.

"Моја мама ће да те поједе", рекао је дечак човеку.

Човек се насмејао, па се и дечак насмејао, а онда је човек рекао мајци: "Пардон", обишао ју је а потом изашао из вагона. Након што су се врата затворила за њим, дечак је упитао: "Колико још морамо да се возимо овим маторим возом?"

"Још мало", одговорила му је мајка. Стала је и посматрала дечака са жељом да изусти нешто, па је на крају рекла: "Седи ту и буди добар дечко. Можда ћу ти дати још једну лизалицу."

Дечак је жељно сишао са свог седишта и пратио мајку до њеног. Извадила је лизалицу из ташне и дала му је. "Како се каже?", упитала је.

"Хвала", одговори дечак. "Да ли је онај чика стварно исецкао своју млађу сестру?"

"Ма само се шалио", рече мајка, и брзо додаде: "Само се шалио."

"Можда", рече дечак. Вратио се назад на своје седиште и наместио тако да поново гледа кроз прозор. "А можда је и он вештац."

Превела Весна Савић

Алекса Ђукановић

Баштован

Жада су Песнику јавили да је његов рукопис одбијен, страшно је опсовао, а када му је у наставку саопштено и да је његов рукопис уништен у поплави од последица пуцања водоводне цеви у подруму, Песник је од муке штуцнуо.

Али, када му је на све ово, казано још и да је баш његов баксузни рукопис узрочник целе поплаве у којој су уништени и сви други рукописи пристигли у току целе године, и да је стога одлучено на састанку Удружења свих издавача да његове баксузне рукописе више не примају, како не би долазило до даљих поплава и пожара, као и да његове рукописе више неће штампати ниједан издавач док је он жив, Песник је уздахнуо и себи самом рекао: "Баш сам баксуз." Шта да се ради, помислио је, бићу баштован.

Рибар није знаю

"Ух! Па, то није та!", викну рибар и откачи смуђа са своје удице кога је мајочас упечао, те га пусти натраг у воду, не знајући да је то последња риба у језеру.

И смуђ је следећег дана угинуо, испливајући белог stomaka на површину, не нашавши шта да једе у језеру. А и беше прилично надувен.

А, има и оних сељана који су говорили да је неко пролио петролеј у језеро.

Шетајући улицом кнеза Михаила...

...спазио сам једног брзоногог и мршавог пацова који је тако подлачи шмугну под једну клупу, баш код *Мадере*, претходно угризавши једну старицу за десно ухо, када је дотична стала и сагнула се да избаци каменчић из сандале који ју је живицирао још од *Коња*.

Има и оних који мисле да су овај каменчић и онај пацов у некаквој спрези били за овај подухват.

Само, што онај каменчић није био каменчић, већ омања зелена смрдибуба – тврда као каменчић.

Онај подлачки пацов изазивао је невиђенљу љутњу у мени, извео је то тако подлачки, а старица је зајаукала: "Јој! Што ме угрize нешто!"

"Што се чудите? Пацови су по интелигенцији одмах иза нас, људи?", каже ми један дежмекасти симпатични чичица, стојећи поред мене.

*

Алекса Ђукановић, рођен 1998. године у Београду. Стручковни је правник. Пише прозу, кратке приче, новеле, есеје, кратке драмске комаде, поезију и филмску критику. Прозу и есеје објављивао је у дневним листовима, књижевним часописима и веб порталима за уметност и културу: *Политика*, *Трај*, *Исток*, *Сизиф*, *Култур*, *Екерман*, *Прозаонлајн*, *Сушићина Ђојтике*, *Бирилица*, *П.У.Л.С.Е.* и у другима. Стални је сарадник часописа *Сизиф* и *Култур*. Тренутно је студент специјалистичких студија Академије пословних стручних студија у Београду.

У НЕДРИМА ЗАВИЧАЈА

Шта би ви,
послушне слуге зла,
шта би ви радили,
шта би од вас било,
и чиме би себе
свету представили,
да не мрзите,
да не прогоните,
да не убијате,
да не скрнавите.

Ја, син убијеног Саве,
и унук закланог Стевана,
ја у јами Јадовно
међу 100.000 закланих Срба,
и ја у Јасеновцу
међу 800.000 Срба мученика.
Ја, босоног дечак
на плодној ливади Вргинмоста,
у зеленој папрати
буковачке шуме
на Петровој гори,
ја надојен бистрим водама
реке Трепче

и злочином Глинске цркве,
ја у души вечити избеглица
и лажно прилагођен становник
светских метропола.

Након много
протеклих векова,
и на изглед
потпуног заборава,
у загрљај
предака својих
долазим.

Не рачунајте
на мој заборав.

Док у недрима својим
бол и тугу
Српске Крајине носим,
не најављен вам долазим,
не да вам дарове доносим,
не да вам преостали
остатак безвредног живота
зaborавом опростим,
већ да вас подсетим
шта је у овим крајевима
Свете српске земље,
моје,
а шта није
и шта никада
неће бити ваше.

Долазим,
да погледом својим поново обгрлими,
никад заборављене пределе мог завичаја.

Долазим,
да хладну конструкцију Купског моста
побожном руком додирнем на оном истом месту
на коме је мој отац Сава безнадежно покушао
још тек за незнатни тренутак,
преостали траг свог живота да задржи,
пре него што сте га, као већ рањену звер
у неповрат тамне воде реке Купе бацили.

Долазим,
да у тмурном подземљу јаме Јадовно
сенку свог деда Стевана поздравим
и хиљаде још недужних костију,
да својим присуством и заклетвом
пред људима и пред Богом посведочим
да међу Србима ви и даље живите.

Ја, син убијеног Саве
и унук закланог Стевана,
враћам се у крајеве свог завичаја
не да на траговима злочина опстајем,
не да послушне слуге зла
осветнички у бледе очи погледам,
већ да загађену постојбину моју
добротом предака својих оплеменим
и да је поново осветлим.

Анастас Настевски

КАЗНА

Драшку Ређеју

Песник
шетајући
чита и гледа
слике по фасадама

Куће налик на ливаду
више не рађају

Обориле их године

Сећања
рађају човека
позних година

Непрепознатљив
руши све за собом
због корице хлеба
како би
одслужио казну
коју је измислио

БРЛОГ

Бежим
споредним путем
затрпан
судбином урока

сањам живот
који негде постоји

из блога
лепо се чује
како звезде вриште

нисам успео
да упозnam себе
чувара свега
што ми је било
намењено

а било ми је
ружно да плачем

ФАРМА МУВА

Са лустера
виси лепљиво
гробље мува

По зидовима
слике
небеских завеса

Размишљам
како појести себе
зарад аплауза
присутних

Пошто сам се
одрекао свега
свратио сам
на фарму мува
да посматрам
како природа
буја и умире

*

Анастас Настевски (Охрид,
1948) објавио десет књига поезије,
једну за децу, хаику и афоризме.
Песме су му преведене на
двацетак језика света. Живи у
Павлишу код Вршца

Мира Ракановић

УМОРНИ ТРГОВИ

Поноћ
Понеки пролазник
Вриском бола
Прича
Лажне приче

Прекинути пољупци
Населили су улицу
Коју смо напустили

Из оба ока
Узалуд су магле
Затварале твој лик

Осветљене возове
Посматрам
На крају свих путовања
После љубави

ПИЈАНСТВО

Небеском
Свећом
Обасјано небо

Лежала
Сам
У кревету
Пуном
Кошмаре
Док ми је
Мрак
Силом
У очи
Улазио

Дошао је
Са букетом
Звезда
И отео ме
Од бола

Пред зору
Схватила сам
Да је љубав
Божји дар

*

Ракановић Мира је рођена у Маглају. Тренутно живи у Вршцу и ради у Градској управи као дипломирани правник. Писањем се бави од 2017 године, а збирку песама Разоткривена неосећања је објавила 2018 године и Плес са ветровима 2019. године. Песме је објавила у бројним часописима и зборницима, преведене јој на енглески, румунски и македонски језик.

Романтизам у делу Ђуре Јакшића

Ђура Јакшић рођен је у Српској Црњи, 1832, а умро у Београду, 1878. За време боравка у Бечу (1851–53), где је отишао на студије сликарства, Јакшић се (поред сликарства) занимао и за поезију и тамо се упознаје са стваралаштвом Гетеа, Шилера, Шекспира и Петрефија, који је оставио на њега најдубљи утисак. Тамо је упознао и Бранка Радичевића и Ђуру Даничића. Тако је поред сликарства упознао и поезију и временом ће израсти у великог песника и сликара.

ТРАГИЗАМ

У романтизму, трагизам се појављује кроз три ситуације.

1) Прва је сукоб појединца са околином, или разлаз индивидуалне судбине са колективним нормама. То су сукби са својим временом и савременицима, а истовремена лишеношт трансценденталне утехе, тј. немање утешта у Богу, или метафизици. Стога романтичари налазе узвишено у природи и дубоком понирању у властитим осећањима и искуствима.

Ђура Јакшић знатан део живота проводи у сукобима са околином, о чему – на различите начине – говори у многим песмама.

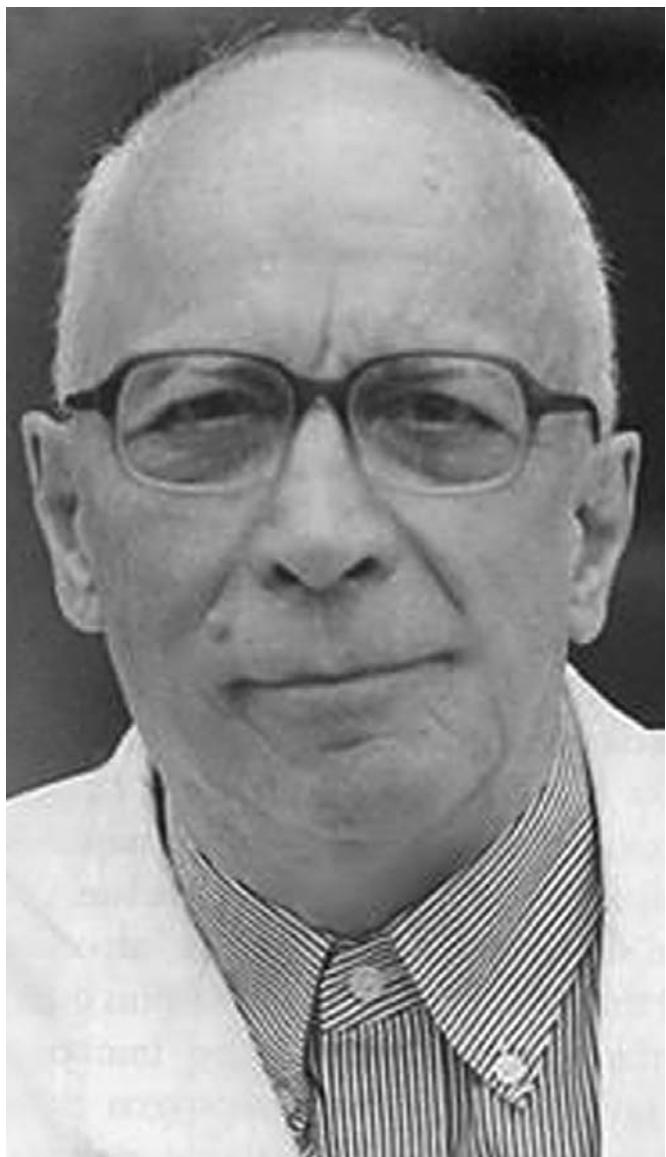
Тако у песми *Ја сам сијена*, коју је написао 1860., кад је имао 28 година, Јакшић каже:

*Два ёстї осам сїпојим лєїа,
їрезириући, смејући се
їакостијима безбожника;
хладна, нема
за радости и за злости,
нейомична, неосећна,
у којојзи оїров-срце,
уморена лјута змија,
на узѓлавку – вечном мраку –
на камену од увреда,
размрскана, ћуши, сїава...
Ја сам сијена... ал' крвава!...
Исириана ђневом, једом,
заљуљана муком, бедом!...*

2) Други аспект романтичарског трагизма је усамљеност, о којој тако често говори Јакшић, као у песми *Сио-мен*, из 1855:

*Сам на светїу, самац без ѹомоћи,
Сам се верем ѹо црнојзи ноћи
И уздишием у ѹешкојзи злоћи,
Кад ће крајњи – кад ће часак доћи?*

Трагизам усамљености видећемо не само у делима него и у биографијама различитих уметника до краја 19.

Душан Пајин

века, а и касније. Реч је о суштинској усамљености – не само о социјалној. Неки од тих ликова су породични људи, док други живе сами, али то као да је свеједно. Једни су побожни, други нису, али се сви сусрећу у сазнању да са другима не може да се подели ни добро ни зло – велике љубави остају неувраћене, велике болове мора човек сам да носи, а љубав и патња уобличују оно узвишено у романтизму.

Поједини романтичари хоће усамљеност да превазиђу култом другарства (војничког, момачког, кафанског), али ни то не успева, како видимо код Љермонтова, Пушкина, Бајрона, Бранка Радичевића и Ђуре Јакшића.

Неки успевају да остваре близост другарства и љубави, али можда их највише и најчешће погађа стваралачка усамљеност. Највише их је раздирала неиздржива напетост између унутрашњег осећања вредности властитог дела и спољне равнодушности на коју је оно наилазило.

У поезији романтичара та усамљеничка егзистенција, која је некад у стању и да надије свет и његова ограничења, везује се за слику орла над амбисом, што је симбол узвишеног – почев од Шилерове песме "Шетња" (1795),

па до песме Ђуре Јакшића "Орао" (1858), где Јакшић каже у првој строфи:

*Близо до неба ѡора је чарна,
Не ће бара орлу шек један леј,
Само да ћу си крила немарна –
Презро је давно презрени свет.*

Иако су романтичари често наступали као стегоноше одређених идеја, бавили се националним и патриотским темама, они су били за корак испред времена и патили су због осећања да су занемарени и одбачени, а симпатије и углед су обично стицали после смрти.

То важи за европску средину, а и код нас, како сведочи Јакшић и многи други. Ђура Јакшић у песми *Поноћ* (1866), каже, говорећи о животу међу људима:

*Ал' злоје, мајко, биши међ њима!
Под руку с злом ћакости ћу јује,
С њима се зависи браћски рукује,
А лаж се увек онде находити
Где их по свету подносије преводи;
Ласка их двори, издајство служи,
А невера се са њима дружи...
О, мајко, мајко, свет је ћакостан –
Живоје је, мајко, врло жалостан...*

3) Трећи чинилац романтичарског трагизма су време (тј. пролазност) и смрт. Они прекидају пријатељства и љубави, успостављене вредности и остварене близкости – одвајају пријатеље, љубавнике, припаднике исте генерације, прекидају започета дела и подухвате.

Неке упечатљиве примере за ово налазимо у поезији Бранка Радичевића (1824–53), посебно у поеми "Ђачки растанак", која је велика и по обиму и по значају. Већим делом она говори о растанку школских другова (у питању је крај Бранковог гимназијског школовања у Сремским Карловцима, тј. разлаз генерације), а почиње апострофом карловачког брега на коме је гробље које песник посећује и усрдерећује се на цвет на једном гробу. Ту настају и стихови: "млого хтео, млого започео, час умрли њега је помео" – који као да описују и судбину неизнаног покојника, а и судбину самог Бранка и многих романтичара, па су ти стихови касније стављени и као епиграф на његов гроб (Радичевић је умро у 29. години).

Јакшић у песми *Моји болови* из 1856, у последњој строфи каже:

*Ја имадох мајке своје,
Која ме је миловала;
Ја имадох љубе своје,
Па се с мајком ћробу дала.*

Напоредо са великим заносима стапања и саосећања са вољеним бићем, нацијом, човечанством, или природом, романтизам развија и свест о човековој трагичној усамљености, или смртности, који се некад могу превазићи осећањима љубави, егзалтације у природи итд, тј. кроз искуство узвишено.

Тако и Јакшић, кад се предао жубору потока, у песми *Жубор ћојока* (из 1862), каже:

*Заборавио сам ћереш и ћугу,
Мрзоси, кајање живоја своја,
Овде ми сваки листак шајаша:
"Надај се, надај! Добар је Бог!"*

У романтизму, стваралачком поривом прожима личност уметника, што се огледа у његовом животу, као и у његовом делу.

Поједини романтичари – као Јакшић – су успевали да створе одређен број значајних дела упркос низу неповољних околности – не прихватују и равнодушности, личним невољама, губитку посла, немаштини и болести – настављајући да раде до последњег даха, не прихватујући компромисе.

Дакле, на једној страни видимо рањивост и подложност јаким осећањима, а на другој челичну стваралачку вољу која је спремна да жртвује јединку и њену физичку, емоционалну и друштвену добробит, ако је то цењено да се оствари оно узвишено.

1) Као многи други уметници, како сликари, тако и писци, Јакшић је био склон пићу и пушењу, који су му нарушавали здравље, а и односе са људима, о чему и он говори у песми *Пијем* (насталој 1861):

*Пијем, ћијем... ал' у ћићу
Још се никад не осме'ну' –
Као да је рујним вином
Боћ ћолио хладну стиену!*

*Посрне л' ми катикад нога,
Дружина се луда смије –
Ал' се брзо смеха ћрза,
К' од једа љуће змије...*

Живео је у дуговима, у оптужбама звог честог пијанства, због немара у послу, због сукоба са околином. Стално одбијан због немања уредног занимања, српско држављанство је добио тек 1870. Од 1872. до смрти 1878, Јакшић је са породицом становao у Београду у Скадарској бр. 34, у кући која данас носи име по њему.

Ђура Јакшић се није повлачио из боемског живота, иако је око 1862. оболео од туберкулозе. А почев од дружења у Бечу, повремено, све до смрти, уз њега је био лекар и пријатељ Јован Јовановић Змај, који га је саветовао, али то није помогало.

Новак Радонић (1826–90), Јован Јовановић (Змај, 1833–1904) и Ђура Јакшић упознали су се током студија у Бечу (1851–52) и започели дугогодишње дружење.

Змај Јован Јовановић се често сећао тих студентских дана и својих пријатеља о чему је и писао, а иначе је као пријатељ и лекар покушавао да помогне Јакшићу у његовим последњим данима. Змај је у Београду боравио од октобра 1878. до 1879. Заједно са Лазаром Докићем лежио је Ђуре Јакшића, а на крају кад је Јакшић преминуо – заједно са Милорадом Шапчанином, Јованом Драгишићем и Миланом Кујудићем – 17. новембра 1878. изнео је његов ковчег из куће у Скадарлији. Змај је био један од чланова одбора за издавање Ђуриних дела и помагање његовој породици, а тим поводом, 25. јануара 1879. ученици Велике београдске гимназије су организовали приредбу у Народном позоришту. Сав приход дат је за издавање Ђуриних дела и његовој породици.

2) Јакшићев сензибилитет је обухватао и саосећање са децом, посебно сирочићима. Тако је 1876. настала њего-

ГРЕДА 2осије

ва песма *Сироче*, која на оригиналн начин повезује лепоту природе и тугу сирочета.

Зелен-лисје ћору кићи,
Мирис-цвеће ђоље шара,
А у луѓу сироташце
Тиху ћору раздовара:

"И ти имаш мајке своје,
Горо чарна, ћоро мила!
Па ти ће ћовоја добра мајка
Данас лејо ојремила.

Кадивени доламицу
Обукла ћи од милине,
Ишарала меке ћруди,
Равна ђоља и долине.

Па када је у самоћи
Твоћа срца жељу чула,
Мирисом ће душе своје
У милостији задахнула... "

И још дейће меким ћласом
Тужној ћори зборији ђоче;
Ал' уздахну ћора чарна:
"...О, сироче! ... О, сироче! ... "

Само човек, ћврђа срца,
Мирно слуша, хладно ћући;
Тек од ћлади кад ћремине,
На ћробу ће уздахнући.

Могло би се помислiti да је ова песма инспирисала Уроша Предића (1857–1953) за слику *Сироче на мајчином ћробу*, из 1888. Међутим, према неким тумачењима, Предић је 1888. нашио на песму мађарског аутора Јожефа Етвеша "Смрзнуто дете", која га је инспирисала да у амбијенту зиме прикаже сироче, тј. кад и природа замира (а не у време пролећа, као код Јакшића), а укупна туга је појачана мајчиним гробом.

3) Иначе, Јакшић је живо реаговао на различита забивања, па је тако и овековечио сећање на једну битку, која је претходила Српско-турском рату – који је почeo јуна 1876. и одвијао се у два дела. Наиме, Први српско-турски рат је трајао од 30. јуна 1876. до фебруара 1877. – а Други од 13. децембра 1877. до 5. фебруара 1878. године – некад се то јединствено назива Српско-турски рат, 1876–78.

Битка која је претходила овим ратовима, јер се одиграла у ноћи између 4–5. октобра 1875, била је битка за караулу на Вучкој пољани – тада граница Србије и Турске. Турци су у таласима нападали малу караулу коју су бранили петорица српских ратника. Пред зору су се Турци повукли, а браноци сахранили једног погинулог и имали предах. Инспирисан тиме, Јакшић је написао дужу песму *Караула на Вучкој ђољани*, која је објављена 1875. у часопису *Отаџбине* (излазио у Београду, 1875–92, под уредништвом Владана Ђорђевића), а овде наводимо прву строфу:

Насред куле карауле,
Око ватре на огњиштру
Стражари се искутише...

Ватра ћори, ћламен лиже
И по ћамни дуварови
Горосјасне сенке диже.
Ко да ј' ради из ћроилосији,
У ватренуја занетосији,
Вишезове да наниже,
И ћим време доба давна,
С нашим даном да изравна.

Исти догађај је нешто касније Јакшић приказао на свој слици *Ноћна стражка* (или *Караула*), довршеној 1877, где приказује српске ратнике који се одмарaju поред карауле, после битке.

4) По избијању српско-турског рата, Јакшић је почетком августа 1876. – иако болестан- као добровољац отишао на Дринско бојиште, где је био ратни извештач при главном штабу и убрзо се вратио у Београд, због здравственог стања. Ту је умро 16. новембра 1878.

На сахрану је дошао велик број (више хиљада) грађана, а сахрањен је на Ташмајданском гробљу, па касније пренет на Ново гробље, а све то је описао Коста Димитријевић (рођен 1933), у својој књизи *Живој боемске Скадарлије*.

Иначе Јакшић је 1858. (тј. 20 година пре смрти) написао песму *После смрти* (објављену 1900. – двадесетак година после смрти), која би се могла схватити као његова скромна порука погребној поворци која га је испратила.

Ножеви кад ми срце ћоделе,
Над ћробом звекне крвати мач,
Слатике девојке, ружице беле,
Нећу да чујем ваш ћорки ћлач!

Немојшиће рећи: "Овде ђочива
Љубави наше увели струк!"
Не кун ће земљу, није вам крива –
Стишијиће јада ласкави звук!

Немојшиће ћрошићији руже убаве,
Кићећи њима мој вечији дом!
Рецишиће само: "Досија је славе –
Веран је био народу свом."

ЛИЧНО И КОЛЕКТИВНО

Логика срца у романтизму замењује рационалистичку логику разума, а имагинација и осећајност појединца су доминантне – кроз њих се преламају националне, епске и лирске теме. Та логика срца долази до изражавају у доживљавању и изражавању као личних осећања и судби-не, тако и колективних, националних ситуација.

Романтичари се често обраћају националном миту (народној традицији) која је старија и – по романтичарима – више аутентична и са правим вредностима, него традиција коју они одбацују (а они одбацују барок и класицизам).

Они се обраћају националном идентитету стварајући нов спој – лирски епос, или епску лирику. Тако у одломку песме *Отаџбине* (из 1875), Јакшић каже:

И овај камен земље Србије,
Што, ћрећећи сунцу, дере кроз облак,

Ђура Јакшић

Суморноћ чела мрачним борама,
О вековечностији ћрича далекој,
Показујући немом мимиком
Образа свога бразде дубоке.

Векова шамнихшто су штрапови,
Те црне боре, мрачне љећине;
А камен овај, к'о ћирамида
Што се из ћраха диже у небо,
Костију крших што је ѡомила
Што су у борби ћротив душмана
Дедови ћвоји волно слагали,
Лећећи крвљу срца рођеноћ
Мишица својих кости сломљене,
Да унущима срреме бусију,
Оклен ће некад смело, ћрезирић
Душмана чекаћ чеће ћрабљиве.

Романтичари се некад укључују (или их укључују – често после преране смрти) у конституисање националног идентитета, пошто је 19. век, век "националног буђења" који је важан за конституисање нације, колико и националне институције (држава, позориште, академија, књижевност) и интелектуална елита, којом ће се нација поносити као својим бардовима.

ЖИВОТ КАО ДУХОВНО ТРАГАЊЕ

Почетком октобра 1855. Јакшић се настанио у Кикинди, српској насеобини у Угарској. Отвара сликарску ра-

дионицу и нада се доброј заради, пре свега за сликање у некој цркви. Ђура би увече, кад нема довољно светла за сликање, навратио у кафанау "Код белог Крста" у центру вароши, која је била омиљено саставалиште кикиндских калфи, вршњака и познаника, од којих су неки били Ђурини ратни другови, револуционари Великокикиндског дистрикта, којима се 1849. са непуних 17 година Јакшић придружио као добровољац у борбама против мађарске војске, код Мокрина и Малог Иђоша.

Кафанау је држао Лазар Поповић, а у њој су послуживале његове ћерке Мила, која је имала 21 и Ана од 19 година. Ђура је ту навраћао све чешће, због лепе Миле, у коју се заљубио, али она је волела другог младића, што је Јакшића погодило. Своја осећања Јакшић је изразио у песми (Мила) и слици *Девојка у плавом*. Она се ускоро удала за Ђуру Рајковића, с којим ће почети да се бави глумом, што ће их одвести у Нови Сад и потом Београд.

Јакшић је у листу *Седмица* (излазио у Новом Саду од 1852–58, као књижевни додатак "Србском дневнику") штампао петнаест песама, а међу њима и песму *Мила*, која је објављена 19. авг. 1856. под псевдонимом Теоприн.

(одломак)

"Вина, Мило!" – орило се,
Док је Мила овде била.
Сад се Мила изћубила:
Туђе руке вино носе.
Ана ћочи, Ана служи,
Ал' за Милом срце ћуји.

Нема нама Миле више!
Оно мало веселости,
Што имаше добри гости,
То код Миле осићавише.
Ана ћочи, Ана служи,
Ал' за Милом срце ћуји.

И у сликарству Ђуре Јакшића нашла је израз његова љубав према Мили, јер се сматра да слика "*Девојка у плавом*" највероватније представља лик Миле. После свега што је доживео, Ђура је крајем маја 1856. год. заувек напустио Кикинду.

Код писаца романтичара, посебно код Новалиса (Georg von Hardenberg, Novalis, 1772–1801), обнавља се стара тема из мита о Орфеју – а то је духовно путовање као потрага за вольеном, коју је смрт отргла из живота пре времена, а који је њеним губитком (губитком душе и вљене) постао безживотан и сив.

То налазимо и код Ђуре Јакшића у многим песмама, као на примеру песми *Aх, живоју!* из 1855, и песми *Моји болови*, из 1856.

АХ, ЖИВОТУ!

Ах, живоју и бијели светлу!
Зашто сиће ми на шаком шерету?
Што да очи сваке јаде ћледу:
Које волим – ши да болуједу,
Које љубим – ши да умиреду?
Најмилији нису ми на свету...
Ах, живоје, мој шешки шерету!

МОЈИ БОЛОВИ

*Зашто, Боже, срицу моме
Ти намени ћерет љуши?
Зашто срицу уморноме
Не даши једном одахнуши...?*

*Aх, ил' горке сузе моје
Са земљище ове ћрле
Више сунца ћрону ћивоме
Нису, можда, још дојрле...?*

*Кад весело дружи њева
Ја, јун ћуђе, јаде јадам;
Када мирно дружи снева,
Ја на ћробљу ћробу јадам. (...)*

Краткоћа живота нагонила је романтичаре да све снаге посвете трагању за смислом, за вредношћу која ће им омогућити да умру са осећањем испуњеног живота.

Цвајг (1965: 297) је сматрао да су романтичари (а његов конкретан пример је Клајст – Heinrich von Kleist, 1771–1811) имали прејака осећања (страст), а сувише слабу вољу и да су их стога њихови нагони дробили и мрвили. Међутим, Цвајг је само делом у праву, јер услови под којима су неки од њих успевали да стварају, сведоче о јакој стваралачкој вољи – вољи да се дело изнесе и уобличи по сваку цену, па и по цену живота, или великих лишавања, тј. да уметник себе жртвује за оно што је узвишен.

Знамо да су те околности биле такве да су поједини романтичари били спремни на подвиге и посвећеност попут великих аскета, с тим што се нису посвећивали Богу, него властитом стваралачком зову.

Ипак, Јакшић је и једном тренутку одлучио да оде у манастиру Крушедол, на Фрушкој гори, крајем 1856, где је на кратко био у статусу искушеника, о чему говори у дужој песми *Искушеник* (из 1858), из које ћемо навести два одломка.

*Крушедол се диже, у небу се ћуби.
Вредан сјомен, вреди да ћа сунце љуби:*

*Гора ћа је чарна листом обасала,
Ту је бајна ружа ћо вршови ћала,
Ту се хладан ћошок с Фрушкој горком кара,
А с руменом зором славуј разговара;
За час, само за час, у јбун руже ћрне,
Заледе се ћруџе ћошока сребрне.
Је ли ово ћрошлосћ од чег' ћако ћреза?
Ил' садашњосћ ћорка славуја ћошреса?
... Манија зашушиши... Неми цвркујшица,
Тих додиркај само чујеш бројаница...
(...)*

*Ноћ је нема, ћија, бледи месец сија,
На звонари ћоноћ немило избија;
Калуђер се крсћи, о вечноносћи снива,
Сан Мајере Божје у сану целива.
На раскрићу ћорском бесан хајдук сијаје,
О ћојасу ханџар, чисиј к' о ђањ, сева;
Он ћа сијруком ћаре, мисли крвав да је,
Па ћа, дришћић', ојеши за ћојас задева. –
Коћа љубав ћратиш, о љубави сања,
У рају се ћледа рајској миловања;
А коћ ћуђа мори... ах, милосћив Божје,
Тај ћлакаши само ћорке сузе може!
Дуђе су му ноћи, иза сана ћреда,
Хладне кайи ћеку са образа бледа;
Груди му се ћијежу, срце му се ћара –
"О, ћаклени боле!" – сијрећи ћрошовара.*

Кад је требало да прими монашки чин он је одлучио да се врати световном животу, па напушта манастир и на кратко долази у Црњу код оца, а затим продаје једну своју слику месном трговцу Милану Гавриловићу и са тим новцем креће на пут за Србију, где је живео и радио од 1857, до краја живота, 1878.

У Србији је пар година (1860–1863) живео и радио у Пожаревцу, а други пут од 1866–68. У том граду се 1861. упознао и оженио са Христином (званом Тина – рођена 1840, а умрла 1886), с којом ће остати у браку до краја живота и имаће два сина и две ћерке. Тако је настао и циклус од 18 његових песама *Љубав*, посвећен супрузи, а објављен 1862, у часопису "Даница".

ЉУБАВ (Прва ћесма)

Љубим ће, љубим, душио –
Љубим ће, рају мој!
А осим ћебе никог,
До само народ цвој.

Он ће са мачем доћи,
Кад куџне један час –
Отишћи ће стару славу
Добиће нови хлас.

А ти ћеш, моје сунце,
Сво блађо моје – сво!
Ти ћеш ми иодићи сина,
Да чува блађо тио.

Његову супругу Тину можемо видети на слици Девојка са распуштеном косом (из 1862), о којој др. Снежана Мишић каже: У време другог боравка у Бечу 1861/62. године у који је смишљао са супругом Христијном насликао је Девојку са распуштеном косом. Претпоставља се да је то Христијин инспиратор, јер начин сликања упућује да није рађен као поруџбина. Замишљен је друžачије од репрезентативних и психолошки обрађених грађанских портрета.

...Ђура Јакшић је вероватно желео да изрази љубав према супружници не само у њесезији када је саслушавио циклус од осамнаест ћесама назван "Љубав" који је њој посвећен, већ и у сликарству (Мишић, 2017, стр. 256–57).

ЈЕДИНСТВО СА ПРИРОДОМ

Песник истовремено трага за вољеном, за својом (вољеном) душом (*анима*), а и за светом осветљеним љубављу – у коме природа, животиње и васиона имају људско значење и топлину. Поред осталог, као да му је брак омогућио да из љубавних јада крохи и у једно узвишене, екстатичко јединство са природом, што видимо у његовој песми из 1862, *Појток жубори* (коју смо већ помињали):

Појток жубори, шума ћумори,
А срце дриће к'о виши кас,
Хеј, овим лугом шећајући се,
Арајсиво сваки беше ми час!

Заборавио сам ћерети и ћуђу,
Мрзоси, кајање живоћа свој;
Овде ми сваки листак шаћајаше:
"Надај се, надај! Добар је Бог!"

А славуј ћева, шева ћрићева
Рајској ћевања најљеши ћој...
"Јеси ли срећан?"... ћићао сам се.
Срећан сам, срећан!... О, Боже мој!

Смисао живота за романтичаре је у духовном трагању за узвишеним – тј. за највишим вредностима и највишим душевним стањима. За већину су те вредности биле у прошлости, у сновима, или у скривеним угловима сада-

шиње егзистенције, као у овој духовној интеракцији, тј. емпатији песника са птицама, о којој говори Јакшић и у својој песми *На липару* (из 1866. – тј. 4 године касније у односу на претходну), кроз коју сада не проговори екстатичка, него сетна емпатија – узајамно разумевање обочстрane патње.

Јесиће ли ми род, сирочићи мали?
Ил' су и вас, можда, јади отровали?
Или вас је, слабе, трогонио свећ –
Па доћосиће само, да, кад људе знамо,
Да се и ми мало болje упознамо,
У двојеву ћужном ћевајући сеј?...

Ми смо мале,
Ал' смо знале
Да нас неће
Нико хићети,
Нико смети
Тако волећи,
Као ти...
– Ђију ћи!

Моје тицице леће, једини друѓари,
У новоме стану ђознаници сијари,
Срце вам је добро, ћесма вам је мед,
Али моје срце, али моје груди
Леденом су злобом разбијали људи,
Па се, месићу срца, ухватају лед.

С белом булом,
Са зумбулом
Шарен-рајем,
Рајским мајем,
Цвећем, миром,
Са лејићиром,
Лејићимо ти ми,
Срца ћоћићи...
– Ђију ћи!

Моје тицице мале, јадни сиротани!
Прошли су ме давно моји лећи дани,
Увело је цвеће, одбеч'о ме мај,
А на души осића, к'о скрхана биљка,
Ил' к'о ћужан мирис увело је босилка,
Једна ћешка рана, ћежак уздисај.

(Липар је у Доњој Сабанти, удаљено око 8 км. од Крагујевца – а у Сабанти је Јакшић радио као учитељ, од 1865–67).

БИБЛИОГРАФИЈА

- Димитријевић, Коста (1990): *Живоћи боемске Скадарлије*, Београд: Топликус.
- Јакшић, Ђура (1928): *Целокућна дела*, приредио Јеремија Живановић. Народна просвета, Београд.
- Мишић, Снежана В. (2017): *Сликарство Ђуре Јакшића* – докторска дисертација, Београд, Филозофски факултет, Одјељење за историју уметности – <https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:17559/bdef:Content/download>
- Пајин, Душан (1998): "Ноћ вреднија од живота", часопис *Овде*, год. XXX, април–јуни 1998. стр. 55–65, Подгорица 1998.
- Свајг, С. (1965): *Graditelji svijeta*, Ријека: "O. Keršovani".

ИЗА ОГЛЕДАЛА

Јованка Стојчиновић Николић: Неко је позвонио, збирка прича, "Арт прнт", Бања Лука, 2019.

Јованка Стојчиновић Николић, којој је, послије тринаест запажених пјесничких збирки, Драган Јовановић Данилов сачинио избор из поезије са аналитичким предговором, а проф. др Богомир Ђукић написао и као посебну књигу објавио опсежну студију о њеном поетском стваралаштву, већ готово четири деценије упоредо с поезијом пише и краће прозне форме и публикује их у угледним листовима и часописима. Те приче сакупила је на једно мјесто укоричила их у збирку занимљивог наслова *Неко је позвонио*. И добро је што је то учинила, јер ће се читалац, увидом у већи број њених прозних остварења, ујерити да ова пјесникиња, у чијим неким пјесмама тек у назнакама можемо уочити наративну нерватуру, добро влада и пријом, протканом суптилним лирским сликама, трудећи се да оне ни у једном тренутку не засметају току приповједања.

Збирци би, с обзиром на њена тематско-мотивска обиљежја, одговарају и наслов посуђем од приче "Иза огледала", јер се радња многих прича, посебно оних најкраћих, дешава на граници између сна и јаве, стварног и паралелног свијета. Враћајући се у дјетињство, или промишљајући живот који зна да одврлуда и у машту, ауторица се, попут Алисе, за својим јунацима провлачи кроз огледало, и тамо, *иза*, на другој страни, гради нови заумни свијет, можда баш онакав какав нас чека, а на себе преузима улогу да одржава везу између тог новоствореног, измаштаног, и реалног свијета, обиљеженог и многим дубоким животним ожилјцима. То је посебно уочљиво, треба још једном нагласити, у кратким причама које покаткад заличе на пјесме у прози. Насупрот њима, читалац сусреће и приче у којима је јасан, вјерно приказан одраз реалног свијета, у којима је живот осликан онаквим какав јест и чије јунаке препознајемо та корећи међу собом, или у сјећању, или у тренутку док читамо ову књигу. То су углавном приче у којима се ниже упечатљиве слике доживљаја из дјетињства, нанизане у бљештаво освијетљену завичајну оглицу. Ипак, наслов *Неко је позвонио* мири и усклађујета два свијета, призывајући аутори-

чин унутрашњи глас који се често јавља и из дубоких наслага сјећања.

Управо таквим причама, у којима понире у запамћене предјеле дјетињства, Ј. С. Николић отвара своју збирку. "Данима сам препричавала унуцима разне догодовштине везане за Криву крушку и доносила им почетком љета руменожуте плодове, да осјете мирис и сласт бакиног дјетињства." Можда овом реченицом, у причи "Крива крушка", сама понајбоље освјетљава приче из овог тематског круга. У њима је све саздано од сјећања које се неким чудним путевима протеже до времена настанка дјела и спаја временске периоде које раздвајају деценије. Уз крушку, нараторка, отац и комшија главни су ликови кратке приче. Један готово безазлен повод довољан је да се на неколико страница сабије цијели људски вијек (нараторка је држала садницу док је отац садио крушку, али накриво, и тако је обиљежила за цијели њен живот, што ће се на посредан начин одразити на судбине оних који ће се сладити плодовима ове воћке и одмарати се у њеној хладовини), социјалне прилике у којима је нараторка одрастала (пјешачење до школе, одлазак на школовање у град, дружење са вршњацима, везаност за завичај, каснији све рјеђи доласци у родни крај), свеколикост живота на селу (окупљања под крушком, право птичије насеље у њеној кришњи и слично) и људску злобу (јер комшија обара стабло Криве крушке зато што баца сјенку на његов посјед).

"Мој отац жељезничар", "Десанкина врба", "Бљесак тијела уловљених риба" и још неке приче takoђe су прецизно обликовани детаљи који завијају оглицу освјетљавају сликама разиграног и истовремено многим потешкоћама оптерећеног дјетињства у коме је и прелазак дјевојчица и малиша на путу у школу преко набујалог потока довољан повод да се исприча узбудљива прича у којој ће, сасвим сигурно, старији читалац, нарочито ако је рођен и провео дјетињство на селу, препознати и своје догодовштине из дјетињства. Престанак саобраћања некад популарног воза *Ћипре*, којим су многа дјеца са села и из приградских насеља долазила у више разреде основне или у средњу школу, побуђује носталгична осјећања бивших "возара", што Ј. С. Николић врло добро запажа и осјећа и претаче у причу у којој ће, поред наратора и ћака који су врло добро осјетили ћуди зимских вијавица, у први план избити отац жељезничар и наставник који саосјећа са својим ученицима. Социјалне прилике ће једног дјечака приморати да у повратку из школе на вјешт начин лови рибу за

своју породицу, али ће ненадано искрсли догађај са змијом бити повод за откривање једне ћачке љубави.

Нижу се слике и приче које на пластичан начин осликавају догађаје и доживљаје из дјетињства, а све је то у овим кратким прозама смјештено у завичајне пејзаже које приповједачица описује не онако како би их видјела данас, него као слике запамћене у погледу зачућене дјевојчице. Читалац се сусреће с мноштвом имена брда, потока, ријека, њива, пољана крај ријечних обала, шума и шумара, означених правим именима, а стиче се утисак и да је списатељица својим литерарним јунацима оставила њихова имена, не скривајући ништа у свом приповједању. Треба нагласити да су приче из овог мотивског круга смјештене у свим конкретан временски оквир, у прву и другу деценију друге половине прошлог вијека, па у себи носе и обиљежја тог периода.

Атмосфера неизвјесности, страха, беспомоћности, изbjeglichkih невоља, али и пркоса и надања, вјере да ће доћи вријеме када ће дјеца имати миран сан, карактерише приче инспирисане ратним збивањима у првој половини посљедње деценије прошлог вијека. Познато је да су у списатељичином крају (Добој, Озрен, Возућа) вођене жестоке борбе, обиљежене многим херојским подвигима и страдањима библиjskih размјера, али њој су крупни догађаји послужили само као повод да из њих изdroži "обичне" јунаке и "маље" људске приче и да ох исприча тако да у себи носе универзалне антиратне поруке.

Лирски обојена прича "Теодора", на примјер, са свим обиљежјима ратне прозе, у основи је лубавна прича у којој ће читалац препознати на ненаметљив начин исказану снажну осуду рата. Та осуда зла које гута људске животе још изразитија је у причи "Непослано писмо", пуно врло упечатљивих пјесничких слика. У њој су љубав и смрт тако чврсто повезане да се чини да, у ратним условима, не могу једна без друге. Да и псећа судбина може вјерно илустровати пасји живот иbjeglišta показује прича "Пресечена шапа Црног". Итд...

За разлику од ових прича, у које би се могла сврстати и потресна новелета "Сјај црног биљега" (у којој одрасла кћерка налази своју мајку крај контејнера где ју је као бебу оставила), за које би се могло рећи да одражавају стварни живот, реални свијет, радња већег дијела, нарочито краћих проза, одвија се негдје имајући сна и јаве, између видљивог и оностраног. Да неке од њих нису лишене ни језгроног есејизовања потврђује прича "Несан(ица)",

што илуструје и кратак одломак: "Дође ми да потопим језик у најнебитнији дио времена. Старе часовнике нико не поправља. Оставља им казаљке раширене изнад сваког загрљаја, а моје су, ако се овако настави, већ стигле у пет до дванаест. Добро је да имају још тај мали исјечак времена испред себе. Ако се сустигну, неко мора поново да их врати натраг, у сат, да сачува комадић неба..."

Елементи фантастке нарочито долазе до изражaja у већ спомињаној причи "Иза огледала". У њој до пуног изражaja долази дубоко понирање у паралелни свет, онај иза огледала, у који је лакше одлутати неголи се из њега вратити. У отиску тијела својих унука у снијегу, где су се безбрижно играли, јунакиња препознаје отворену гробницу. Њено тијело својим боловима говори јој да је припремљена за њу. Оно што слиједи одвија се у магновењу у коме су на чудан начин преплете нити стварности и сна.

Кратке приче Јованке Стојчиновић Николић заслужују посебну пажњу. Само понеке од њих зазвуче као пјесме у прози (на пример, "Звијезде" и "Свијеће"), док друге, попут приче "Свјетлосни траг", имају фабулу која се, истина, понекад тек наслућује, али у довољној мјери да одговори овом пројектном жанру, затим јасну композицију и динамику која држи читаочева чула отвореним. И тамо где се прича заснива на анегдоти, па и онда када је наоко само брижљиво колорисана и добро контролисаним емоцијама проткана пјесничка слика, она садржи све елементе који је разграничавају од поетског остварења. С обзиром на то да је ауторица примарно пјесникиња, могло би се помислiti да ће бити тешко уочити границу између прозног и пјесничког остварења.

сничког остварења, али се она побрињула да у том погледу не доведе читаоца у недоумицу.

И дуже и краће приче у збирци *Неко је позванио* доносе упочетњиве пјесничке слике. Описи су живописни, с изразитим смислом за детаљ, што се посебно запажа у причи "Десанкина врба". Опис крошње овог дрвета, у коју је смјештем прави мали птичији град, поетичан је, пун детаља који се памте, па нам се чини да је пред нама слика неког познатог импресионисте. Реченица у овим прозама је кратка, проходна и смислена, рјечник богат, а језик заснован на народном говору подручја на коме се одвија радња.

Ранко Павловић

УРАЊАЊЕ У НЕПОЗНАТО

Михајло Орловић: *Син оклеветане мајке*, Бања Лука, 2020. године

Ево једне књиге која је цела никла с оне стране, а ипак је као нож заривена у срце живота...

Душан Матић

КУЛТУРА; Слободан човјек је мудрац који влада собом.

Хорације

Уме Михајла Орловића је одавно већ добро познато читаоцима у Републици Српској па и ван ње. Ријеч је о веома плодном књижевном ствараоцу са опусом од преко двадесет књига.

Ових дана је из штампе изашао и његов нови роман Син оклеветане мајке. Након читања овог, обимом невеликог романа, прва асоцијација је да га обавезно треба прочитати у цијелисти, па можда и више пута, да би се у потпуности схватио и стекао утисак да је зналачки компонован, те да је занимљива, необична сензибилна грађа изложена на вјешт и проницљив начин. Аутор је примијенио три различита облика казивања: тока подсвијести, тока свијести, а завршио га је реалистичним начином излагања грађе. Као што се приповиједање заснива на скријеним значењима, нестрпљиви читаоци ће, можда, због несналажења у противуријечним нијансираним значењима, стати на првом дијелу, мање нестрпљив на другом, а смо упорни ће овај сложени роман о свијету подсвијести, прочитати до краja и бити награђени задовољством, због упорности у смислу реченице којом се каже: "Временом од траве постаје млијеко". Он представља поглед на свет из необичног угла: размишљања особе у коми, а ипак свјесне да човјека "ништа не може понизити као болест". Кроз стварно проживљен догађај, главни лик Гаврило, нашавши се у натприродном простору, остварује непосредан додир са оним за што претпостављамо да је с друге обале живота: недефинисаним осjeћањима, безвременим тренуцима, необјашњивим нагонима, таласима страхова, сензуалностима, феноменима који излазе из оквира нормалности и логике. У тим описима стилизација и експеримент су успјешно доведени до краja. Могло би се казати да је у овом дјелу ријеч о алегоријском говору о људској самоћи. За ту самоћу везани су елементи лебдећег и нестварног ослобођеног од земаљског. То је зарањање у непознате просторе и свијет воде, шума, инсеката, животиња – свега што у суштини ствара и омогућује живот. Човјек је само једва примјетна честица природе, а не њен господар као што се наивно мисли. Он је тренутно и несавршено биће које се бори против сопствене ограниченоћи, а смира живота и јесте – борба за пре-вазилажење ограничења. У овом штиву човјек се суочава са сопственом сликом несавршености и немогућности да од тога побјегне, али је осуђен да живи с тим. Он није окренут животу у ужем смислу ријечи, већ је у оном стању када наша духовна артиметика доживи поремећај који личи на језиву фантазiju. Својом имагинацијом он прелази границе замишљања и поимања до стања једва контролисаног кошмара: "Између мене и отвора је поноћ. На трен пожеље да се претворим у разапету влас. Једино преко ње могу

прећи и додирнути бјелину отвора. Помисао је чудна, али је још чудније зашто ми је жеља за додиром толико важна. Осјећам да другог пута немам." И поред тога тематика је драматична што се огледа у размаку између нас и живота. Нико до сада није прешао ту границу. У таму, у коју је Гаврило заливала, нема знака, нема јаве. Жеља инспирише покрете, држање, она има облик замаха. Тешко је у српској књижевности наћи дјело у ком се аутор спусти практично на само дно подсвијести као у овом случају. У дијелу где аутор прати ток свијести главног јунака штитво добија и компоненту неке врсте модерног пасторалног романа: "Са потока се чуло клокотање. Звијери су пред починак пиле воду. Од стране са које се помаљао мјесец, чуо се звук ломљења грана. Медвјед се спремао у лов. Вуци су завијањем означавали своју ноћну територију. Сав тај невидљиви, шумски свијет се трудио да усклади своје тонове и створи хармонију која је, изгледа, ноћ од њих тражила. Иначе, неће им дозволити да утону у сан." Роман се у овом дијелу посебно одликује оригиналношћу, течношћу и складношћу приповједања, израженом моћи запажања ситних детаља, карактеристичним богатим и сугестивним описима природе, која је увијек равнодушна према човјеку и његовим патњама, али у овом случају неријетко и непријатељска. Затим, интелектуалном истанчаношћу и инспирисаношћу сопственим ауторовим искуством, оригиналношћу тематике коју он на изванредан начин умије јасно и оригинално да предочи. Са еколошке тематике у другом дијелу романа, не-примјетно се прелази на реалистичко приповједање којим се овом штитиво дају одлике крими романа са веома драматичним завршетком, у чијем сре-

дишту је клеветање, сурво уморство, заточење невине мајке главног јунака, жене која је упркос трагичности властите судбине, чинила све да се проклијује испод тврде опне, непробојне бране – средине у "којој се умире без приче о себи". Аналитички продори у рефлексивни свијет човјека, поетске медитације о ирационалним догађајима и предметима, упорне естетске преокупације и оригиналне асоцијације, основне су значајке овог романа у коме Михајло Орловић исказује све своје приповједачке врлине.

Момчило Сијасојевић

КОСМИЧКА ТУГА И ЗАМОР

Перо Зубац: *Клујко живоїа*, Университет Груп; Подгорица, 2019.

Жа страницама дела "*Клујко живоїа*" Пере Зупца избор је знаних нам, с почетка овог века, као и песме новијег датума, а све су са печатом трена немирења са оним стањем које настаје суючавањем са касним спознајаме и себе и других, са гласовима оних којима нема потпуног избега из песниковог живота. Песме, дакле, понајвише у знаку мемента, о (о)сећању, о нужном подношењу губитништва, стања безњенице (израз Лазара Костића о стању властитог бића без оне за којом жуди, која је била и остала је само у њему), о једино остварљивом излажењу накрај са свим оним што ће тек сливено у једно временом постати нечији живот, или "*клујко живоїа што ћа усрдно мотамо*", како то у песми насловној песми "*Клујко живоїа*" казује пвај

аутор. И надаље је то песник љубави, песник трајне сете и нестишајне носталгије, песник неспокоја чији је пев сав пројект горчином, осећањем самотности, бола, Сасвим разумљиво, рекли бисмо и очекивано јер изазване су не само оним што се животним веома накупило и у једно клупко већ "намотало", него и свим скорањим, збијањима, у позијем животном добу неизбежним, а са чиме се у вечној жудњи за животом човек, а тек тако сензibilни лирик, никад не мири. И у овој, као и у претходним десет и осам до сад објављених збирки Перо Зубац и надаље пише на начин њему одавно својствен. Уочљива је, међутим, и нова нијанса, такође са одликама посебности, коју у односу на већ написано даје изражajniji елегични тон, посебно у четвртом циклусу "Посвете". Иако са изражajnijom сетом и наглашенијим болом, тугом иадаље је то поглед у светлост, али сада из тамнијег угла, реални животни доживљај са истукством из тегобнијег трена. Сада је његова песма често пројекта осећањем самотности, па и остављености од свих без којих никако не може да се "разабира у плетиву", уз све и осећање бесперспективности чега у ранијим песмама никад таквих и није било.

Будући да је реч о песнику чије су песме одраз непосредног и крајње искреног дослуша са реалношћу, разумљива и сва та песникова горчина при откровењу истине и о себи и о другима, о онима којих више нема на виделу или их песмом чува од потпуног бега у коначност, живе његовим сећањем. У избору су доминантне управо такве песме о људима и о добу насталом после свих смрти, свих губитности, после новијих ратова на Балкану, после расцепа и расула. Заједничко им је то што су све од нити, или боље рећи у знаку чворишта, ожиљака какви нужно производилазе из осећања пустоти у себи и око себе. Из осећања растуће празниче, па и теретности при ходу нигдим након многих у неповрат распршиених, изгубљених илузија. Песник их брани збирањем у свој трајни спомен, у клупко (свог) живота. И жал за собом и за онима којих више нема, жал неизбежна. Отуд, примера ради, и такав, најдасве вапајни пој којим је сва болом пројекта песма "Време спокоја": "О време смерне лагоде/ душа ће моја зазвала/ док чека да се нађоде/ они из нових сазива// О време кротикој спокоја/ ухо би да ће ослушине./ Кане ли суза йокоја/ ће је да ода йослушине// О време мило минуло/ у безвремену нестапало,/ истио би сунце синуло/ кад би све ово пресптало." (стр. 28).

Новијим Зупчевим песмама, најпре у циклусу "У сијраху од неречи", а тек

у другом и трећем кругу, "Песме из године 2014" и "Јорђовани вену", све је изражајнији осећај космичке тuge и замора, осећај тегобе изазван признањем старих и суочавањем са новим спознајама самог себе, сада наглашеније и оног дела свог живота без других у њему, оних који су му и после одласка у нигдина остали у свему драги, трајно недостајући: "Моји су другови у јаштима/ малених звезда у бескрају./ Одоше с Црним свајтима/ да земне жеђи не трају// Жедни простира, слободе,/ безбрежја у ком стасасмо,/ низ божје одоше воде/ без штуге штито се распласмо// Сви ми у снове залазе/ млађи него штито беху,/ не видим где се налазе/ окујани у хреху// али сви су наслејани,/ пролазе просветљени,/ док штаку горки дани/ нештито би да кажу мени// ("О мојим друговима одбештим", стр. 8). Песмом директније и непосредније суочавање и разлучивање свега и минулог, као и оног у свакодневном збитију у смени дана и ноћи, увек по живот битног му, чиме се, у садејству са оним исконским, божанским, лирски субјект интуитивно и инстиктивно одупире, брани од све учесталијег зова из ништавила, а што се, с ралогом, дакако, и у вери (често у песми молитвени пој, обраћање Богу, помињање Христовог имена), у недостатку постојанијих и уверљивијих одговора, без иоле сигурнијег ослонца, преображава у сумњу, а из сумње - бива упитност. Такав осећај самотности, напуштености, без поузданјег ослона о видљивост, присутност и о гласност драгих му бића, најчешће се јавља о празничима, о благим данима, уочи Божића, Ђурђевдана, или уочи вакршићег дана: "На штита се мој живот свео,/ на прегрши вечерње доброће,/ Ускрс је. Невесео/ претходне нижем животе// Можда их нисам ни живео/ али неко ме ојомиње./ Ко ме је распетију привео/ можда ме јујрос стомиње// Космичка штуга и замор/ и бризе штито се множе./ Јуда је где би Амор,/ Ускрс је. Помилуј Боже!! ("Ускршића, горка", стр. 7).

За разлику од претходних по концепту сродних књига овог аутора, при избору за књигу "Клупко живота" приоритет је дат песмама које су настале као одсев дубоког и занавекног осећања какве су понапре песме о љубави ("Слике из младости", "Немашице", "Данима кошава"). Ту су емоцијом једнако снажне и сугестивне, лапидарне бисер-песме о нежности и о недостајућој доброти, о родитељима ("Мајка, у сну", "Као мале сузе"), о завичајном Невесињу, о Мостару и о Херцеговини ("Повраћак у Невесиње", "Јесењи пејзаж", "Ђурђеванска сећа"...), као и песме о ретко лагод-

ном трену смираја који аутор у самоћи а пренасељен сећањем доживљава на "новосадској тераси". Било о чему да је у њима слово, све их примамо на сродан начин доживљавајући их као фрагменте од којих је заздан готово сав песников живот. Тако је и изванредну лирску минијатуру "Маслачак", остварену у форми дистиха, могуће доживети као речима остварен песников аутопортрет виђен између два трепета. Ево је, у целости: "Један маслачак у стварији/ као једна звезда у галаксији// Обрадова ме у јутију рано/ ускршијим свејтлом обасјано// Заливам шта да не свене,/ шако осаман личи на мене// увијтог у шишину док се дан гаси,/ на новосадској мојој тераси// (17).

"Клупко живота" Пере Зупца не би се као целина ни заокружило без новијих песама о љубави. Сталношћу при ворењу лирике о тој "вечној теми" до следној двом концепту и свом вјерију и надаље иде у сусрет властитом уверењу да је љубав доиста оно што преостаје кад све друго у неповрат, у коначност мине. Лирским осећајем љубави непрестано је у присном садејству са исконским нагоном за животом, ма какав да је. И надаље је, а сада и са више горчине од свега наталоженог током свих минулх лчета, више је позицији "поседника успомена", али битно је да не посустаје од творења слова љубаве, макар да је и Пост фестум, не згаслим жаром од леденица, од зле злутња, од студени које до њега стижу са свих страна, од Мостара, Невесиња, Неретве, са дунавске обале, од Фрушке горе, или са лиманске пијаце, песник брани себе макар и самотног. Брани се, спасава, од нигдине штити оног себе у светlostи преосталог. Тако и настаše новије, већ поменуте песме љувене, попут лирске познице за супругу Драгану, искрени и болни лирски запис остварен као ехо жеље "да ме орадости": "Задамшио сам слике из наше младости/ а зазивам их, као позитиве, из сећања,/ из расповора од жеља да ме орадости/ штој ослех давни који се још не сања// А слике се за очима распју у зрна/ као прах златни, као стреле киши,/
и ојеј сама марама црна/ закрили очи и нема нас више// ("Слике из младости", стр. 9).

Занимљиво је да су, у односу на претходне збирке, у књизи "Клупко живота" бројније песме за које се може рећи да су из сна тегобног изнете. Изазовано је и било би вредно труда да се управо тој теми, о значењу сна у поетици Пере Зупца, као што је то веома присутно како у раној тако и познијој поетици Лазара Костића, посвети зна-

чајнија пажња, тим пре што управо то ониричко доприности магичности његовог лирског ткања. Поткрепљујемо то и неколиким примерима. Реч сан често је у наслову, најчешће на почетку, у првом стиху песме: "У сну ме црни атави/ као Алексу йоходе, што Јубовића свајтови/ из завичаја доходе// Да ли ме нечим ојомињу/ на ствари ојојни дештињски,/ или ме ноћи ојомињу/ дечаци моји невесињски??" ("Црни атави у сну", стр. 60); Или: "И сан претерав ко прешња с ѕролећа,/ и несаница је моја болећа// А Лазар ми се у сну јавља/ и кињи ћесму Госпи од здравља// ("Као прешња с ѕролећа", стр. 62). Из сна излазак с мудрошћу која настаје тек касном спознајом свог живота: "У сан ми слазе јочестио/ друѓови из оних предела,/ киње ме као деште злочестио/ и стойичу ми недела// Сви би буну дијли/ и жртвовали животе// И све штито нису стијели/ сада би због срамоте// Они би били срчани/ а ја сам као вејка// Не знају у овој мрчави:/ срећа је и зрно смејка// ("Зрно смејка", стр. 65). Из немирног, морног сна изнета је и песма "Бели анђео у мом сну", уистину међу најбољим у целокупном Зупчевом песништву. С обзиром на "улогу", односно на значење упозорења сном придошлог госта, забивање у овој песми донекле упозорава и на Зупчев дослух са Лазаром Костићем и његовом песмом "Сијомен на Руварџа": "У сан ђуси и нејрекидан/ дође ми драги гости/ са Белој анђела ликом// Би што усред леђа/ и неки дан ојомену ме/ на ђоси/ и да о ђосеши/ не говорим ником// Не смем ни да ђишам/ Анђеле бели/ ко сиће ви у сијвари/ и што штито рекосиће/ да ућајим/ да мање исјтражујем и чијшам/ јер оно данашњи/ душу квари/ и да ће ојећи да свраћи/ када се онај чији/ гроб чува/ међу нас вратиши// (стр. 51).

У односу на раније Зупчево лирско ткање, ово су записи са изражajnjom аутопоетичношћу настали као резултат директнијег сучељења са истином каква бива или до какве се стиже једино безусловним понирањем и откривањем себе какав доиста и јесте, небитно да ли у сну ил' на јави, а посебно у трену неверице, немилице, треном сумње, страха, осећањем незаштићености при ходу брисаним простором, као и треном незгасле наде, животом још преостале чежње. За разлику од поја у време младости и ведрине, лирски субјект сада то чини погледом оног у себи тавног, који као да је иза (свог) живота, са временским и физичким одстојањем, са извесним отклоном од оних са којима је, бар у мисли, и надаље у трајном, нераскидивном духовном садејству, у нечујном и у непрекидном дослуху. Јер то и јесто оно величанство мноштво

које збирањем у љубави, у садејству временом / животом бива једном, бива "Клупко живота". Иначе, његово песништво је, подсетимо на оно најбитније, засновано на класичном лирском концепту, увек је проткано дубоком осећајношћу, са доминантном самоисповедном, често и болно носталгичном потом и са печатношћу је оног трена у коме настаје реч за песму, песму о љубави и о ближњим, о друговима и пријатељима, о невесињском за вичају, Херцеговини, о занавек отвореним ожиљцима... Са свим одликама таквог концепта је и ова књига коју, иначе, чини пет лирских кругова: "У стпраху од неречи", "Песме из године 2014", "Јорѓован вену", "Посвеће" и "Лазар и Ленка". И доиста, какво би то "свођење чистих рачуна" најпре са собом, али и са другима, тим мноштвом у себи и било, какво би то животом створено клупко и у књижевном животу овог ствараоца уопште и могло бити, а да изостану, или да му се на тег од дуговечности не приодадују епистоле: "Писмо Мирославу Антићу" ("Нишића ни овде, ни нијде, није како смо сањали,/ узалауд смо се инашли и узалауд се склањали./(...) близу јер штоја звезда, а свуда ше штолико има./ Овде је данас лејто./ А шако ми је зима."//). Ту је и "Писмо Ристу Ратковићу" (песма из 2002. године), аутору антологијске песме "Икона"; "Ошиодздрав Слободану" (посвета песнику, сликару и легендарном бојем Слободану Марковићу, алијас Либеро Маркониј): "ши оде својом стазом/ а и мој фиштиј је све краћи"; "Песма за Меј" (посвета унуци: "Лејте малене шахуље с штойола./ Меј шиши: "Шиша што са неба слеће?// Гушиам шолако кнедле бола/ док она, усуша, бере жути цвеће./ Бује се маслачи, пролеће ће./ То поздрав с неба на моју Меј слеће:" (песма из 2019. године); "Звук из младања" (посвета песнику Лесу Ивановићу). Овај циклус се довршава мозаичном поемом-епистолом "Tempo secondo", написана маја 2016. а посвећена је Душку Трифуновићу, песнику – сабрату којег и Пост мортем, заувекном у бескрају штавом, види у "безвремењу, у крају светла" без стпраха, сумње, безнада, стпеша" и доживљава га као сидро које ме ко лађу чува. Подноси му рапорт о себи а без њега, али и поставља питања, пре свих оно о смрти, на која само онај иза живота, небесник, можда зна одговор: "Кад већ преживесмо најгоре године/ да л' да ше затишам, о Гостиодине,/ који над свиме у свему стпом/ да ли се и Ти смртиш бојиш?" Пети циклус "Лазар и Ленка" најкраји је, а свих пет песама у њему у знаку су овом песнику готово опсесивне теме. О снази, о смишеноности љубави, о оном што

је. иначе, трајна и увек изазовна енigma скривена у белини између стихова најчувеније, моћне познице и покајнице "Santa Maria della Salute" Лазара Костића, коме је Зубац, сем песама, посветио и многе друге записи, есеје, студију, либрето за оперу "Ленка" ... У потпунијем дослуху са Костићем, служећи се, као и у песмама у циклусу "Посвете", ефектном цитатношћу, са такође наглашеном, рекли бисмо и на мерном алузијом на Костићеву поетику (користећи Костићеве или сродне му синтагме, кованице (залушти, штрењуши, међувремеје, вилинских штеша пој, двор, пој, нек мене одведе црни враг...), аутор у пет песама "предочава" Ленкин загробни "Дневник спомава". На самом почетку је "Ленкина штеша песма", која почиње упитношћу сродној оној (користећи чешће упитну реч "зар"), такође горкој у Костићевој најчувенијој песми "Santa Maria della Salute": "Зар ја која са звездама у своду зборим/ и штеша свако име знам/, ко штона свећа у соби зорим/ и стпранском срцу чиним штам (...)// Зар ја, која у смерној самоћи/ уз књиже и гласовир проводим век/ некоме од славе и од моћи/ да болној души будем лек?// ("Ленкина штеша песма", стр. 85). Завршна у овом циклусу је песма "Ленкина песма о штешини", песма којом затвара "Клупко живота", а сва не само да је лепа, него и међу најлепшим лирским остварењима написаних руком Пере Зупца, такође елегична. Песмом фантастични призор сном на јаву изнет: У белој, милог лабуда преобразио се, и таквог га у рајској башти Ленка дочека и над њим тамо бди, Лазар Костић, сновидни песник који се пред смрт у свом зауму криком лабуда, у години пред одлазак "у рај, у рај, у рај, у њезин захрљај", сновидом, у магновењу огласио. Песмом – плетисанком од само три строфе, у Зупчевом маниру, глас сродан оном из Костићеве песме "Међу јавом и мед сном", писане у младости, кад је Костић имао само двадесет и две-три године, а у њој де војачки чежњива и молба и жал, и мириш лета и вечна драж живота... Ленкином бесмртном душом јећ чежње и безвремјем одјекује, попут оног нихилистичког, готово крика, у рефрену поеме "Гавран" Адгара Алан Поа, "једном и никад више": "О бели, мили, лабуде/ јокрени бело крило,/ вратиш се ойеј, да буде/ ко некад штото је било.// Никада биши неће/ као штото било је Јре./ Као штото свене цвеће/ и душа моя мре.// Летиш лабуде бели/ у души ле то миришиш,/ што лејто кад смо се сре ли/ једном и никад више."// ("Ленкина песма о штешини", стр. 89)

Перо Зубац нас и овом књигом води до мисли да је спасење у лепој и му

дрој, искреној речи дознатој, изнедреној, шапнутој неком при ходу топлијом, људском, светлоносном страном живота. Песмом и та благодетна реч као животна жар од свих студени, сумаглица и невиделица и за дане безнадне ипак сачувана: "Светлосћ која ме шреје/ бескрајна је и штраје/ освеша стпраху и несну/ она ми храброст је даје.// да оићеј ђонеку шесму/ оићем од судње штешине, освешу стпраху и несну/ и зову из нигдина// да кренем где су мију/ најбољи друѓови замакли/ где нам се судбина кроји/ коју су смрћу доша кли.// ("Светлосћ која ме греје", стр. 10).

"Клупко живота" је књига животне горчине, туге, нестишајног бола, али и књига проктана неминовном а ненаметљивом опоменем. Као и многе прећашне, песме с непосредним, животним поводом, катрен или дистих, а увек питки, наоко једноставни лирски искази самооткровења. Сугестивношћу присног, готово поверљивог слова као да су шапатом изговорене, у аманет остављене неком коме се без остатка верује, те се и песме примају као самоисповедни записи о стању душе оног који верује да за живот има и да ће бити довољно снаге тек кад је нађе и за другог као и за себе, а да му од свега још преостало буде довольна и за слово о љубави коју прима и коју даје с мишљу да је у њој мелем од сваког неспокоја, од космичке туге и замора.

Давид Кецман Дако

ЗАУВЕКНОМ ЗЕБЊОМ ПРОЖЕТ Или: Живот попут оног у зверињаку

Живорад Недељковић: *Дејше*, Културни центар Новог Сада, Нови Сад, 2019.

Будући да је сва од трепети и одсева стварносних хтења и илузорних надања, збирку *Дејше Живорада Недељковића* могуће је доживети и као непосредни одраз збивања, односно трајног стања песниковог бића после свега што му се стварносно или у мисли дешавало у времену раног детињства, одрастања и зрења под различитим облицима пресије (моралне, идеолошке...), са осећајем теретности свега оног што је настајало као неминовна последица остварених циљева, али и залудица прелазних доба којима се раздељују времена, ратна и мирнодопска, епохе, режими, друштвен.политички системи, време и (не)прилике

између две увек владајуће крајности. Свим тим, свеједно да ли видним или невидним (з)бивањима, о чему је својевремено тако мудро промишљао и писао (највише у делу "**Невидно збивање**") мађарски, по свему јединствени мислилац **Бела Хамаш**, логично је, настају и преломи, посебно у таквом преосетљивом, ломном, мислећем, песничком бићу, у оном који стрепи и за другог колико и за себе самог, који жуди и нада се идући, увек снохуватљив, за недосегнутим. Читањем књиге невеликог обима стиче се утисак да је у готово сваком лирском запису из времена давнопрошлог и у трену вечног (нам) презента овај песник попут детета, у позицији и са удесом тог невиног бића које се истовремено и плаши и радује, који је устремтао и на сам наговештај оне никад му без велике муке и неизвесности остварене мисли о срећи. Будући да је сав тај живот, једнако и онај, само условно речено, лични, као и живот људи у свевремену, песник схватио као ребус, као укрштеницу коју увек изнова и све мало помало ваља решавати, тек касније ће постати свестан чињенице да је и сâм сав изроваши ожилјицима стечених на путу самосазревања. Захваљујући управо таљу самосвесности и доживљај властитог а целовитог живота бива потпунији, јер поглед са већег одстојања у све минуло бива продорнији и делотворнији на путу лавиринтом свога бића, душе своје, при "ходу" путем којим се једино и стиже до потпујег одговора на питања садржана у кључним речима ове поетске збирке: *Срећа, Туга, Сирейња, Присносӣ, Свеш...* Читањем и проживљавањем свега оног најпре песном дознатог, отварањем незацелених ожилјака непробола и потоњим записивањем рефлексија до којих Недељковић стиже захваљујући "касним спознајама" себе и времена некадашњег (Тин Ујевић), спознајама нечег што у доживљају не само свог минулуг живота, него и живота у садејству с другим, такође има тежину и значење заувекног, макар и "преполовљеног бића" а да тога стања, тог осећаја преполовљености лирски субјект и није био доволно свестан. Све то што је са последицама незацеливости изнова виђено и тек тада спознато има значење преломног догађаја, односно значење чвoriшта у следу догађања из песниковог лирског животописа. Промишљањем о себи тајном, и самом себи тек донекле знаног, никад до краја и довољно јасног, казивањем о својим раним јадима, о животним удесима, преслишавањем трајних одјека оног најтежег, готово трауматичног, настаје или коначно бива одгонетање те т(р)ајне упитности: Ко сам ја после

свега или са свим овим што је и сад у мени истоветно као и оно у детињству и у раној младости што (ми) се забило? Ко сам Ја, али оно Ја које и даље заувекно Дете? Ја у чуђењу, или у недозрелости у неспремности да то иоле боље разумем, у исконској потреби за слободом, у жудњи за животом у коме нећу бити само фигурица пешака између лажнобожачког, властодржачког, режимског, системског палца и кажипрста неког моћног, увек и у свему великог, увек снажног и свемоћног, митског вође, или пак у свему узорног родитеља, оца поноваши, што је, иначе, често присутно у песмама на страницама ове књиге. У првом плану је оно енigmatischno **Ја** у души детета свим и од сваког застрашеног. Страх од сиромаштва, од рата, од грешке у корацима, па и од грешне мисли на глас изговорене или негде записане, а што временом добија премисе трауме и бива узвичником у трену бунила, или трајне стрепње једног осетљивог бића наклоњеног или са даром за лирско промишљање света и свега у њему, свеједно да ли мрачног и светлосног. Незаштићеног, али бића спремног да све присиле, условљености, све дететерминанте прихвати као нужности о којима не само да треба мислити, него и с наумом, жељом да о свему дознатом песмом, лирским записом, холограмом душе своје искаже и свој став о виђеном, о доживљеном и до краја не-преживљеног.

Сазревањем, осамостаљивањем, очвршћавањем, временом раста до самопознајне или самообрачунске књиге "Дете", из песме у песму све добија стожерну снагу значења Јаства. Снага и значење јединке наспрам мноштва. Битност значења осећања нежности доживљење оком / срцем бића које се непрестано чуди животним сензацијама и управо с тога увек изнова страхује: "Свакоđа дана љлаше нас рашом; // Људи изабрани да љлене ведрином/ И не облаче костишм дворске луде,/ Мопошно љопављају џу ѡирашуна/ Временску ћроћнозу; врише власић; // Прозирна је и јасна дуѓовека ићра/ Као душа љпелашеног дечака,/ Као усиројсћво империјалне силе// Нехе биши раша, говорим свакад/ Дечаку (...) очас окренемо кућлу и љену/ Историју око нашеј зринаштој сунција// Расирсну се мехурићи асоцијација/ За ћића бодова у резбареним ћехарима/ Ума; чокоши нарасшу од јустишој ѡираха./ Насмешене звезде у на ма ћрејере./ Све даљи од ћрогноза, владамо."/ ("Хедонизам", стр. 10-11)". Лирски субјект непрестано страхује и жуди, али и без остатка верује у спасносну моћ речи, у моћ поезије и битност песниковог осећања живота

посебно: "*Иако изгубљен биће сјај, испарјан/ Буди и шини: када бих, ако бих;/ Поезија жуди за чежњом и зебњом/ Сигурна у себе, о складу све зна*" ("Кад би, ако би", стр. 12)). Закође из песме у песму бива све очитије да је ова књига истовремено и песников аутопоетични лирски времеполов, али и лирски животопис пројект "извештавајем о сијању душе" (**Лаза Костић**) у тренуцима суочавања себе негдашњег, а сећањем од бестрагног пролажења сачуваног, и себе садашњег (вечног детета) незаборавом очврслог толико да има снаге и за подсмех, за иронични, понекад и саркастични поглед и на себе као и на све то време (добра изградње социјализма и у њему "новога человека") које се именује и властитим, али и животом других у истом времену. У незабораву наталожено, а кад је тежином за песму коначно и сазрело све то што Песник-Дете непрестано кроз живот прти и вечно живом душом детињом изнова буновном јавом преживљава, сада је књигом, односно белином хартије, коначно и обелодњено. Са осећањем себе као *трејололовљеног бића* које таквим постаје јер ходи пуститњом и распет је између оног што му се у језивој јави жестином, неминовностима непрестано збивало и оног о чему сања и ка чему тежи, песник казује: "*Већина мојих близњих личи на јахача/ Који ишчекује да коњ ђод њим/ Досеје до извора и најусиши јушишњу.// Већина врши се у круг; вукови треше да ђоједу ђоловину најачне живошћиње,/ Као у ћирич барона из дештићтва./ Већар којрља обмане и лажи.// Бар да вода ђоћече из ђруйла,/ Звери кидишу на коња што обично/ Две ноге има. Можда сам ја на слици.// Не зnam шта виде моји близњи.// Можда само цркву. Слаби, чују ме./ Зајледан у кулаша везаној за крст/ Изгубљене свешћиње, речам речи:/ Проћи ће и ово, и ово ће проћи.// Верујем, верујем, и једну ђоједну лаж/ Слажем као циље, да бих са крстом/ Сијушио рзаше и ћлад, бол и наду./ И сакрио их у ћиричу.// ("Преполовљено биће", стр. 22).*

Са осећањем да је живот попут оног у зверињаку у коме нема иоле сигурнијег места за неког који себе не види у чопору, мимо вечите хајке на неког, те с тога и не пристаје да кидише на другог и друкчијег, то заувекно дете ће и касном (само) спознајом доживљавати себе као осамљеника без изгледа да игде нађе место за спокој: "*Наиђу щако времена/ Кад изјледа да ниси ђошребан/ Људима збијеним у чојоре,/ Наученим да без речи/ Чине све што ћреба/ У добровољном лову./ Уз ликованање и весеље/ Улоџу одијрају до краја:/ Плеј је издвојен и*

раскомадан,/ А на белини ни роѓа, ни
кайлишцел (...) Нашије време кад чојоп-
ри кидишу/ На ѕирозре из једне сли-
ковнице./ Пресијрашена љчела, нема
где да слеши// ("Чопори", стр. 23). То
што га тежином и жестином, страхом,
претњама, трајним неизвесностима,
свему уинат није довело до потпуног
ништења, учинило га је да и трајно са-
мотан све кроз свој живот без ропца
изнесе до дана када за усправан ход
стамен, сасвим очврсну, коначно не-
ће морати већ хоће, без страха, да при-
зна каквим се све време осећа(о):
"Прогањао ме је дуго исти сан: бра-
ним/ Гол начињен од ѡачке шорбе и
јакне./ На ледини крај љколе/. Најда-
ју ћа/ Мртви и наизглед живи./ По-
знао бих Јонеког ћесника, бравуре./
Искрне слика. Падам, разбијених
колена./ Вичем, а ћлас се враћа: Ја
сам деше, само деше" (...) На новој
ледини нема ћола./ Неснале су речи:
ја, сам, дете, само./ Са јакном преко
шорбе и поштрейшћина/ За дан у коме
нећу одашти да заиста сам деше,/ Спојим на щрку, на љијаци, ходам.//"
("Дете", стр. 6). Сваким записом при-
зор, њиме и доживљај из живота малог
пешака, ходача, оног који је, чини се,
прошао обе стране живота, и рајску и
паклену, и обе преживео, а и даље је
невин и потпуно бео, као и она фигу-
рица пешака/пиона у црној руци са на-
словне корице ове и у погледу ликов-
но-графичког решења зналачки осми-
шљене књиге. Без мрље капљица крви
или честица сасушеног блата на свом
лицу, на телу, човеколика фигурица
занавек у нечијим рукама. Занавек у
позицији маргинала, аутсајдера коме,
такосамотног, изван гомиле, изван чо-
пора, једино преостаје да ходи и ћути
поред аут-линије. Да гневан, изван
игре, у себе дубоко поринут тамани
слатке семенке и пљуцка опну на све
странице, док "вечне тикве" цвећају на
лединама.

Дете, детињство, бол, воз, време,
тишина, најчешће су, дакле кључне ре-
чи у већини песама на страницама ове
књиге, што и те како пуно значи, казу-
је, при одгонетању оног суштавеног
не само у овом делу, него и уопште, у
поетском концепту Живорада Недељ-
ковића, песника и до сада знаном по
склоности ироничном, отворено кри-
тичком односу у приметној склоности
алузији и благом сарказму, посебно
према оном што би, у уобразиљи "силе
над свим силама", да је изнад свега.
Реч чије је о саркастичности, покадшто
је Недељковић у понеким песмама
близак Винаревом пантологичарском
стилу **Станислава Винавера** (видљиво
цитатношћу), делимично асоцијација-
ма, коришћењем делова стиха њему
драгих песника, **Васка Попе**, напри-

мер. У овом аутопоетичном лирском
времеплову сатканом од плетисанки
из "времена спорта и разоноде", вре-
мена младалачког бунила, садржањо-
шћу, дубоком емотивношћу посебно
импресионирају песме које су одраз и
радошћу и болом проткане душе свим
и свачим преплашеног, истрауматизо-
ваног дечака. Такве су песме о оцу
("Потковица" "Стони фудбал" и "Пе-
шак" ("Године јуне омиљеног звука:/
У часу кад краљицу или шоћа/ Вра-
ћам на шаблу, у џиру, шај удар,/ Ошац је знао за излишношћ правила/
кад радосћ корача; љубеђивао
сам"// (стр. 16)); потом песма "Кла-
нац", "Буђаво љајино" и "Забран",
засигурно међу најбољим на страницама
овог дела: "Ово је ћер, ово ћраб,
ово јасен/ Ево букве и клена, шамо је
леска,/ Она нам да ћруј за неваљалу
децу/, шалио се ошац кад смо у забрану/
весело срремали ојрев с јесени.//
(...) Зарастио у шикару симбол,/ Наш
забран није више свећла шума./ И
никога нема, оче, да каже одакле/
Овај јећео, од чега, шиће ујорно ве-
је./ Можда од бесаних лескових ћру-
штова// Били смо добри, оче, и још
смо; Исашана, Јонеко је забасао у ши-
кару/ И они шиће кренуше за ћехом,
шамо су./ Иђубљени али добродошли,
оче мој,/ Пијају кору, лишће, щраже
дивљење.// (стр. 51)

Болно је, препуно стрепње, проже-
то зебњом и за себе и за другог, то и
лирско, али и драматично путовање
лавиринтом душе песника Живорада
Недељковића. Путовање са (о)сећа-
њем да му је живот био као у ћельости
крокодила и отуд у песми о болу, оном
најтрајнијем и најзагонетијем од свих
које је животом доживео и краја му не
има, у песми "Чељусћ крокодила" ка-
зује: "Јак и ојасан може биши бол.//
Посијоји и најјачи, друкчији/ Од свих
непојусћиљив, чељусћ/ Крокодила
није му равна.// Позијоји, мајчице
моја,/ Предобри оче мој./ Онај шиће
не искушаша/ Тело ошакад знам за се-
бе.// Не ћојушаша, јер нишћа није/
Као у сну који сањам,/ Који ме држи
и сања."// (стр. 26-27)

Књигу "Дете", која је, с ралогом,
наравно, компонована тако да је без
поделе на циклусе, јер све је вртло-
жник од једног живота, отвара проло-
шла песма "Слатке семенке", а окон-
чава је "Чежња", лирски запис душе с
нексријеним песниковим осећањем да
живот види као загонетку са мно-
штвом непознаница. Живети – значи
непрестано (од)гонетати. Одгонетати
и живот и себе, увек изнова тражити,
налазити и одгонетати своје место и
своју улогу у властитом животу.

Давид Кецман Дако

"СВЕЋА У ЗАТВОРЕНОЈ ТЕГЛИ"

Жарко Миленковић: *Кроћашне лећа*,
Повеља, Краљево 2019.

Песничка књига *Кроћашне лећа* друга је књига поезије Жарка Милен-
ковића (рођ. 1988), "песника, есејисте,
књижевног критичара и проучаваоца
књижевности", али и уредника књи-
жевног програма и књижевних издања
Дома културе 'Грачаница' у Грачани-
ци". Након првеначког *Кеноћафа* (2011), а после осам година, песник се
огласио новим песмама, посве усрд-
срећенијим гласом, ефектним песнич-
ким сликама и елиптичном синтаксом.
И мада постоје линије кореспонденција
између његових двеју збирки, осведоч-
ених понајвише у интертекстуалним
релацијама првостепено са поезијом
Васка Попе, нове песме знатно су зре-
лије и промишљеније.

Песме су груписане у три циклуса
песама, од којих прва два ("Прису-
ство" и "Лето") чини приближно исти
број песама (петнаест и шеснаест), док
је трећи циклус саткан од седам проза-
ида, обележених насловом "Црне ми-
сли". Најшире узев, песник конституи-
ше своју поетику на експлицитним ди-
јалошким релацијама са поезијом већ
поменутог Васка Попе, али и Новице
Тадића, Ивана В. Лалића, Момчила
Настасијевића и Стевана Раичковића,
што се огледа кроз наслове циклуса и
поједињих песама, стихова, синтагми
или лајт-мотива ("Црнило", "смрад сумпора", "парфем с мирисом сумпора",
"Круг", месец јул, "сам у свемиру",
"покушај да се претворим у камен").
Међутим, ваља скренути пажњу
и на гномичност певања, тј. стихове
који делују као да се њима исказује
универзална истина. Лирски субјект,
дакле, није распричан, али се непре-
стано проблематизују управо ћутање и
проговор, макар он био смислен.

На том трагу, парадигматична је
аутореференцијална прозаида индика-
тивног наслова "Крик (по слици Ед-
варда Мунка)", која отпочиње овако:

"Покушај да се претворим у ка-
мен и заувек зајутим, прошао је
успешно. [...] А шта значе речи, кад
не могу да се изговоре?! Ништа! [...]
Никако да нађу излаз! Множе се.
[...] Из мене излеће бујица речи, од-
једном, таквом силином, једна на
другу узјахале. Лете ка пучини. Уда-
рају о стене, враћају се с таласима.
Претварају се у крик, последњи ва-
пај човека да га неко слуша. Једино
су се птице и друге зверке тргнуле
из првог сна, остали којима су речи
биле упућене, нису ни приметили".

Лирски субјект је, очигледно, прошао кроз искуство "Камене успаванке" и, најпре прихваталајући налог Раичковићевих стихова, спознаје да се са њим не може сложити. Он зна да оно што следи након сна јесте неминовно буђење, као што речи из њега ипак морaju да изађу и то, с обзиром на дуг период ћутања, у виду мунковског "крика". Његов "крик" више је у вези са Раичковићевом песмом "Урлик", у којој затомљен стари лав може да се сети "ко је, шта је" једино кроз своју "поезију", један громогласан животињски "урлик", у који је сабрао сву наталожену усамљеност и егзистенцијалну скученост.

На Мунковој слици, првобитно названој "Крик Природе" (1893), насликана је ужаснута бесполна људска прилика, помало демоноликог изгледа, која је постала оличење страха, тескобе и осећања празнице. Историчари уметности сматрају је симболом "немира модерног човека" и "тренутком у којем се његова душа распада", што се неретко доводи у везу са тадашњом популарношћу Ничеове објаве по којој је Бог мртав. Када наведено контекстуализујемо са песничком књигом Жарка Миленковића, можемо констатовати да су Мункове слике и Ничеова филозофија оквири његове песничке имагинације.

Преиспитивање лирског субјекта у погледу тога да ли је Бог мртав провиди се у неколиким стиховима, а понажиши у песмама "Спасење", "Пред црквом Светог Марка" и "Има те, Господе", којима се завршавају циклуси "Присуство" и "Лето". Глас у лирском субјекту песме "Спасење" каже: "Учини то! / Шта чекаш? / Убиј се! / Спаси се!" У песми "Пред црквом Светог Марка" лирски субјект делује да се осамио од тог гласа и пита: "Чији ми дах дува за вратом, / његов или Твој, невидљиви Боже? / [...] / Питам се има ли те или нема? / А онда се још једно питање намеће уместо одговора: / Ако

Ти не постојиш, ко је то?" Непосредно после ових стихова следи почетак песме са спознајом: "Има те Господе / у свему".

Ничеова филозофија вечног враћања истог, присутна је у Миленковићевој песничкој књизи управо у виду кавеза из којег не може да изађе, баш као ни Раичковићев лав. Осећај нишавила и беспућа је најпре присутан у упечатљивој песми "Круг", посвећеној Момчилу Настасијевићу, у стиховима који хладном интонацијом посредују немогућност праве промене: "Нова година као Стара // Понедељак Уторак Среда Четвртак / Петак Субота Недеља И опет... // [...] // Пролеће Лето Јесен Зима // (И том следу никад краја) / Опет опет и опет / на крају као на почетку". Затим је кулминирао у циклусу "Лето", а посебно у завршници песме "Почетак јула": "Напред: Назад / Исто: Исто // Сазревање / До напрснућа".

Оно што у осећају вечног враћања истог узнемираја јесте "нездрживо пропадање", тј. јулске ноћи када се лирски субјект једино "боји смрти". А то је, рекло би се, онај тренутак који је Мунк ухватио својом сликом, тренутак када се човекова "душа распада" и зато више нема лице, већ само костурску лобању илити лик авети. То нам може помоћи да схватимо и ко би могао да буде глас који покушава да управља лирским субјектом као марionетом. Песма која се може контекстуализовати са Мунковим човеком на слици јесте "Човек без лица": "Тај човек / који ме посматра / нема лице / [...] / Зове ме и не зове ме / Све док и сам / не останем без лица / Тада ме препушта Њему". Чини се, дакле, да мунковски човек који испољава "крик", имагинативно одговара (демоноликом) двојничку лирског субјекта. Исправа се чинило да је двојник и глас који нагони на са-моубиство заправо Сатана, али то не би одговарало правом стању ствари.

У песми "Пролазник" Сатана носи бело одело, кошуљу, ципеле и шешир,

а одликују га "црно лице / Смрад сумпора и увеле латице". Двојник, пак, који се, као и у психоанализи, може именовати "сенком", обележен је црном бојом: "Црна је кошуља / Црно одело / Црном човеку", што готово у потпуности одговара ликовима на Мунковим сликама, који су обучени у црно у највећем броју случајева. Ово запажање доводи до питања да ли песник можда осећа "присуство" управо неких мунковских авети у себи, који кроз њега покушавају да проговоре "криком".

Деликатности питања доприноси и песма "Сан", која потенцијално открива природу песника као "Ђаволовог сина" и то кроз покушај руље да га обезглаве: "Питам их: / 'Шта ће вам глава песника?' // Кажу: / 'Треба нам жртвени јарац!' Сагледано кроз мунковску призму, можда Миленковићева руља која "Поганим језиком / урличе" наликује аветима у црном са слика норвешког експресионистичког сликара. Ониричка атмосфера омогућила је лирском субјекту да се суочи са оним што носи у себи и добије одговор на постављено питање. Међутим, сан носи и спознају да је песник "ђаволов син", али, за разлику од оца са атрибутима јарца, он се освешћује као модел "жртвеног јарца". Отуда се не може олако говорити о аспекту Сатане у поезији Жарка Миленковића, али то, у коначници, његову поетику битно разликује од имагинативног света Новице Тадића.

Могућност ослобађања лирског субјекта или минималне промене доноси евидентно спознаја кроз сан, оглашавање "криком" и проналажење оних "који умеју да слушају" "Причу", којом се завршава песничка књига. Заробљеним га чини овоземаљско постојање, које ставља до знања да је човек "(Нико и ништа, свећа у затвореној тегли.)" Такође, у тренуцима када падне киша и онемогући излазак из куће, јавља се осећај двоструке заробљености

"у кући као у кавезу са некаквим невидљивим решеткама које не смеш да пређеш. [...] Онда се завлачиш у некакав свој новостворени свет [...] Понекад и тај новостворени – твој свет, није баш идеalan. Уме и он да притиска и гуши, чак и више од оног стварног из кога бежиш. Тада мораши бити опрезан, јер из стварног света можеш побећи, а твој те свет никада неће пустити. Увек ће бити ту, присутан, као црна невидљива сенка, која те све више преплављује, док те потпуно не прекрије."

Осим света који је Бог створио (ако постоји) лирски субјект осећа стеге и

сопственог "новоствореног света", а додатно се осећа скученим и због сатова, који су сигнум протока времена, расточења живота и неминовне смрти:

"Покушавам да их се ослободим. Безуспешно! Упао сам у њихову замку, заборављеног и откуцањом времена. Заробљен сам! Механизам ми пресеца вене. Њихово куцање заглушује мој крик, претвара га у откуцаје, који се стапају са откуцајима срца, које све више слаби и са њим откуцава крај."

"Крик" лирског субјекта је, dakле, његов покушај превладавања вечног враћања истог и свих стега постојања. "Криком" чини се да може да се ослобodi тегле која га спречава да се оствари, tj. разгори пламен своје свеће.

Попут експресионистичког сликара, песник ствара песничке слике илити "песме-крикове", који представљају његове портале за осећај ослобађања. На неколико места имамо и експлицитне алузије на сликарство. С једне стране, апострофирају се мртва и жива природа, као типични сликарски мотиви у песмама "Модел за живу природу" и "Досадно поподне". Жива природа повезана је са ноћном атмосфером стварања песме и њеном везом са смрћу, док "савршен модел мртве природе" чини посткоитални "акварел / од разбацаних флаша / сломљене вазе и искоришћеног кондома", уоквирен рамом од "женског тела" и лирског субјекта "са погледом лудака". С друге стране је ефектна функционализација мотива прозора, у чије оквире могу да стану и да се промене многе слике: "Невероватно је шта све може да стане у један прозор. [...] Зависно од времена, понекад, у један прозор можестати зрак Сунца, Месец, облак, део облака, киша и снег."

Песничка књига Жарка Миленковића, стога, може да се сагледа као успела поезија ослобађања од учаулености и пресија људске егзистенције. Не би ли то иоле постигао, песник успоставља интертекстуални дијалог са класицима српског песништва, али на самосвојан начин, кроз призму експресионистичког сликарства и Ничеове филозофије. Стихови *Крхотина лејиа* су језгронити, на трагу поетике досетеke и неретких обрта, чији се ефекат појачава учесталим опкорачењима. Кратки и енigmатични стихови прва два циклуса чини се да су комплементарни са седам прозаида трећег циклуса, који функционишу као семантички кључеви читаве збирке.

ЈеленаMariћević Балаћ

УСТА ПУНА ПЕТЛА

Саша Нишавић: *Заборављени дечак*, Прометеј – Тиски цвет, Нови Сад, 2018.

Жаслов рецентне песничке књиге Саше Нишавића снажно интертекстуално дозива у свет првенац *Бивши дечак* класика српског песништва, Ивана В. Лалића, који је у каснијој редакцији објављен под симптоматичним насловом *Време, ватре, вртлови*. Нишавић, разуме се, не преузима дословно поетичку ауру Лалићевог дечака, већ је с једне стране сенчи поемом "Мелиса", што се провиди у суптилним мотивима меда и полена који прожимају песме, а са друге стране, песничким дијалогом са поетикама Васка Попе, Миодрага Павловића, Љубомира Симовића и Новице Тадића.

Осим наслова, који функционише као значајан семантички маркер, мотив очију који је премрежио читаву песничку књигу *Заборављени дечак*, сазнатљив је и у контексту Лалићеве антологијске песме "Рељујем за мајку" и то из позиције гласа лирског субјекта из ког проговора мртва дечакова мајка: "Где је мој дечак / с неоштром сликом света у наслеђеним очима (...) Мој дечак. Моје очи, очишћене од смрти". Саша Нишавић је могућност досезања вида, који је прочишћен и светао, уоквиро антитетом са анимализованим очима: "око риље у очима мачијим / (...) око сокола и поскока", урокљивим и очима на које се навукла мрена. "Очи очишћене од смрти" постају еквивалентне "живом оку са иконе", "У горском оку / (освећеној води)" и очима заборављеног дечака: "Ко свеће у мраку / Забодене / Кроз тунеле и / Измаглице / Очи његове ме прате". Дечак о којем он пева је, dakле, неко у коме се донекле препознаје лирски субјект у детињству, мада се његов лик обликује у универзални симбол детета, неопходан да би се свет обновио, о чему се најдиректније пева у песми "Белило": "Слутим невину дечју руку / Да ће белилом / Избрисати све мрље / И тамна слова / Земног букувара".

Зашто је, међутим, песнику *Заборављеној дечаку* за то био неопходан песнички дијалог са Лалићем? Управо у апострофираној песми из *Времена, ватре, вртлови* бришу се границе између светова, времена и простора, не би ли се кроз упечатљиве песничке слике осликао тоталитет стварности: "Ветрови одевају небо над нашим градом / (...) Али ветрови / Не мрешкају огледала твојих мртвих очију / Заустављених, као мали потоп, под корењем / Рачвасте липе. Између тебе и светlosti /

Живи земља". Кроз наслов књиге и цитирани почетак песме Лалић је заzвао све елементе: ватру, ваздух (ветрове), воду (потоп) и земљу.

Саша Нишавић то чини конципирањем књиге у четири циклуса, који прате следећи распоред: Земља, Ваздух, Вода, Ватра, али и павловићевским усостављањем вертикале, коју мапира већ у првој песми: "С лампом на челу / Силазим у рударско окно / У подземну реку / По кристале соли / Златне опилке и варнице / По крилате рибе и актова / Што их време изваја у утроби земље / По заветне и насушне речи / Што бубње у мом билу / Попут трутова у пчелињаку / По отровне и медоносне речи / По капи Божје / Што деле и држе свет". Отуда се може објаснити и песникове определење за неретко спомињање различитог дрвећа, које има улогу да функционише као апис мунди: "витка бреза", "липа у цвату", "заветни храст", трешња ("невеста цветна"), бреза и јасика ("младе невесте").

Да би се поредак обнове одржао, песник гради свој свет на антитетичким начелима. Код њега, наиме, све има противтежу, а самим тим свака, па и најдемонскија појава или "тамни пев" могу се превладати светлосним категоријама. Овај аспект Нишавићеве поезије прати песничку имагинацију Новице Тадића и Љубомира Симовића, међутим, уводи један интересантан новум, ефектан мотив петла, заступљен у песмама "Сазревање", "Језа" и "Певац", које припадају циклусу у знаку земље. Код њега нема Тадићеве "огњене кокоши" и не пева се павловићевски "На смрт једне коке", већ се петао јавља у барем два својства – ради доказивања мушкисти и као сигунмистичке светлости.

Процес одрастања и уласка у свет мушкисти испратио је управо тренутак када дечак постаје заборављен, што је тематизовано песмом "Сазревање". Дечак је требало да закоље петла, не би ли се мушкист опробала, а то је успело "тек из трећег пута / Преко кладе / Паде / Још једна недужна глава / У шапе дебелог мачка". Клање петла обележило је значајан обред прелаза у животу дечака, мада је мотив сагледив и у контексту романа Миодрага Булатовића *Црвени ћејџа лејиа према небу*, посебно када се имају у виду романески топос свадбе и лајт-мотив невесте у песничкој књизи. Међутим, у дајој песми имамо ироничан обрт, будући да је несигурну руку дечака који је заклао петла, заменило одличје *Први снајпериста* и *Златна рука рата*.

Традиционално поимање петла и првих петлова који обележавају долазак дана и крај глувог доба ноћи, при-

сутно је у "Јези": "Чума петла уби пред зору / Чедоморка још једну васиону" и "Певцу": "Зашто ми не остави певца у обору // Када ми у кући сви плачу / Да ми бар он пева // Пева". Певац је овде позитивно конотиран, али је, као и у "Сазревању", мртав. У првој песми убио га је дечак, у другој болест оличена у демонској чуми, док у трећој песми не знамо ко је онај који убија, али ни ко песму изговара ("Казивање НН-а"). Стихови из "Језе" и "Певца" доносе још барем две значајне информације о Нишавићевом петлу, будући да је он, посредством паралелизма, изједначен са васионом, али и са буђењем наде, најсушно неопходне у ситуацији свеопштег плача. Живот петла условио је и живот дечака, тако да се до сећања на њега може допрети једино уколико је могућно окајати и заборавити тренутак клања петла.

И мада је овај мотив наизглед дискретно присутан у песничкој књизи, ненаметљиво нам открива фокус певања Саше Нишавића. Концентрисан у првом и најобимнијем циклусу песама одредио је координате песама и циклуса које су уследиле, задобијајући илuminativnu функцију. Петао је залог постојања природне, дневне светлости, па је његова смрт уједно и знак да је свет преклила тама, док лирски субјект носи на челу лампу, извориште вештачке светлости, јер му преостаје једино такав вид осветљења.

Треба, најпосле, нагласити да је поезија Саше Нишавића управо најефективија и најсугестивнија у оним песмама у којима остварује интензиван песнички дијалог са Лалићем, будући да тек из тог дијалога извиђа аутентичност његовог песничког гласа. Отуда је и непосредна повезаност дечака са петлом толико семантички разграната и вредна интерпретативне пажње.

Јелена Марићевић Балаћ

ПЕВАЊЕ ПРЕ, ПОСЛЕ И ИЗНАД СВЕГА

Санде Ристић Стојановић: Осмайтрачица 21. века, Пресинг, 2019.

Започети стваралаштво крајем XX и наставити га кроз XXI столеће значи понети озбиљно бреме песничког искуства и одговорности спрам истог, али и спрам сопствене поетике. Много тога је опевано и речено, те није лако пронаћи пут јединственог песничког израза. Али, није ни немогуће, ако у обзир узмемо поезију Санде Ристић

Стојановић у књизи *Осмайтрачица XXI века*.

Још од првих песничких записа Санда поседује сопствени микрокосмос у ком су речи огледала свима нама заједничког макрокосмоса као простора збира искустава окарактерисаних духом времена и његовим специфичностима на историјском и културном плану. С тим што Санда нашем заједничком доживљају приододаје још једну димензију, метафизичку, и тако кроз поезију достиже крајњи степен објективности опеваног искуства. Ма колико јој поезија на мање била експресионистичка, она садржи потребну и пожељну дистанцу од субјективног светоназора, те опева просторе и његове атрибуте који су заједнички друштвеној стварности.

У седишту Сандиног поетског света одувек је неколико основних мотива: Сунце, небо, ноћ, птица, пепео, земља, ватра, а на трону тог света је мотив речи, из које у поезији све извире, али се у њој све и окончава у смисленом домену. Кроз основне елементе који омогућују најпре постојање, а затим и певање лирског субјекта (или можда можемо говорити и обрнутим редоследом), тка се стих за стихом ове песничкиње која црпи невероватну снагу оригиналности израза, не посустајући у изналажењу увек нових песничких слика. Ма колико оне подсећаје једна на другу кроз елементе, ма колико подсећаје на већ опевано и мишљењем обликовано у неким другим песмама, код Санде ништа није исто, већ је у сталном покрету и промени. А није ли то највернији опис савременог тренутка, ничим помућен и коригован, одраз положаја и искуства човека ХХI столећа?

Осмайтрачица XXI века може се разумети као промишљање управо једног времена из аутентичног положаја лирског субјекта, али не само као индивидуалне визије и осећања, већ истовремено из позиција које можемо назвати објективним углом виђења савременика који деле колективно искуство. Мисаоност збирке неретко прераста у чврст херметизам, једну од најплоднијих категорија полазишта тумачења и разумевања поезије. Језик, ма колико поетски, песнички, подједнако је језик филозофски, који оперише категоријама дубоко разматраним и сигурним на путу испитивања узрочно-последичних низова који творе актуелну слику света. Њу у *Осмайтрачици* можемо тумачити кроз неколико основних појмова-речи који су истовремено и архетипи и слике песничке, и филозофске категорије и поетички дијалози, али и свевремена упоришта певања и још много тога.

Уколико бисмо разматрали још нека полазишта за тумачење ове збирке, или морамо рећи и поезије Санде Ристић Стојановић уопште, не можемо занемарити паралелу коју бисмо могли повући са поезијом Бранка Мильковића или Васка Попе. Свакако, ово не треба да буде главни и основни код тумачења, али не можемо да не приметимо подударност мотива која постоји у тој равни, или пак семантике и приступа истој, песничких слика, визија и осећања света. Можда би било исправније рећи да Санда са њима дели слична искуства певања. Јер, од прве до последње збирке израз Санде Ристић Стојановић је несумњиво аутентичан.

Њено певање настоји да у свету не-прозирном као њен сложен стих нађе чворишта извора и мерила смисла, одговоре за којима сви вапимо, да дотакне велика питања живота, смрти, искуства света, индивидуе и целине, конкретног и апстрактног. У стиховима све се то прожима, дотиче, удаљава, израња из сенке и тоне у таму, као игра свесног и подсвесног, искушеног и осећаног, доживљеног и слуђеног.

Збирка *Осмайтрачица XXI века* састоји се од неколико циклуса и тематских целина, а сви су опевани путем истих мотива, што је веома ретко и занимљиво у поетичком погледу. Први од циклуса је "Треба нам нови Ернесто Че Гевара" и на основу наслова очекујемо побуну и позив на револуцију, но, тај позив надраста типично друштвене и политичке контексте, који постоје у нешто општијим видовима, као трагови, инсинуације. Стихови циклуса више позивају на духовну побуну у метафизичким димензијама, из којих једино можемо добити далекосежнији домаћи но у конкретној равни, која би значила већ поновљено искуство крви и страдања. Можда наслов можемо доживети као констатацију, један закључак којим се лајтмотивски опевају узроци потребе за коренитим променама у свету какав познајемо. Катkad, чини се тај наслов и као вапај потекао из дубина стварности измученог, преуморног лица и тела чија је истини незбринутост, неизвесност и вечити немир: "Стварност тера своју пешадију / по ликовима дана и ноћи / израстајући у дописивање / трагедије ноћи са бодљикавом жицом века, / по незбринутом лицу судбине". Јер, век је у својој слици застрашујућ, то је век "који саже у себе / рушевине људскости по којима марширају / приближност земље и неба уортачене са / погрешним инструкцијама смрти о себи". Излаз може бити у поновном осврту на тачке ослонца које је цивилизација изгубила, окренута напред, вртоглаво

усмерена својом погрешном визијом просперитета која често, иако намењена човеку, сада бива доведена у питање у својој хуманости. "Будућност испира прошлост / несташicom гласова века о / човеку и времену." Сандина поезија није поезија резигнације, како нам се можда на први поглед чини, већ поезија чињеница и наде уткана управо у човека, сад клонулог, али способног за дубоки преображај: "...и на концу смрљене људскости / која ипак иза свог лудила / очекује братимљење / слике века и испупчене визије човека".

Важна категорија опевана у збирци је лепота – категорија у филозофском смислу, као важан део уметности, али и као веома битан мотив у поезији од њених почетака. Два су циклуса посвећена лепоти: "Афродита" и "Аполон". Тачка из које говорни субјекат резимира и промишља је она у којој се сажела човекова бит савремености, супротна митској и историјској. Питање је може ли лепота Афродите у времену заборављеног мита уопште опстати, или је то нека искривљена представа богиње, те сада "као дим пузи њена лепота / по спрженим телима речи и људи", док та нова Афродита стоји "у концентрационом логору речи / који покушава песму да замени / њеном лепотом посрнулом / у светски ток догађаја". Није можда проблем што су старе, вечне категорије естетике престале да постоје, већ је трагично то што нису пронађене нове, које би имале исту такву улогу, већ су успостављене многе "анти" категорије, као антиподи претходник. И зато се сада већ доводи у питање и моћ песме да сачува изворну категорију лепоте, неокрњену и не нарушену изокренутим системом вредности који је актуелан: "Афродита на Титанику цивилизације, ноћ је узвера уз сопствени глас / о узалудним покушајима јутра / да замрзне Лепоту и свет / на северном полу песме".

Након ових циклуса чини се да су сви наредни једно мишљење и певање у синтези, потекли из описаног контекста савременог тренутка. Поезија насељава просторе конкретног, урбанијог амбијента, у коме се сочувамо са одсуством смисла и измицањем вредности, где персонификовани дан, ноћ, небо, Сунце, крв, птица воде непрекидне битке да раскриле мрак века и изнажују излаз из хаоса, безнађа, испразности и нејасног пута ка добру. Као један од начина борбе и опстајања, као вид трагања за утехом и спасом јавља се певање, те тако и песма добија своју арену. У циклусу "Арена песме" читамо: "У арени песме / превише остатака нас самих / укршта се са наговештајима гладијатора светла / да нас носе на рукама одламајући парче јутра / и бацајући га / међу лавове и тигрове песме". У поетици Санде Ристић Стојановић певање не посустаје, упркос свему, оно и даље живи као стециште свих снага и сила, оно чини вид револуције, ослобађа и у домену речи, које су сама суштина њеног постојања, храбро улази у битку: "Реч баци бомбу на / снебивање крви да призна / своје црвено, / на усамљеност међусобног / нијеподаштавања речи смрт и речи живот, / реч запуца на субверзивну улогу речи смрт".

Смрт се неретко јавља као окидач, као оно што буди и побуђује делање, недри певање и превазилажење страха и мртвила. Ако следећи стихови карактеришу слику 21. века: "Век прецртава потрагу / крви за страстима / речи које се откидају / са свих лица смрти / и тону све дубље / у ламентирање Сунца / над штетњама празнине / по градовима смисла / час испражњеним / брзим говорима смрти / час попуњеним / до дидима свега и свачега / по лицима живота", онда саме речи и постојања која оне могу призвати, учинити их реалним и опипљивим, носе у себи есенцију смисла, еликсир живота и победу

над свим недаћама. Чини се да је то порука коју ишчитавамо након што и сами постанемо део искуства *Осмайрачице 21. века* Санде Ристић Стојановић.

Андреа Беатиа Бицок

СВЕТ СУГЕСТИВНЕ МАГИЈЕ

Бранислава Зубовића: "Тремор", Удружење књижевника Србије, Београд 2020.

Збирка песама "Тремор" Бранислава Зубовића састоји се од три целине под називима *Нечиста ѡосла*, *Саливање страве*, *Коресподенција с душом* које су у тематском и идејном смислу чврсто повезане. Ова збирка поезије јасно предочава зрелог песника, осебујне поетике који говори да песничко биће (читај мислећи човек) не може избећи неминовност биолошког, друштвеног и духовног бића јер се живот кристалише као неизбежно суочење са свим сировостима и залама наше стварности. Човекова и песничка парадоксалност огледа се у неизбежној везаности за свет, човекова егзистенција поседује елан, дело, али су окружење и нишавило које надире у функцији обесмишљавања и унижавања свега: *Можда ће ме фењер-ламом / Пронаћи Диоџен из Синойе. / Тражећи бившећа човека / Пронашао би и моју здужувану душу / У хладној луцију ѡоспојања. // Али када сине из мрака / Варница нађе – мрвица сласа / Од уморних чуда / Оситаће само чињенице.* (Чињенице)

Читав људски живот налази се пред неизвесношћу празнине. У том понору песник, мислеће биће, суочава се са истином о властитом положају, али успева да утоне и у луцидни тренутак у коме се отварају простори песничког узлета. Песник призива неизвесност, али се грчевито бори да речима и души да облик аутентичности: *Има и лејих дана, кад се у сну јави / И јомилује док žавељамо штрапави / Трећом руком штек јајодицама од сребра / Да умине она бол штo ћресеца ребра // Док на овоме свету распачу ме часи / До небеској шрону одвешће ме Шерпаси / Па ће и душа лакше са високе коте / Тек брже да сврши ка маргини фусноте.* (Тремор)

У збирци песама "Тремор" Зубовић се креће и путевима бекства и спаса, свестан неминовности песничке судбине, узалудности отпора времену и смрти. Реалност и суочење са њом отварају просторе имагинарног узлета, опомињу песника на зли удећ његовог на-

циона, али идеја о апсолуту и свест о узвишеном покушају постају јединствени концепт живљења и осебујне поетике. Тривијално наличје реалности не може да угуши визију аутентичног доживљаја. Зубовић кроз певање и ангажман пеничког и људског јасно исказује свој бунт меланхоличног сањара. Његова акција је усмерена против наличја овог негостољубивог свете ненаклоњеног нама и нашем националу, али је израз наде и заноса песника који покушава да превазиђе проклетство и бесмисао: *Иак, нема ништа без зноја, / Који се куја у сопственој смрти / И жртве да улеша шутички мий / Мени је доспа Скадар – / И Гојковиће младе / Чак и ћесничкој усхићења / Које тражи ослонац у души, / У дужим свакодневним ноћима.* (Балада о пирамиди)

Зубовић покушава да певањем понекад гурне „култ разума“ у други план и отвори бране имагинације које ће га одвести у сфере сновидних слика и визионарских представа. Материјални, негостољубиви свет бива наткриљен функцијом песничке слике која носи дубоки израз духовног принципа. Магијска операција певања шире искрствени и свет маште у свом коначном песничком уобличењу добијају изглед неких нових аутономних творевина у којима се јављају надграђена значења. Песник остварује свој свет сугестивне магије у коме су спојени субјекат и објекат, вањски свет и сам уметник. Сажимајући сирову реалност и унутрашње пропламсаје појављује се имагинација као суштина, својство певања. Песнички трансформаторски елан успео је да обједини приземни свет реалних облика који спутава песника и имагинарне пропламсаје који нас уводе у неке лепше и обећавајуће сфере: *Дубоки су ожилјци на пререној души / Који насташајују јашваре и чаущи // И шта бисмо без њиховој дуванској даха / Који се ћомила у шелу сиромаха // Већ скушиши круц из Јустића завежљава / И ушћеши у Јилијку измађници раја.* (Измаглица)

У збирци песама „Тремор“ песник повремено тежи ка апстракцији, тј. преображају искрствених облика посредством имагинације. У Зубовићевом певању приметна је одређена симболизација, мешање материјалног и имагинарног- предмети и појаве реалнога света прелазе у домен песничког духа. Предметни свет се посредством песника преображава у симбол комплексног духовног искуства. Певање је операција спиритуализације реалности у неку метафоричну прозрачност. Мањави и нелепи свет, несавршено устројство лагано, захваљујући пева-

њу, превазилази своју појавност и тежи елану бесконачности, слободи имагинације која побеђује над условностима. Универзална драма стварања, у којој субјекат надмашује објективно, постаје исконски израз и самоодређење: *Тамо су се сипекли неоћходни услови / Да се ђаво огласи / И да нас од милеше ушића / Имамо ли јемце за сведочеке / И то којој цени ћемо ући у рај. // Ами се и даље осланао на судбину / Која нас заверенички ћосматра / С нашалне карте, / Чекајући да нам ћатара, / Понуди ћарче неба / За фићок прозукле ракије.* (Цена раја)

Мирољуб Радовановић

РАЗДОРИ И СУНОВРАТИ

Радомир Миљковић: Златна капија
(Изабране драме и сатире); Издавачка књижарница Зорана Стојановића; Сремски Карловци – Нови Сад, 2019.

Жа страницама дела "Златна капија" сабран је опус од пет драмских остварења насталих у релативно кратком периоду, од 2006. године, када је написана драма "Мост", до 2017, када је завршена комедија "Ало, отписани, ало". Између њих су још две драме: "На граници" (2013) и "Глиб" (2014), а 2014. и (родољубија) сатира "Селдба", којом се, будући да је на почетку књиге, пред читаоцем широм отвора тај златни пролаз у свет "рајског мира и тишине". Било о којем драмском делу овог аутора да је реч, пажње је вредан драматуршки концепт овог писца. Реч је о аутору са израженијим личним печатом при слову о себама, нашим, али и о туђим (у време непрестано актуелне миграционске кризе), себама које су, уствари, планетарни проблем, о све изражавајним негативним појавама у друштву, о наркоманији и другим пороцима насталим и као последице теретног, готово обезљуђеног потрошачког друштва, идеолошким, економским, друштвеним суновратима, о уништеним генерацијама, о наизглед само имагинарним граничницима који један народ, један исти род деле на оне који би на запад и на оне који би себом на исток... Било како му драго, али, доиста, све се чини да је је увек исто.

Драма "Мост" (2006) написана је пре свих других Миљковићевих драма и сатира сабраних међу корицама ове књиге. То је сценска прича о неуспелом покушају једне генерације да се, као и годинама раније, у време мира, изнова сабере и сусретом бар за

једно вече, обнови давно успостављену близост. Међутим, уместо очекиваног весеља, како журка траје све се више открива колико је и широк и дубок јаз међу њима, показује се да нико, баш нико, није успео да оствари свој младалачки сан и сви у нечим остаše недовршени људи. Драма крајње потресног садржаја. То живот "играју" сени једне друштвеним суновратом, распадом једне земље, ратом/невољама потпуно разорене, уништене генерације младих људи. Сви су са двојаким, Јанусовим лицем, не само оним каквим би да се пред другим представе, већ неко сасвим други и другачији. Свако је са осећањем странца у себи, без умећа или без воље, без могућности, најчешће и без жеље за животом. Позорјем слика и (не)прилика свега у човеку пакленог што наста(је) кад *Ђаво лично окреће балкански рулет*. Истину казује један од сценских јунака да "клиника не лечи празнину у срцу". Или: *Само онај који је истински доживео суноврат* зна како је тврдо дно.

Драма "На граници", такође је прича о разделу, о (пре)лому једног (српског) националнији који силом прилика живи у две државе, на две обале, или с једне и друге стране граничне линије. Истовремено, то је и драма о пакленим расцепима у људској души. Мозаична сценска прича о тешкој мори током предсмртне агоније аустријског пуковника **Тимотија Живковића**, о драматичним, увек и неизвесним догађањима, како оним на јави (сценом и гласна и видљива упитност централног лица над енигмом: Да ли је уопште могуће и како изаћи најкрај са пакленом муком, најпре да се учини нешто добро по живот својих "наопајих" Срба који су са друге обале Тисе, граничне реке која веком противе/гмиже дном Панонског мора, а потом најкрај и са муком која настаје током мучног сна. Драмом два паралелна збињава, час на јави, час у сну, у време бунила и тешке море испуњене призорима из Тимотијевог највећим делом промашеног живота. У врућици, у агонији, на смрт болесни пуковник, иначе, савестан официр, у много чему и неостварени човек, свега лепог, а највише љубави жељног, бори се и са својом животом сенком, сенком човека и за живота му неизбежног надрећеног, увек супротстављеног, такође Србина у туђинској униформи, са генералом Ароном фон Станисављевићем. Захваљујући тајквом садржају и драмском концепту (непрестано прожимање, односно преплитање догађања из сна и јаве) ово је и те како занимљива, психолошка драма. Драма фрагментарног, Миљковићевој својственог мозаичног концепта. Час стварност (Тимотије и неговате-

љица Ангела, Тимотије и млади Србин-заточеник, час сновидне сцене (сушчавање са духовима: Тимотије и Ђаво, Тимотије и Златни витез...), призори из сећања које Тимотијевим бунилом, магновењем изнова бивају стварност. И управо то и такво преплитање јаве и многих, за драматичност приче битних сновида, чине овај драмски текст веома изазовним за сценску поставку. Ванредно лепа је завршна сцена, пред Тимотијев самртни трен када се догађа коначно измирење две сени, Тимотија и Ароне, кад изнова замирише багремом цвет понет и сачуван сећањем на детињство, трен када се чује зујање пчела и златна капија на путу до рајске тишине бива капија широм отворена. Ваља им само сести у Аронов чун (Харонов чамац) који ће их заједно, а са осећањем да су обојица поново у колевци и да се љуљашкају на таласима граничне реке, превести на другу обалу која им се указује тамо негде у магличастој долини. Маглом над реком избрисани сви животни граничици, све животне неостварености. Измирене све оне међуљудске, али и све поделе унутар једног народа, сви раздори, сви ломови.

И сам наслов драме "Глиб" је дубоко метафоричног значења. Прича о младима у свету наркоманије, о трагичности њиховог тоталног најпре исклизнућа из иоле нормалног колосека, посрнућа и суноврата у друштву потпуно поремећених вредности, заглибљивања и доспећа до самог дна животног друштвеног кала (отуда и назив драма "Глиб"), а што никад и није без трагичних последица. Као огледalo презента нам најсушног, ово драмско остварење Радомира Миљковића доиста је драма нашег доба. Садржајем је то и крими-прича. Написана је тако да сценом може, или би тако требало бити "постварено" као колажна, мозаик-представа сва од фрагмената, јер саздана је од три, а могуће и од четири једнако удесне приче које се међусобно преплићу, прожимају и у целину спливају, те повезивањем централног тока и неколико драмских рукаваца коначно бивају једна и јединствена, доиста потресна прича.

Сатирично драмско остварење "Селдба" је са садржајем о још једној у бескрајном низу српских сеоба. Средишњом причом о предстојећој сеоби, односно о "селдби", доиста је уочљивија директнија асоцијација на "Сеобе" Милоша Ћиљанског, али истовремено је и ефектно, сатиричношћу знатно више него комичношћу, видљив ауторов ослон на Стеријине "Родољупце". Суштинска разлика или отклон од Стерије препознатљив је по томе што критички акценат није ста-

вљен на јасно диференцирање, односно на карактеризацију типова централних личности, њихових нарави, колико на оном што је за значењем општег, своеобухватнијег у менталитету једног народа стављеног у процеп између две силе, између две ватре, између Запада и Истока при сукобу и деоби "простом већином", а сеобама, односно бежанијама као исходом из једне и у другу невољу. Било којој страни да се при себи определи, тај сеобни српски (на)род унапред је осуђен на ход беспућем, ничијом земљом, брисаним простором у невид, сеобом, селдбама иде у правцу асимилације, губљења националног идентитета, нестајања. И никад да се у памет дозвове(мо). Сеобични удес Радомир Миљковић доводи до апсурда: његова сценска "селдба" је пут/ход мочваром, из једног у други глиб, са једне (бачке) на другу (банатску) обалу Тисе. Из Жабља, привремено у Угарској, а "по налогу из Москве,, "селдба" "чак тамо, у Тараш", који је тако близу, а опет и тако далеко.

Језиком (доминатни шајкашки говор који, чини се, одолева готово свим менама) разазнатљив ментални склоп, нарав, природа човека у овом бачком, односно шајкашком делу српства који је увек негде на некаквој ветрометини, на брисаном простору, увек у сеобама и деобама, тиме (или: управо зато) увек тамо негде око Крста. И народ који је, не својом кривицом, увек између две ватре, између чекића и наковња, између два царства, а оба су сурво во земаљска и оба немило туђа.

Завршица књиге "Златна капија" у знаку је комедије "'Ало, отписани, 'ало''. Нескривена алузија на својевремено веома популарну енглеску телевизијску серију "Ало, ало" (збијања, догодовштине у кафани једног Ренеа, где је центар француског покрета отпора) и, само донекле и то крајње иронично, алузија на тв-серију српске телевизије "Отписани". – Такође алузија на митологизовани партизански појгрет отпора у Бачкој, у Шајкашкој. Изражajnija комичност постигнута "увођењем" у игру и карикирањем ликовна легендарних београдских тв-илегалаца Прлете и Тихог. Не мањају сценске непредвидљивости што би ову комедију, дакако, зналачком режијом и вештом игром глумачког ансамбла, могло да учини позорјем оздрављујућег, мелемног (под)смеха на рачун историјских стереотипа, а посебно на рачун нашег "смелог, херојског" менталитета, оног у њему свевременог, али и увек изазовног за сатирично-комедиографски поглед на свет.

Драмским концептом какав је својствен опусу Радомира Миљковића,

аутору који, узгред буди речено, има богато и глумачко и редитељско искуство, остварљиви су многи путеви, односно редитељско-глумачки приступи за творење модерног, урбаног театра, али таквог да се њиме (или тиме), применом новог, смелијег, слободнијег редитељског поступка не поништи значење класике. Напротив! Његове драме, сатире и коме(н)дије карактеришу кратке, језгровите дидаскалије, а приметно је да нема ни дуге експозије. У сценску игру се напротив "упада", улази без околишавања, директно, а што је за драмског писца који држи до класичног драмског концепта, можда и оно стварно најтеже. Дешава се да у његовом драмском тексту нема доволно изражене главне прозне нити, али захваљујући умећу творења сценског мозаика, овај писац ипак успева да сачува ону наративну спону којом преко свих такође изражених супротности, стиже до оног најбитнијег, оног суштинског у постизању драматичности радње. Тако постепено иде и ка разрешењу драмског сукоба, чак и у случају

кад драмски сукоб и кулминација у заплету текстом, "разбијеним" по сценским сликама или велиkim бројем појава, нису доволно изражени, те дају привид како радња тече попут равничарске Тисе, само равно, без већих кривина. Понекад су његове драме и сатире, односно комедије и без доволно чврсте драмске сажетости у погледу јединства места и времена збијања радње, или је драмски садржај фрагментарношћу можда и превише разуђен, прозним рукавцима понекад и сувише, те се дешава, (а очитији пример је комедија "'Ало, отписани, 'ало") да заплет није доволно изражаян, како то, иначе, захтева класични драмски концепт. Томе надасве доприноси чињеница да у драмским делима овог аутора перипетије, или скретања радње у правцу који би водио до каквог-таквог расплета, до класичног разрешења сукоба, готово да и нема. Осим већ поменутих паралелних радњи, које се следом сценског догађања међусобно преплићу тако и толико да је применом тог знатно либералнијег драматуршког метода остварљиваја далеко богатија сценска слика, осим фрагментарности чијом се применом стварају предуслови за стварање мозаик-представе, самосвојност Радомира Миљковића као драмског писца очитује се и у примени метода темпоралног укрштавања чиме омогућава творење сценске приче ширих димензија. Управо то је и предуслов за стварање њему својственог драмског концепта: творење омнибус-сцене којом пулсира сам живот.

Давид Кецман Дако

Весни из ДКВ

ЗАПИСНИК СА ЈЕДАНАЕСТЕ СЕДНИЦЕ УО ДКВ

Једанаesta седница УО је одржана 26. фебруара (среда), 2020. у 12,00 сати у просторијама ДКВ, први спрат, Браће Рибникар 5.

Седници су присуствовали: Јован Зивлак (председник ДКВ), Миријана Марковић, Валентина Чизмар, Владимир Кошић, Илеана Урсу (потпредседник ДКВ), Бранислав Живановић, Дамир Смиљанић, Мирослав Николић. Спречени да присуствују: Милан Тодоров, Зденка Валент Белић, Корнелија Фараго, Гabor Вираг, Давид Кецман Дако, Виктор Радун, Радомир Миљоковић.

Дневни ред:

1. Усвајање Дневног реда
2. Усвајање Записника са претходне седнице
3. Кооптирање чланова за УО
4. Допуна уредништва Златне греде
5. Разматрање ситуације поводом припрема за XV МНКФ
6. Допуна Програмског одбора МНКФ
7. Активности између две седнице
8. Проблеми закупа
9. Конкурси, извештаји и завршни рачун
10. Припреме за редовну Скупштину ДКВ
11. Избор комисија и жирија (пријем нових чланова, животно дело, књига године, превод године, жири за националну заједницу)
12. Разно

1. Дневни ред је једногласно усвојен.

2. Записник са претходне седнице је једногласно усвојен.

3. Уместо Владимира Гвоздена и Милене Летић кооптирали су Дамир Смиљанић и Мирослав Николић. Управни одбор ће радити у следећем саставу: Јован Зивлак (председник), Владимир Кошић, Корнелија Фараго, Гabor Вираг, Бранислав Живановић, Валентина Чизмар, Илеана Урсу, Давид Кецман, Миријана Марковић, Виктор Радун, Мирослав Николић, Дамир Смиљанић, Милан Тодоров, Зденка Валент Белић, Радомир Миљоковић.

Предлози су једногласно усвојени.

4. Предлаже се да Бранислав Живановић буде нови члан уредништва Златне греде. Уредништво ће од 2020. радити у следећем саставу: Владимир Гвозден (заменик главног уредника), Бранислав Живановић, Стеван Брадић, Зоран Ђерић, Алпар Лошонц (чланови) и Јован Зивлак, главни уредник.

Предлог је једногласно усвојен.

5. УО од финансијера Министарства за културу Републике Србије, Покрајинског секретаријата за културу и Управе за културу Града Новог Сада тражи укупно за програме **6.124.000,00** динара. Очекује се, такође, да фондација Културадет плати путне трошкове за четворицу норвешких писаца. Читаву концепцију овог угленог фестивала и његове програме и учеснике осмислио је и извршио избор Јован Зивлак. Око 20 програма чини суштину овог Фестивала

који већ 15 година представља најбоље савремене европске и светске песнике, Хонораре за учеснике, сараднике у уреднике поједињих програмских делова по овлашћењу које произилазе из Правилника и програмске оријентација Фестивала и одлука УО одредиће директор Фестивала Јован Зивлак. УО је надлежан да одреди хонорар за рад на Фестивалу његовом директору у износу од 200.000,00 динара. У случају да Фестивал не располаже толиким средствима биће исплаћен износ у складу са могућностима. Очекују се повољни финансијски резултати за конкурс у Републици, Покрајини и Граду.

Предлог је једногласно усвојен.

6. Прихвати се предлог да Миријана Марковић буде чланица Програмског одбора МНКФ. Миријана Марковић скоро 10 године успешно организује гостовање писаца са Фестивала У Сремској Митровици.

7. На 11. Књижевном салону ДКВ, установљена је награда Салона, где су учесници читали своје нове текстове. Гласањем присутних одлучено је да Награду Салона добију равноправно Дане Радуловић и Миријана Штефанички. Награда ће ауторкама бити уручена на заседању редовне годишње скупштине.

8. Од Градских власти добили смо непосрдну информацију да ће наш дуг у висини између 800 или 900.000,00 бити покрiven и да ће у наредном периоду односи између Града и ДКВ, у односу на финансијске обавезе, поготову за текуће трошкове, бити решени да би се избегли даљи проблеми.

У међувремену је од Управе за имовину, наследника пословног простора, стигло решење да се иселимо и претња да ће извршитељи ући у просторије ДКВ. Предложено је да се за одлагаше ове мучне ситуације обратимо са молбом Градском правоборанилаштву.

УО је изненађен овим новим покушајем исељење, посебно кад смо добили званично обећање да ће такво понашање власти према ДКВ бити обустављено. УО сматра да се **коначно решење може наћи у разговору са градским властима**.

Већ неколико година имамо проблем са закупом где нас Пословни простор и Градска власт покушавају иселити из нашег седишта у Браће Рибникар 5 у Новом Саду. Наиме, ми не можемо плаћати закуп јер немамо за то одговарајућа средства. Средства од чланарине усмеравамо делом за струју, воду, телефоне, поштарину, грејање, трошкове хонорара за рачуновођу и књиговођу и др. Поменута средства су за текуће трошкове ипак неодврдољна. Као репрезентативно удружење ми бисмо по Закону о култури требало да део средстава за текуће трошкове добијамо не само од Покрајина (која нам суфинансира само део трошкова – око 40 %),

нега и од Републике и од Града Новог Сада. Поменуте институције за трошкове издавају увек мање 30 % од потребних, тако да се наши дугови сваке године репродукују. Тренутни дуг према Пословном простору, тј. Управи за имовину је 800.000,00 – 900.000,00 са каматом.

Проблем се може решити на основу Закона о културни РС члан 77. Суштински, пословним простором управља Град, а непосредно Градоначелник Новог Сада.

У Републици Србији, као и у читавом региону, ниједно удружење нема сличне проблеме са коришћењем простора за своје основне активности.

ЗАКОН О КУЛТУРИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Члан 36.

"Репрезентативна удружења сачињавају годишњи програм рада на основу кога се врши финансирање поверилих послова, водећи рачуна о броју лица за које се води евиденција, потребном броју извршилаца и другим материјално-техничким и текућим расходима и издацима за вршење поверилих послова. Сагласност на годишњи програм рада репрезентативних удружења даје Министарство. Министарство закључује са репрезентативним удружењем годишњи уговор о финансирању вршења поверилих послова. Исплата средстава из буџета Републике Србије врши се на основу решења о преносу средстава."

Члан 77.

Република Србија, аутономне покрајине и јединице локалне самоуправе могу суфинансирати текуће расходе и издатке установа и других субјеката у култури који се не финансирају редовно из њихових буџета, ако својим програмима трајније задовољавају културне потребе грађана на одговарајућем подручју.

Установе, односно други субјекти у култури из става 1. овог члана, уз захтев за суфинансирање, подносе извештај о петогодишњем раду и стратешки развојни план за наредних пет година.

Висина средстава за суфинансирање текућих расхода и издатака установа и других субјеката у култури из става 1. овог члана не може премашити износ од 45% од укупних текућих расхода и издатака установе културе, односно другог субјекта у култури, чији се текући расходи и издаци суфинансирају.

Министарство, надлежни орган аутономне покрајине, односно орган јединице локалне самоуправе и установа, односно други субјекат у култури из става 1. овог члана, закључују посебан уговор о суфинансирању текућих расхода и издатака, у трајању од једне године.

9. Конкурси, извештаји и завршни рачун

ДКВ је конкурисало на три конкурса: За **15. Међународни новосадски књижевни фестивал**, **60. Бранкову награду** и **часопис Златна греда** у Републици и Покрајини, У Граду је конкурисао за **Међународни новосадски књижевни фестивал** и **часопис Златна греда**. За текуће трошкове је конкурисало у Покрајини и Граду а за повериене послове у Републици. Укупна средства за програмски део су: за 15. Међународни новосадски књижевни фестивал **3.270.000,00 динара** за 60. Бранкова награда **450.000,00 динара** и за часопис Златна греда **2.404.000,00 динара** (за 6 свезака). За текуће трошкове **ДКВ је конкурисало за средства у износу 1.627.000,00, а за повериене послове 480.000,00 динара**.

ИЗВЕШТАЈ О ФИНАНСИЈСКОМ ПОСЛОВАЊУ ДРУШТВА КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ У 2019. ГОДИНИ

Друштво књижевника Војводине је у 2019. години остварило укупан приход од 3.086.000 динара, што је на остварене приходе у 2018. години у износу од 3.751.000 динара мање за 25,5 %. Укупни расходи у 2019. години износе 3.091.480 динара, што у односу на расходе у 2018. години од 3.967.265 динара износи смањење трошкова за 28,4 %.

Друштво књижевника Војводине је у 2019. години примило за програме 2.963.000,00 динара од Града, Покрајине и Републике, а са самосталним приходима укупно 3.815.400 динара, док је у 2018. години за програме примило 3.751.000 динара а са осталим приходима и донацијама 4.021.000 динара. У покривање режијских трошкова поред Покрајине приклучиле су се Република и Град.

	2019	2018	+/-
РЕПУБЛИКА	1.066.000	780.000	+286.000
АПВ	830.000	1.704.000	-874.000
ГРАД	1.067.000	1.267.000	-200.000
СВЕГА ПРИХОДИ:	2.963.000	3.751.000	-788.000

ПРИМЉЕНО УТРОШЕНО

1. ИЗ БУЏЕТА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

За часопис ЗЛАТНА ГРЕДА	350.000	356.248
За ХІІІ МНК ФЕСТИВАЛ	350.000	387.532
За БРАНКОВУ НАГРАДУ	150.000	155.189
Стални трошкови РЕЖИЈА	200.000	235.354
ОТКУП КЊИГА		11.000

2. ИЗ БУЏЕТА АП ВОЈВОДИНЕ

За ХІІІ МНК ФЕСТИВАЛ	200.000	201.890
Стални трошкови РЕЖИЈА	530.000	570.187
За часопис ЗЛАТНА ГРЕДА	100.000	103.747

3. ИЗ БУЏЕТА ГРАДА НОВОГ САДА

За часопис ЗЛАТНА ГРЕДА	300.000	315.044
За ХІІІ МНК Фестивал	500.000	514.789
Стални трошкови РЕЖИЈА	267.000	271.500

4. ПРИХОДИ ОД ЧЛНАРИНА

СВЕГА ПРИХОДИ И РАСХОДИ	123.000	0
	3.086.000	3.091.480

6. ЗА САМОСТАЛНЕ УМЕТНИКЕ

Из буџета ГРАДА НОВОГ САДА	521.000	521.000
Из буџета ОПШТИНЕ		

БАЧКА ПАЛАНКА 208.400 208.400

СВЕГА ПРИХОДИ И РАСХОДИ	3.815.400	3.820.880
НОВЧАНА СРЕДСТВА		

31. 12. 2019. 101.836

У Новом Саду, 15. 03. 2020.

Књиговођа
Ремели Ласло

Председник
Јован Зивлак

Финасијски извештај је усвојен уз напомену да су средства за пројекте ДКВ смањена у текуће четири године и по 6 пута и да је белодано да је то израз разумевања проблематичне културне политике актуелних власти. Као пример находимо само да су финијскски оквири поједињих петпарачких конфузних манифестација у висини од 5 милионе или да се додељују средства за конкурисно неодговарајуће и поче-

уплатилац сврха уплате Чланарина за 2020. годину	шифра плаћања 189	валута ДИН	износ = 1.500,00
прималац Друштво књижевника Војводине НОВИ САД	број модела	рачун примаоца 340-2030-48	позив на број (одобрење) 2020
печат и потпис уплатиоца			
место и датум пријема	датум валуте		
Образац бр. 1			

сто неокомпетентне издавачке пројекте у висини од 1,5 милион динара. Посебно је споран рад локалних комисија у којима чланови нису дорасли проблематици о којој би требало да одлучују.

10. Припреме за редовну Скупштину ДКВ

У постојећој ситуацији неизвестан је датум одржавања скупштине. Задужују се жирији и комисије да у наредне две до три недеље обаве своја послове. Мора се сачекати реализација конкурса. УО предлаже дневни ред за скупштину а на наредном састанку УО ће прецизирати дефинитиван ток скупштине.

1. Избор Радног председништва

2. Одавање поште преминулим члановима између две скупштине

3. Избор Верификације комисије, записничара, Комисије за оверу записника и Надзорне комисије

4. Саопштење о пријему нових чланова

5. Беседа

6. Свечано уручење награда ДКВ (Награда за књигу године, Награда за превод године, Награда За животно дело, Награда Јильтван Конц и Награда Салона)

Пауза 10 минута.

7. Јавештај о раду, Финансијски извештај ДКВ за 2019. годину и План делатности за 2020. год.

8. Избор кооптираних чланова УО

9. Дискусија и текућа питања

10. Усвојен је састав комисија и жирија који ће радити за Скупштину и непосредно после Скупштине:

Комисија за пријем нових чланова: Владимира Кочић (председник), Мирјана Марковић, Габор Вираг.

Жири за доделу награде за животно дело Друштва у саставу Милан Тодоров, Давид Кецман Дако (председник), Валентина Чизмар.

Жири за књигу године, коју додељује Друштво књижевника Војводине у саставу: Недељко Терзић (председник), Мирослав Николић, Јелена Марићевић (чланови).

Жири за превод године Друштва књижевника Војводине у саставу: Стеван Брадић (председник), Бранислав Живановић, Драган Бабић.

Жири за награду Јильтван Конц Друштва књижевника Војводине у саставу: Ева Харкаи Ваш, Ференц Маурич и Гabor Вираг.

ЖИРИ ЗА БРАНКОВУ НАГРАДУ: Марија Шимоковић (председник), Драган Јовановић Данилов и Саша Ниншавић.

ПРОГРАМСКИ ОДБОР МНКФ: Јован Зивлак (председник), Алпар Лошонц, Илеана Урсу, Михајло Ђуга, Бранислав Живановић, Стеван Брадић, Мирјана Марковић, Давид Кецман Дако.

Под тачком разно није било расправе.

Састанак је завршен у 13,10 ч.

ГОДИШЊА ЧЛНАРИНА ЗА 2020. ГОДИНУ

Молимо чланове ДКВ да плате годишњу чланарину до краја августа 2020. године.

Одлуком УО, на седници одржаној 4. децембра 2015. износ годишње чланарине је 1.500,00 динара. Плаћање чланарине је статутарна обавеза (члан 10 и 11. Статута ДКВ). Уколико; члан не плаћа чланарину губи право да учествује у раду Скупштине и осталих органа ДКВ, као и право да буде биран у органе ДКВ (на

основу Статута и Правилника о чланству из 2010. године), тј. губи статус активног члана. Чланови који нису плаћали чланарину четири године или дуже, да би стекли статус активног члана, требало би да плате најмање три чланарине. Према члану 8. Правилника о чланству плаћања чланарине су ослобођени чланови чији су месечна примања ниже од минималних примања на територији Републике Србије, чланови старији од 75 година, и чланови који су ангажовани у органима ДКВ. Чланови који су Статутом и Правилником ослобођени плаћања чланарине, могу, уколико то желе, плаћати годишњу чланарину. Новопримљени чланови поред чланарине плаћају и трошкове уписа у чланство у износу од 500,00 динара.

Чланарину је могуће платити и лично, у просторијама ДКВ, Браће Рибникара 5, Нови Сад или уплатницом на свакој пошти или у банци на текући рачун ДКВ код Ерсте банке 340-2030-48, са напоменом чланарина за 2020. годину.

КОНКУРС ЗА 60. БРАНКОВУ НАГРАДУ

Друштво књижевника Војводине додељује 60. пут Бранкову награду за најбољу прву књигу песама на српском језику, аутору до 29 година, објављену између два уручивања (31. јул 2019–31. јул 2020).

Бранкова награда је најзначајније признање за прву књигу на српском језику за песнике до 29 година.

Досадашњи добитници сведоче о значају награде у афирмацији најмлађих актера српске књижевности. Међу добитницима, у више од педесет година постојања, су и Васко Попа, Александар Тишма, Борислав Радовић, Рајко Петров Ного, Мирослав Максимовић, Раша Ливада, Драган Јовановић Данилов, Нина Живанчевић, Ана Ристовић и многи други.

Позивамо издаваче и појединце да најкасније до 31. августа 2020. пошаљу по три примерка књиге, које задовољавају услове конкурса, на адресу:

ДРУШТВО КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ
За Бранкову награду
Браће Рибникар 5
21000 Нови Сад.

Награда најбољем младом песнику биће уручена крајем септембра у Новом Саду, у оквиру петнаестог Међународног новосадског књижевног фестивала. Жири ће добитнику уручити диплому и новчани износ.

Информације на тел. 021 6542 432,
или на e-mail: greda.dkv@gmail.com

НАГРАДА ДКВ ЗА ПРЕВОД ГОДИНЕ

Награду ДКВ за превод године, основало је Друштво књижевника Војводине, у складу са Статутом, и додељује се члановима који у годишњем циклусу објаве прво издање преведеног књижевног дела свих књижевних жанрова/ роман, поезија, есеј, књижевна критика, књижевна публицистика, књижевна наука, сатира, афоризам и сл/са језика националних мањина и на језике националних мањина, као и са светских језика на српски језик или језике националних мањина.

Награду ДКВ за превод године има за циљ да подстакне развој преводилаштва у АП Војводини, проширење књижевних и културних веза међу народима, афирмацију мултикултурализма у Војводини и Србији, еманципацију наше књижевности и културе, развијање толеранције и универзалних културних вредности и да афирмише допринос чланова ДКВ нашој култури и ДКВ као удружење стваралаца које заступа аутентичне вредности у пољу књижевности.

Награда се додељује сваке године а у конкуренцију улазе издања издата до краја децембра претходне године.

На седници Жирија ДКВ за превод године одржаној 20. јула 2020, разматране су пристигле књиге које су ушли у избор за награду, а жири у саставу Бранислав Живановић, Стеван Брађић и Драган Бабић једногласно је донео одлуку да награду Друштва књижевника Војводине за превод године за 2019. годину добије

Нина Муждека за превод романа *Дуга гравитације* Томаса Пинчона

Нина Муждека (1976, Нови Сад), основне и магистарске студије завршила је Филозофском факултету у Новом Саду, а звање доктора књижевних наука стекла је 2010. године, одбравнивши дисертацију под насловом "Магијски реализам у романима Анцеле Картер" на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Од 2002. године је ангажована у својству предавача на Одсеку за англистику Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду, где од 2017. године има звање ванредног професора енглеске и америчке књижевности.

Нина Муждека се књижевним превођењем активно бави од 2003. године. Превела је више од тридесет романа и збирки приповедака из области англофоне књижевности, као и бројне есеје из англофоне књижевне теорије и критике. Између остalog, преводила је (и преводи) дела Томаса Пинчона (романе *B.*, *Скривена мана* и *Дуга гравитације*), Цулијана Барнса, Зејди Смит, Мајкл Вајлдинга, Мерилин Робинсон, Ричарда Јејтса, Кристофера Паолинија, Мадлен Ленгл, Дена Брауна и прстохват Владимира Набокова.

Нина Муждека је аутор две научне монографије – *Границе и прелазија: проблематика жанра у романима Цулијана Барнса* (Нови Сад: Матица српска, 2006) и *Магијски реализам у романима Анцеле Картер* (Нови Сад: Филозоф-

ски факултет, 2016). Живи у Новом Саду.

Роман *Дуга гравитације* је под насловом *Gravity's Rainbow* првобитно објављен 1973. године, и до сада је стекао завидну рецепцију, како код читалаца, који га неретко истичу као свој фаворит у опусу Томаса Пинчона, тако и код америчке и светске критике, која сваки пут изнова потенцира његову сложеност и упечатљивост. Уз то, овај роман је чест предмет истраживања научних радника, академских истраживача, есејиста и тумача америчке и светске књижевности XX века из различитих крајева света, и недвојбено се може сматрати врхунцем Пинчонових креативних домета. Сваки читалац *Дуге гравитације* лако проналази своје омиљене сегменте у њену, а сви они, без обзира на њихово познавање осталих прозних дела овог аутора или америчке књижевности уопште, препознају његов квалитет не само у погледу стила, тематско-мотивских оквира, поетичких одређења или односа према стварности,

већ и језичког регистра, симболичког потенцијала и постмодерног погледа на књижевност, културу и науку. Из свих тих разлога, *Дуга гравитације* јесте једно пресудно дело америчке књижевности, али истовремено и дело које представља креативни изазов за сваког преводиоца.

Ступивши у ред малог броја оних који су се одважили да овај монументални наслов преведу и адаптирају у сопствени језик, Нина Муждека доказује оно што су могли да закључе читаоци њених ранијих превода Пинчона – романа *B.* и *Скривена мана* – или и многобројних превода Пола Остера, Цулијана Барнса и других англофоних аутора: у питању су преводи који су, пре свега, прецизни, тачни и језички савршено изненадили. На преко 900 страна романа *Дуга гравитације*, она наступа не само као ауторитативан преводилац Пинчона, већ и његов тумач и истраживач, дајући српским читаоцима многобројне коментаре које додатно појашњавају текст и дају му неопходан контекст за потпуније разумевање. Такође, њен превод одликује савремен језик који кореспондира са савременим читаоцима и обраћа им се на начин који они сами могу да разумеју и уз помоћ којег читајући чланак овог романа постаје квалитетно, садржајно и вредно уложене пажње, времена и труда.

Најзад, Нина Муждека окончава свој преводилачки рад поговором роману *Дуга гравитације* у којем истиче основне координате за његово разумевање, још једном доказујући не само своје преводилачко искуство и вредност, већ и свој аналитички суд. Из свих тих разлога, српски превод капиталног романа Томаса Пинчона није нечитљив, тешко проходан или неразумљив, како се овај наслов често описује у литератури, већ, сасвим супротно, показује сву разиграност, сложеност и упечатљивост оригинала, што, напослетку, и јесте основна намера књижевног превођења.

У Новом Саду,
20. јула 2020.

Жири награде:
Бранислав Живановић
Стеван Брађић
Драган Бабић

НАГРАДА ЗА ЖИВОТНО ДЕЛО ДРУШТВА КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ

Награду ДКВ за животно дело, основало је Друштво књижевника Војводине, у складу са Статутом, и додељује се у оквиру ДКВ члановима ДКВ који имају најмање седамдесет година и који својим дугогодишњим и изузетним књижевним радом дају значајан допринос нашој култури и књижевности, укључујући све доприносе писане на језицима којим пишу чланови ДКВ (роман, поезија, есеј, књижевна критика, књижевна публицистика, књижевна наука, сатира, афоризам, књижевно преводилаштво и сл.).

Право на доделу и коришћење награде и њеног имена не може се пренети ни на било који други субјект. Сва права придржава Друштво књижевника Војводине са седиштем у Новом Саду, Браће Рибникар 5.

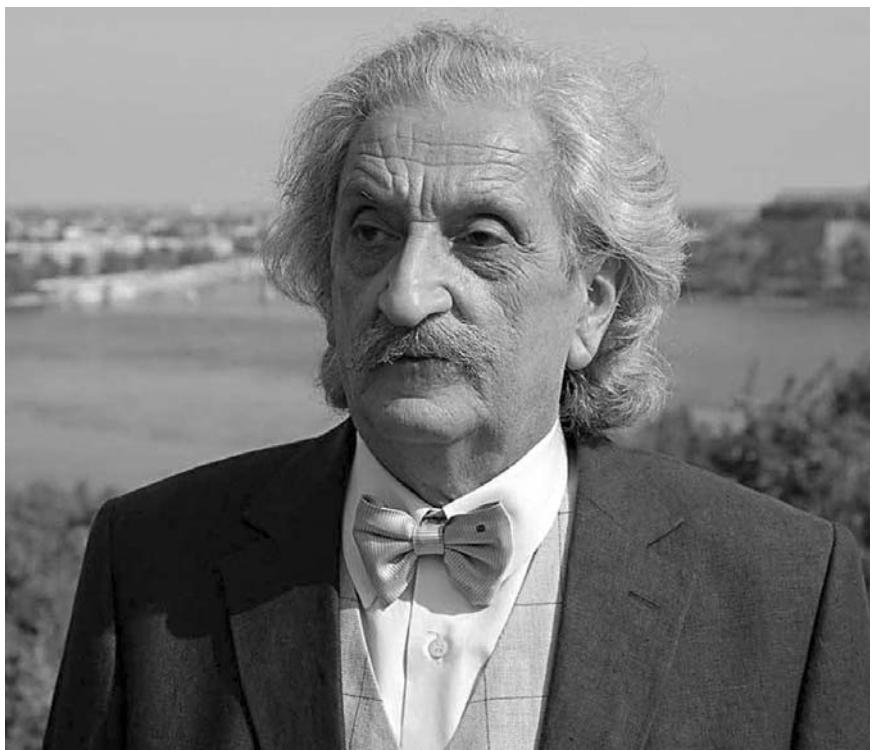
Награду ДКВ за животно дело има за циљ да подстакне развој књижевности у АП Војводини, проширење књижевних и културних веза међу народима, афирмацију мултикултурализма у Војводини и Србији, еманципацију наше књижевности и културе, развијање толеранције и универзалних културних вредности и да афирмише допринос чланова ДКВ нашој култури и ДКВ као удружење стваралаца које заступа аутентичне вредности у пољу књижевности.

Награда се додељује повремено одлуком Управног одбора ДКВ, а на предлог жирија ДКВ.

Жири у саставу Валентина Чизмар, Милан Тодоровић и Давид Кецман Ђако (председник) предложио је да се награда та животно дело додели Пери Зупцу (1945) за укупни допринос књижевности, Славку Алмажану (1940), за укупан допринос књижевности и преводилаштву и Ралету Нишавићу (1946), за укупни допринос књижевности и за допринос унапређењу и популаризацији књижевности за децу.

Перо Зубац

Лирски концепт *Пере Зујца*, предочен првим збиркама, најпре "Невермопе", објављене у едицији Прва књига Матиће српске 1967. године, потом "Калиштанске осаменке", "Песме љувене", "Закаснела писма", "Разлог благости", све до књиге изабраних и нових песама "Клупко живота" (Подгорица, 2019), са свим је својствима самосвојности по чему је, иначе, поодавно разазнатљив у простору савремене српске поезије. Песништво засновано на класичном лирском концепту, увек проткано дубоком осећајношћу, са доминантном самоисповедном нотом и са печатношћу оног трена у коме настаје реч за песму о љубави, о ближњим, о пријатељима, о завичају, о занавек отвореним ољижцима... О било чему да је, Зупчево танано лирско ткање понејвише од нити тихе сете, од нескривене носталгије. На себи својствен начин, то је и песма туге, нестишајног бола, а као та-кво неминовно је да се прима и као животно лирско слво од посредне а никад и наметљиве опомене. У погледу тематике и садржајности, увек је то песма с непосредним поводом, углавном катрен или дистих, лирски исказ самооткровљања који се и читањем доживљава, односно прима као запис о стању душе, запис треном у коме настаје слово за песму. Реч с мером, песма са изразитом тежњом да "сва буде ле-

па", дакле, колико је то уопште остварљиво, да је без ичег сувишног у себи.

Несклон ризичном експерименту, осим када је реч о пан-
тологији, чemu се као мало ко међу савременим српским пе-
сницима такође зналачки приклонио, за Перу Зупца се мо-
же рећи управо оно на шта је минулих деценија веома често
и с поводом указивала књижевна критика, да је од оних ко-
ји имају трајно место у историји савреме српске књижевно-
сти. Снагу изворне песничке личности, подсетимо се, потвр-
дио је још далеке 1965. објављивањем поеме "Мостарске
кише", "када се, обрађујући мотив љубави са много надах-
нуте екстазе, јавио као поетски зрео писац, разуђене и дина-
мичне поетике: оригиналне надахнућем и поетском факту-
ром. "Мостарске кише" одмах су откриле писца у свој сво-
јој полифоничности и донеле му уметничку и литерарну
афирмацију." О овом култнном Зупчевом делу било је најви-
ше речи у књижевној критици, с ралогом, дакако, а реч ли
је о његовом лирском концепту и о целокупном лирском
опусу, чини се да је најпотпунији и најкараћи суд дао песник
Слободан Ракитић: "...Та песма блиска је свим поклоници-
ма праве, добре речи, јер Зупчева поезија је и у тематско
мотивском погледу и обликовно разуђена и разноврсна, и
завичајна и космополитска, и лична и универзална, и ведра
и сетна, сва од сновићења, али и од жестоке стварности, у
сваком погледу самосвојна и препознатљива".

Добитник је најпознатијих југословенских и српских награда за песништво и књижевни рад и стваралаштво за децу и највећих признања градова Новог Сада, Београда, Мостара, Вуковара, Кикинде, Награде Ослобођења Војводине, "Сима Јуцић" и Награде "Алекса Шантић" за животно дело, као и Изузетне "Вукове награде", посебног признања Министарства за културу Републике Србије за врхунски до- принос националној култури...

Осим чланства у Друштву књижевника Војводине, члан је Удружења новинара Србије, члан је Интернационалног удружења дечјих писаца и илустратора у Лос Анђелесу, САД, Академије хуманитарних и природних наука "Кнежева Шчербатових", Москва, Руска федерација. Почасни је мајстор цудоа и носилац црног појаса првог дана.

Живи и ствара у Новом Саду

Образложение њоднео Давид Кецман Дако

❖

Уме Славка Алмажана (1940) је везано за, временски репрезентативан, упечатљив, период који траје дуже од пола века носећи бреме и лепоту креативних импулса, а у стваралачком смислу то име носи печат једног дубоког упитања на ширем пољу духовног изражавања, књижевног стваралаштва, јер као што ће вредни биографи и историчари књижевности забележити, Алмажан нам је доноeo значајна дела у свим релевантним књижевним жанровима, публицистици, филму; у есејима, попут старих мислилаца трага за суштином, поборник је вредности наспрам свега што носи ефемерност савременог света, лутање на ободима псеудокултуре, абсурда, ништавила... обележивши једну значајну декаду на пољу стваралаштва. Оно на шта нам указује књижевни опус Славка Алмажана тиче се еволуције једне изузетне савремене песничке личности, која се на пољу версификације, књижевног стваралаштва, наметнула и траје попут имагинарног жига.

Књижевношћу Славка Алмажана разлике између "старог" и "новог" још више се истичу и продубљују – пејзаж се мења, избија стваралачка лавина са којом један другачији изазов, усмерен ка суштини ствари, ка ономе што је бит версификације, постаје реалност, авантура у којој песник следи сопствени израз, рађа се суштински другачија структура књижевног дела. Сама реч постаје "окlop" и "језгро", тежиште битисања, инструмент којим се померају границе на путу песничког казивања. Све је од речи. Таквим приступом књижевности, Алмажан постаје спиритус мовенс једне целе генерације и траје већ пола века, а у том трајању сваком новом књигом песник (или писац, зависи од књижевног жанра) потврђује домете и вредности сопственог песничког израза; посебном естетиком доноси нам нове моделе перцепције лирског, тумачења песничког доживљаја стварности. Сваком новом књигом поезије или прозе, Алмажан остаје исти – препознатљив, аутентичан, свој – али увек другачији, померајући могућности казивања ка новом искуству књижевног израза.

Алмажан је стваралац којег карактеришу снажан сензибилитет, оригиналност, луцидан приступ у контемплацији унутрашњег и спољњег света. Код Алмажана никада нема превише речи. Овај велики познавалац рађања речи – префињени стилиста, чије су речи у песничком дискурсу брит-

ке, опоре, снажне, стварају нове светове; кристалне и суптилне попут јутарње росе у одређивању најдубљих осећања – даје другачије виђење, тумачење, посебан смисао књижевном универзуму, оним егзистенцијалним концептом у перцепцији светова, који писац негује посебном финоћом, оригиналношћу и поетским осећајем.

Славко Алмажан припада оној генерацији књижевних стваралаца која је од самог почетка била окренута модерном концепту, непрекидном трагању за другачијим, савременим облицима песничке комуникације. Присталица савремених токова у књижевном стваралаштву, Алмажан (још из дебитантског периода, Пантомима за недељно подне, 1968) успева да се отргне из тадашњег загушљивог песничког дискурса и наметне новији приступ, његов песнички израз доноси свежину, указајући на потребу за другачијим моделом у комуникацији. Тај нови концепт у његовој поезији одише аутентичним сензибилитетом, ослобођен сувишног језичког декора, доноси својеврсни препород румунској поезији, али и шире, најављује књижевног ствараоца чији ће се глас инкорпорирати у пола века стваралаштва. Постаје незаобилазно име у нашој савременој књижевности а његова поезија репер песничког стваралаштва. Било би погрешно уврстити (везивати) овог ствараоца изузетне имагинације у језичке оквире румунске националне мањине, иако је њему тај језик прозор ка стварлачком свету; перцепција његовог књижевног стваралаштва подразумева припадност оном безвремеском импулсу, лишен свих оквира, својствен стваралаштву у његовој бити. Гласом Славка Алмажана, новији песнички израз обезбеђује себи место у једном ширем песничком вредносном оквиру и право на истинско вредновање. Поетски дискурс покреће чудесну енергију, штавише, испреплетен запаљујућом имагинацијом, својствену Алмажану – изненађујуће инвентивну, која изазива рез у поетској слици тамо где то читалац најмање очекује – уноси расцеп у наслеђеној песничкој версификацији која беше без слуха за другачији сензибилитет, глута за нове токове.

Ако тврдимо да је у песничком стваралаштву сконцентрисан најсензибилнији лик књижевника Алмажана, што је непобитна истина, истовремено ризикујемо да једном тајком, парцијалном, констатацијом чинимо неправду према ствараоцу. Случај књижевника Славка Алмажана је много комплекснији, а то нас неминовно води и ка једној другој сferи његових интересовања, за прозу и есеј, где откривајмо дубину мисли, вечити немир интелектуалаца, луцидност, оригиналност, креативност, вредности које Алмажан успева у потпуности да их инкорпорира и у лирском изразу.

У поезији Славка Алмажана може се уочити изразита тенденција ка естетици стиха, конструкцији песничких слика. Поезија Славка Алмажана прихвата само оног читаоца који ће успети да јој дешифрује све тајне и прегршт порука и ознака.

Својим писањем, Славко Алмажан је успео да нам открије другачији идентитет књижевном стваралаштву, једно другачије дисање румунској књижевности у Војводини, а и шире – чин вредан поштовања, а књижевни свет морао би му, кад тад, бити захвалан. Његова поезија доноси упозорење наметнутим положајем человека, окренута ка човековој драми према самом себи и према другима: "Ко си био ако си већ постао заборав / Шта си им говорио ако те нису схватили" (Елегија у амфитеатру).

Преведен на више светских језика, добитник домаћих и страних значајних признања за књижевно стваралаштво, Славко Алмажан је незаобилазно име савременог књижевног израза.

Алмажан Славко, песник, прозни писац, имаголог, писац радио-драма, есеја, преводилац. Рођен је 10. марта 1940. године у Орешцу, код Вршца. Завршио је гимназију у Вршцу;

студирао књижевност на Филозофском факултету у Новом Саду. Био је предавач на САС-у (Специјалистичким академским студијама) у Новом Саду где је предавао алтернативну књижевност и уметност. Радио је као уредник у Радио Новом Саду, затим Телевизији Нови Сад као уредник лите-рарне редакције; био је главни и одговорни уредник књи-жевног часописа "Лумина"; главни и одговорни уредник издавачке куће "Либертатеа"; оснивач и уредник часописа "Арт Плус"; заменик директора НИУ "Либертатеа"; председник Друштва за румунски језик и књижевност; председник Друштва књижевника Војводине; помоћник покрајинског секретара за образовање и културу (у периоду 1981–1985); председник Управног одбора НИУ "Либертатеа"; члан Одбора Одељења за књижевност и језик Матице српске; члан Управног Одбора Друштва књижевника Војводине; председник невладине организације "Центар за отворени дијалог – Аргос"; почасни члан Националног института за румунску културу из Јашија (Румунија); члан Удружења књижевника Србије односно Друштва књижевника Војводине, члан Савеза књижевника Румуније; редовни члан Међународне академије уметности "Михај Еминеску" из Крајове (Румунија), чији су оснивачи звучна имена светске књижевности, међу којима и два нобеловца, Czeslaw Milosz и Wole Soiunika. Добитник је више значајних награда у земљи и иностранству.

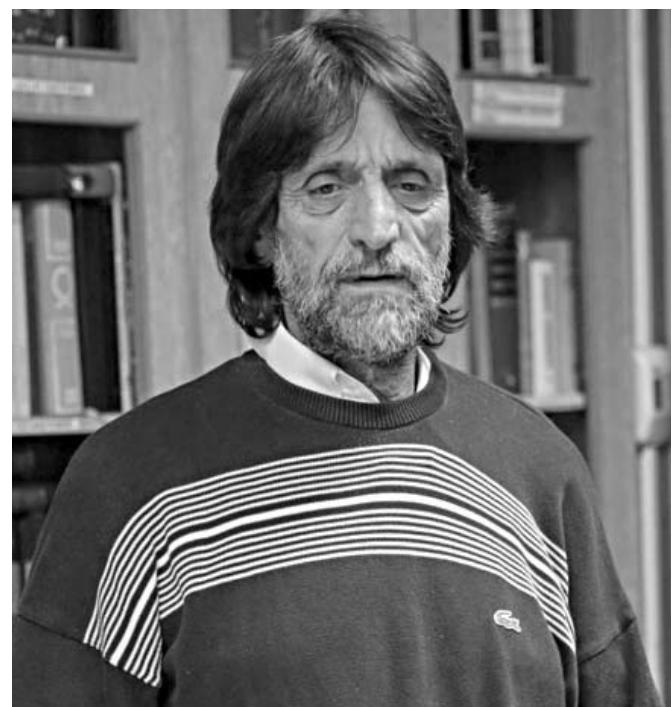
Образложение поднео Нику Чобанов

Рале Нишавић рођен је у Острељу код Бијелог Поља, 20. 12. 1946. године, где је завршио основну школу и гимназију. Студије руског језика и књижевности завршио је на Филозофском факултету у Новом Саду, где живи, ради и ствара. Истакао се као песник, прозаиста, приређивач антологија српског и светског песништва, уредник новосадског листа за децу *Невен* и на пољу издаваштва, као власник угледне издавачке куће *Бисирица*. Окупљао је и афирмисао велики број писаца из Србије, Црне Горе, Босне и Херцеговине, Хрватске, Бугарске, Грчке, објавивши више од 1160 наслова из домаће и светске књижевности, у оквиру едиција *Бисирице*, од којих је међу важнијима Балканника, Срце пчеле, Савремена поезија, Савремена проза, Светска књижевност.

Радио је као сарадник у многим часописима, новинама, на радију и телевизији. Учествовао је на различитим међународним и регионалним књижевним смотрама и фестивалима. Књиге су му превођене на мађарски, словачки, русински, румунски, ромски, јерменски, турски и македонски језик. Организатор је *Невендана* у основним школама, подстичући и афирмишући на тај начин како стваралаштво за децу, тако и креативност код деце. Добитник је више награда за рад у новинарству, а најзначајнија је награда *Јаса Томић* Удружења новинара Србије у Новом Саду.

Припремио је и објавио изборе из поезије Бранка Радичевића, Јована Јовановића Змаја, Ђуре Јакшића, Његоша, Пушкина, Софокла, Хемингвеја итд. Аутор је више сликовница за децу и младе читаоце. Објавио је четрдесетак књига песама и песама за децу, прозе и интервјуја на српском, руском, грчком, словеначком и бугарском језику. Од збирки поезије треба поменути *Срце у недрима неба* (1980), *Сунце и ћрстии* (1983), *Дивље ћрешње* (1986), *Шумска земља* (1990), *Да чекамо зоре* (1992), *Манише воде* (1995, слов. 1997), *Ледено ђодне* (2007, бугар. 2007), *Јаворове воде* (2014, рус. 2014), *Песме осенчене давном даљином* (2018), *Продовор* (2019) и два избора из поезије *Да чекамо зоре и нове ћесме* (1996), *Ледено ђодне* (2010). Песме за децу и младе, као и проза за одрасле и децу публиковани су у књигама *Звон* под јасићуком (1996), *Наши дворишће ћича је кућа* (1996,

1998), *Деца ведро љица* (1998, грч. 2004), *Шетачи црне кесе* (2000), *Дунавске свешиљке* (2000), *Вајрено ждребе* (2003, 2004, грч. 2004), *Невенданске ћесме* (група аутора 2000), *Корњаче љубавнице* (2006), *Око и реј ћећи* (2012), *Оћеји раде мрави* (2014), избор *Оћеји ћесме* (2015), *Орао змијар* (2017), *Кийови пријатељи* (2017), *Приче и ћесме из краја* (2017), *Побуна самотића срце* (2018) и *Буђење у Барселони* (2019). Конечно, интервјуји су обједињени књигама *Кад ћи говоре* (1985) и *Крајак је човеков џут* (2010).

Свако поље његовог стварања и преглештва вредан је допринос српској култури најшире узев, с тим да се најизразитије остварио као песник. Почев од прве песничке књиге, *Срце у недрима неба* (1980), објављене пре четрдесет година, Рале Нишавић негује специфичан песнички израз и грађи препознатљив поетички лик. Његово песништво одликује се као суптилношћу чисте лирике, тако и наративношћу какву налазимо у епским песмама. Личност песника стога је, како се истиче у критици, и горштак и свирач на лири, који грађи имагинативни свет у скалама бинарних опозиција. Његов песнички глас одликује непосредност, ћртоговор, дефинисаност, због чега се сматра *ћесником одговарајућим*. Рале Нишавић елиотовски се односи према традицији, уносећи у њу сопствени емоционални улог, осећај за емпатију и правичношћ. Његова поезија громка је и сетна, екскламативна и медитативна, на махове пуна горчине, али и катартична.

Рале Нишавић, дакле, свет посматра лирским очима, не престано откривајући *непрекидну свежину свећа*, било да су дела намењена деци или одраслима. Штавише, и проза коју пише се може именовати "лирском", како напомиње Бранко Ристић. Отуда и његова приређивачка и уредничка делатност има првостепени сензибилитет за поезију, мада не остаје без слуха ни за друге књижевне родове и врсте. Окрнут и српској и светској књижевности, отворио је врата *Бисирице* разноврсним интеркультуралним прожимањима и дијалогу не само са песницима и писцима, што је остваривао кроз интервјуе, већ и на много дубљем и садржајнијем нивоу – кроз само стварање и издавачки рад.

Образложение ђоднела Јелена Балаћ Марићевић

Март, 2020.

ПРИЈЕМ У ЧЛАНСТВО ДРУШТВА КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ

Жа основу Статута ДКВ и према постојећој законској материји о удружењима грађана пријем у чланство ДКВ је регулисан на следећи начин:

Члан Друштва може постати сваки књижевни стваралац и уметнички преводилац који живи и делује на територији Војводине, као и сваки стваралац из земље и иностранства који је допринео афирмацији стваралаштва у Војводини као и књижевног стваралаштва уопште, чијим делима је призната уметничка вредност и који прихвата одредбе Статута ДКВ.

Лице које конкурише у чланство Друштва књижевника Војводине мора испуњавати следеће услове:

Да се бави књижевним радом у жанровима романа, приветке, поезије, књижевне критике, есеја, књижевне публицистике, сатире, афоризма, књижевног преводилаштва и сл.

Да има најмање две објављене књиге на језицима који су у званичној употреби на територији Војводине и Србије.

Да задовољава књижевно-критичке и естетске услове у складу са претпоставкама савремене књижевности.

УО ДКВ је на предлог комисије ДКВ: Владимир Кочиш (председник), Мирјана Марковић, Габор Вираг, прихватио у чланство следеће кандидате:

1. Драган Бабић (1987, Карловац), на докторским студијама. Књига кратке прозе Твитер приче. Приредио књигу есеја Давида Албахарија. Главни уредник часописа Домети и организатор Сомборског књижевног фестивала.

2. Пера Томић (1949, Локве), новинар, књижевник. Књига есеја (о румунској књижевности), Речник српско – румунски, и неколико преведених књига из медицине, као и неколико књижевних фелтона.

3. Нина Муждека др (1976, Нови Сад). Преводилац са енглеског и професор на Фил. Факултету у Новом Саду. Превела са енглеског дела Томаса Пинчона, Пола Остера, Џулија Барнса и др.

4. Јелена Марићевић Балаћ др (31. 5. 1988. Кладово). Завршила је основне (2011), мастер (2012) и докторске студије (2016) на Одсеку за српску књижевност и језик при Филозофском факултету у Новом Саду. Докторирала је са радом на тему "Барок у белетристичком опусу Милорада Павића". Била је стипендиста Фонда за младе таленте Републике Србије Доситеја (2010–2012) и Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (2012–2015).

Радила је као лектор српског језика на Јагелонском универзитету у Кракову школске 2013/2014. Тренутно је асистент на Одсеку за српску књижевност и језик Филозофског факултета у Новом Саду. Била је у уредништву студентског часописа за књижевност и уметност – Међутим (2011–2015). Уредила је зборник радова Летеће виолине Милорада Павића (Нови Сад 2015).

Објавила је књигу Легитимација за сигнализам: пулсирање сигнализма (Београд 2016).

Образовање (стечено звање): Доктор филолошких наука – србиста.

Награде и признања (име награде или признања и година): Награда "Боривоје Маринковић" 2014. за рад из области старе српске књижевности.

E-mail адресе:

mitojelija@gmail.com jelena.maricevic@ff.uns.ac.rs

5. Предраг Врабец, рођен је у Чаковцу 21. травња 1955. Дипломирао на Правном факултету Свеучилишта у Загребу. Ради као правник у Министарству знаности, образовања и спорта. Бавио се концептуалном умјетношћу, вербо-визуалном поезијом, гестуалном поезијом, фоничном поезијом, казалиштем, изводио перформанце. Објављивао у разним часописима и на радију. У раздобљу од 1988. до 1998. спорадично и у великим временским размасцима објављивао своје текстове, а у раздобљу од 1999. до 2004. ушао у пројекат "Одуствање од писања". Нешто прије него што се вратио писању практицирао усмену поезију. Заступљен у антологијама, панорамама и изборима поезије и прозе.

Концептуалне поетске радове објављује у часописима. Поједини поетски објекти и интервенције у простору ре-се његов дом.

Судионик пројекта – Седам (роман у настајању) – издавач Целебер. Објавио: Јуриш лаке коњице, пјесме у прози, Библиотека Qworum, Загреб 1987; Стабла висине, пјесме у прози, Целебер, Загреб 2009; Ормарин, пјесме у прози, Стјерграф, Загреб 2010; Волјети, пјесме у прози, ХДП, Загreb, 2013; Тијело бескраја, пјесме у прози, Меандармедија, Загреб, 2019.

Хрватско друштво писаца, Басаричекова 24, 10 000 Загреб, Т: +385 1 4876 463

6. Бранислав Костић, рођен 25. марта 1952. године у Зрењанину, где се и школовао.

Студирао у Београду. Завршио Фаултет политичких наука.

Професионални новинар 26 година: "Зрењанин", Танјуг, "Дневник".

Уређивао часопис "New Deal", Нови Сад и од 2001. до 2003. издавао и уређивао часопис "Шанса". До сада објавио две књиге "Нове и старе приче из Баната" и "Јозефина и Јованка". Живи у Новом Саду. Нови Сад, Илије Огњановића 3, тел. 060/141 75 53, e-mail: branezr952@gmail.com

7. Душан Ковачевић Батуља, 1961. (Улица: Београдска 25, Мали Радинци 22400 Рума, Тел: 0631732358), рођен је 1961. у Руми. Песме пише. Објавио је шест збирки песама: "Зaborав тражим", "Још сањам", "Живот је тајна", "Рањени вук", "Лира мира и сеоска идила" и "Врата среће".. Живи и ствара у Малим Радинцима (село поред Руме).

8. Зоран Додеровић, рођен је 1960. у Новом Саду. Завршио је Грађевинску школу, апсолвирао је на Пољoprivредном факултету, смрт мелиорације. Пише хаику поезију, приче и сатире.

Године 2014, 2015, 2016, 2017, 2018 и 2019. изабран сам међу 100 најкреативнијих хаику песника Европе.

Добитник око седамдесет међународних похвала и награда за хаику. Превође на 27 језика.

Члан Светске хаику асоцијације (WHA) са седиштем у Јапану и Уједињене хаику и танка асоцијације (UHTA).

Објављена дела: *Засијује река* (хаику), Љубљана, Апокалипса, 2000; *Следи колосек* (афоризми), Нови Сад, Ждral, 2018; *Приче*, (кратке приче), Београд, Алма, 2018. Живи и ради у Новом саду. Телефон: 064 3389006, E-mail: doderoviczoran@gmail.com, Адреса: Зоран Додеровић. 21000 Нови Сад, Ул. Марка Миљанова 10 / 17.

9. Богдан Максимовић је прозни писац и новинар. Рођен у Београду 1946. године где је по завршетку гимназије завршио и студије на Филолошком факултету у Београду, Одсек југословенске и светске књижевности.

Још за време студија бави се новинарством сарађујући у листу "Студент" и у "Радио и ТВ ревији", а од 1970. до 1991.

године радио је као професионални новиар у Радио Београду. Био је аутор и водитељ веома запажених емисија из области културе "Панорама културе", Тренутак стваралаштва", "Отворени студио културе", "Програм у боји" итд. Тих година истовремено је објављивао прозу у "Књижевним новинама", "Књижевној речи", "Видицима", "Студенту", "Венцу" и др.

Од 1991. године живи и ради у Келну, а 2007. враћа се у Србију и настањује се у Сремским Карловцима.

Објављена дела: "Сенке и смрти" (књига прича, "Нолит", 2010), "Портрет већра" (роман, Прометеј, 2012), "Изкушеник" (роман, Удружење књижевника Србије, 2018) и "Вулканско осијово" (књига прича, "Чигоја штампа, 2020).

E-mail: bogdan.maksimovic@gmail.com

Тел. 381 64 4967 77 69 021 881 076.

10. Љубинка Станков Перинац, песникиња, књижевни критичар и преводилац, уредница новина и часописа, новинар и колумниста, рођена је 2. априла 1969. године у Темишвару. Дипломирала је на Филолошком факултету при Западном универзитету у Темишвару, на одсеку за румунски и руски језик и књижевност (1989–1994). Радила је као ТВ уредник и новинар у писаној штампи (од 1990 до данас). Главни је уредник недељника "Наша реч" и часописа "Књижевни живот". Поезију и књижевне приказе објављује у часописима у Србији и Румунији: Летопис Матице српске, Савременик, Слово, Свеске, Улазница, Браничево, Борба, Атенеј, Пoesis, итд.

Заступљена је у српским и румунским антологијама, зборницима и изборима: Из књижевности Срба у Румунији, У плавом кругу звезда, Из српске поратне књижевности у Румунији, Наша поезија у дијаспори, Бицикли Милоша Џрњанског, Песме са границе, Словар о одшелнику, Rorumebluldeargilă, Orfeu îndrăgostit, Косово српска света земља и Писци са границе. Укључена је у речник Scritori și lingviști imișorenii и Лексикон поратних Срба посленика писане речи у Румунији.

Књиџе поезије, књижевних хроника и колумни: Нигдина, Панчево, Заједница књижевника Панчева (1991), Закарпатско умиљеније, Београд, Апостроф/Багдала, Крушевац (1994), Питоми звук, Београд, Елит (1999), Шапат гонетања, Темишвар, CCP (2003), Закони илузије, Темишвар, CCP (2006), Вежбе за посмртно сунце, Темишвар, CCP (2010), У једном даху/ Dîntr-o răsuflare, Темишвар, CCP (2013), Женска линија, Темишвар CCP (2016), Лимене птице на навијање, Темишвар CCP (2019).

Преводи: Превела са румунског на српски, заједно са Славомиром Гвозденовићем, књигу Јона Скоробетеа Геометрија снега / Geometria zapezii, Бања Лука, Књижевна заједница "Васо Пелајић" (1998), са српског на румунски Умируће воде (Apemurinde), Драгољуба Фируловића, Râmnici Sărăt (1999) као и Људи у обртним вратима (Oameni înuiți rotative), Новице Тадића, Casa Editură Max Blecher, Букурешт (2014).

Са румунског на српски превела књиге прозе Бате Марјанова: Пластични ловори, CCP, Темишвар, 2009, И пси одлазе у изгнанство, (2010), затим књигу поезије Александра Стојковића "Александар спава" и књигу поезије "Врпце потаман за балу меса" Клаудија Комартина.

Члан је Савеза писаца Румуније и Удружења књижевника Србије.

Награде: Српска књижевна награда за 2003. и 2006. годину; Награда за књижевност на језицима мањина Савеза писаца Румуније за 2003. годину (за књигу Шапат гонетања); Златна значка Културно-просветне заједнице Србије за несебичан, предан и дуготрајан рад и стваралачки допринос у

ширењу културе (2006). Завештање Милениних извора (2010), Крагујевац, Награда за књижевност на језицима мањина Савеза писаца Румуније за 2011. годину, "Благодарје" Удружења књижевника Србије, 2019.

Живи и ради у Темишвару.

Адреса:

Љубинка Станков Перинац, Strada George Bacovia bl. C-19 scara B qp.; Temisoara 3000298, Romaânia. Mob: +040722659028 072 22659020; E-mail: qubinkastankov@yahoo.com

11. Борисав (Никола) Трајковић, рођен је 1938. у Бувцу, код Лебана. Пише хаику песме, афоризме, епиграме и палиндроме. Магистар је пољопривредних наука за области генетике.

Објавио је три књиге хаику песама: *Озледну се свод*, 2000, *Птице срмјоноснице*, 2014. и *Дуѓа у роси*, 2019, као и две збирке песама за децу: *Како да сијам срећу*, 2015. и *Женидба Ђеринца*, 2019.

На међународним фестивалима хаику поезије освојио је три прве награде за цвиклусе: *Сусрећ*, (2004), *Сенка* (2012) и *Найушићени дом* (2019), као и више других и трећих награда.

Живи и ствара у Сомбору. Телефони: 025 463 400 и Моб: 066 54 56 599

E-mail: trajkovicborisav@gmail.com

12. Санја Шкорић (рођена Давидов), рођена је 18. децембра 1979. године у Новом Саду. Одрасла је у Дероњама у Бачкој. Дипломирала је на Правном факултету у Новом Саду 2003, На истом факултету магистрирала. Је 2009, а докторирала 2016. године.

Објављене књиге: *Ослушивања, Комадић сна, Тридесет и нешто*, роман *Сећам се и заборављам* (роман), *Сањалица, Тражим тије*.

Тржишна доминација и њена злоуобичаје, стручна књига. Живи у Футогу. Тел: 063 821 97 88,

E-mail: skoricsawa@gmail.com

13. Јосип Милетић, рођен 19. 04. 1959. године у Лепеници, Општина Кисељак у Босни и Херцеговини. Председник је и оснивач Удружења љубитеља мотора "Викинг" из Новог Сада и покретач многих хуманитарних акција за децу из Дечијег села у Сремској Каменици. До сада је објавио пет књига: "Добро је...", "Тамо (не)далеко", "Небо изнад", "Матер ветру" и "Бела лађа". Живи у Новом Саду.

14. Слободан Продановић, рођен 7. 12. 1948. године у Зрењанину. Завршио је Машички факултет у Новом Саду. Радио је као пројектант у Индустрiji моторних возила (ИМВ-Рено), у фирмама ИНОКС као руководилац изградње винарије у Ораховцу на Космету, више од 20 година као директор Савезног центра за механизацију из Сремских Карловаца и десетак година као професор у средњим школама у Руми, Бачкој Паланци и Темерину. Има више објављених стручних радова из области машинства, два прихваћена савезна патента и медаљу Новосадског сајма за иновацију. Председник је Управног одбора Удружења за стручно усавршавање одраслих ЕДУТЕХ из Новог Сада. До сада је објавио две књиге "Би му га селе" и "Док анђели расту о матерцима нема ко да брине". Живи у Новом Саду.

15. Ђурђина Пејин Саџаков, рођена 1966. године у Старом Сивцу, где је завршила основну школу а у Сомбору гимназију и Педагошки факултет. После објављивања више реалистичких прича и приповедака у разним домаћим часописима објавила је и две књиге: роман "Сусрет у Атини" и "Наранџести облак". Живи и ради у Новом Саду.

16. **Љубинко Звизић**, рођен 1956. у Пљевљима. Завршио је факултет Политичких наука. Ради као новинар Радио Телевизије Војводине од 1991. Године До сада је објавио је пет збирки поезије: "Лептирица", "Капи", "Сто пута ти кажем", "Мис зрелих трешања" и "Крадљивица снова", роман "Кад су анђели плакали" и спортску монографију "Лука Марин". Добитник је три међународне награде за поезију: "Златно перо" у Љубљани, песничког признања Удружења писаца Италије "Вербумландијарт" и уврштен је у Антологију савремене српске поезије "Кад срце засветлуца". Живи и ради у Новом Саду.

17. **Миомир Спалевић**, рођен 26. 07. 1951. године у Савином селу, општина Врбас где је завршио основну школу. У Бачкој Паланци завршава средњу школу а потом и Вишу машинско-техничку школу у Новом Саду. Факултет организационих наука завршио је у Београду. До сада је објавио две књиге: "Погледи из таме" и "Сведок". Живи у Новом Саду.

Неколико чланова биће разматрано када допуне документацију.

Фебрауара, 2020

Друштво књижевника Војводине

Association of Writers of Vojvodina

Браће Рибникар 5, 21000 Нови Сад

zlatnagreda@neobee.net * www.dkv.org.rs * 6542 432

Жновосадски писци су захваљуји Фондацији Нови Сад 021 (Европска престоница културе) и компанији Идеа добили помоћ, да се ублаже последице пандемије корона вируса, у виду пригодних и богатих пакета у којима се налазила храна, освежавајућа пића, воће и пригодан прибор за писање. Помоћ је додељена 110-орици писаца чланова Друштва књижевника Војводине из Новог Сада, који имају преко 65 година. Помоћ је уручена писцима Новог Сада члановима Друштва књижевника Војводине на личне адресе.

Захваљујући Министарству културе седам самосталних уметника из Новог Сада и Бачке Паланке добило је помоћ као финансијску компензацију због корона вирус кризе која је погодила посебно самосталне уметнике у износу од 90.000,00 динара.

Друштво књижевника Војводине је приступило оснивачи-ма Фонда солидарности који ће бити у функцији да помогне свим материјално угроженим уметницима Србија (осим самосталних). Помоћ ће се додељивати једнократно на основу конкурса који ће расписивати по потреби,

Фонд солидарности културних радника и радница Србије намењен је свим уметницима и уметницама и културним радницима и радницама који су социјално угрожени. Због последице пандемије и немогућности рада током и након ванредног стања, многи од њих су остали без већине или свих прихода. Током ванредног стања, увидевши ту ситуацију и недовољне мере надлежних да ове последице ублаже или отклоне, настала је иницијатива за овакав фонд, прикупљена су иницијална средства од донатора и као прва мера биће спроведен Позив за доделу једнократне помоћи оним угроженима које су заобишли и изоставиле мере Владе републике Србије и осталих нивоа власти предвиђене за пре-вазилажење финансијских тешкоћа насталих услед последица епидемије COVID 19. Посебан правилник регулише спровођење Позива.

Средства фонда ће се формирати донацијама страних и домаћих донатора. ДКВ позива домаће донаторе да помогну у остварењу ове племените и нужне замисли. Домаћи донатори могу информације о уплатама и начину коришћења средстава Фонда добити на тел. ДКВ.

Фонд Солидарности је заједничка децентрализована иницијатива кооснивача фонда чији се рад уређује према Правилнику. Кооснивачи потписују споразум о сарадњи којим се обавезују да изврше све потребне правне и фискалне радње потребне за спровођење Позива за доделу једнократне помоћи ближе дефинисане Правилником.

Оснивачи су: СТАНИЦА, АНКСС, СУЛУВ, Друштво књижевника Војводине, УЛУПУДС, ИЦОМ Сербија, АИЦА, УДУС, УМУС, УБУС, Српско археолошко Друштво, Базаарт Team.

Друштво књижевника Војводине
Association of Writers of Vojvodina * Serbia
Браће Рибникар 5, 21000 Нови Сад

ЗЛАТНА ГРЕДА

* Књижевност * Уметност * Култура * Мишљење

Година XVIII, 2018

* Facebook.com/InternationalNoviSadLiteratureFestival
zlatnagreda@neobee.net * www.dkv.org.rs * +381 21 6542 432
ПИБ 102101128 * Матични број 08101337
* жиро рачун 340 – 2030 – 48

ЗЛАТНА ГРЕДА У НЕМИЛОСТИ ФИНАНСИЈЕРА

Чланови ДКВ и љубитељи књижевности су дуго били у прилици да могу, у просторијама ДКВ, Браће Рибникар 5, да преузму наш часопис без накнаде. Нажалост, више нисмо у могућности да то чинимо, па молимо читаоце Греде да помогну његовој изложењу.

Несувисло је да објашњавамо како је часопис потребан нашем удружењу и како је у питању један од најквалитетнијих часописа у нашој земљи. Наши чланови могу добити четири свеске за ову годину ако уплате износ за претплату од 1.500,00 динара. Уплатом помажете наш часопис и себи омогућујуте да пратите најбитније књижевне идеје и догађаје у савременој књижевности и хуманистичким наукама.

У општој слици кризе наше књижевности часописи су посебно погођени. Србија, која је била ценар часописних достигнућа, сведена је на неколико традиционалних часописа са динамиком изложења која се може упоредити са лошим изговором за живот.

Зато молимо наше читаоце да помогну часопис Златну греду. Помажући часопис помажемо књижевност.

Претплату је могуће платити и лично, у просторијама ДКВ, Браће Рибникара 5, Нови Сад или уплатницом на свакој пошти или у банци на текући рачун ДКВ код Ерсте банке 340-2030-48, са напоменом претплата за Златну греду за 2020. годину.

❖

Друштво књижевника Војводине
Association of Writers of Vojvodina
Браће Рибникар 5, 21000 Нови Сад
zlatnagreda@neobee.net
* www.dkv.org.rs * 6542 432

ПОМИЛОВАЊЕ ЗА ИРОНИЈУ

Тражим помиловање
за оне који брзо забораве

Д. Максимовић

Управни одбор Друштва књижевника Војводине, поводом случаја избацивања књиге песама *Тражим помиловање*, наше истакнуте песникиње Десанке Максимовић, сматрао је да би дискусији која је поводом тог акта почела требало да приложи своје мишљење.

Постоје времена кад је поезија била повлашћени медиј и када се сматрало да ће сви писати поезију. То су била времена утопије и концептулног остварења највиших интереса духа, како би се то жаргонски рекло. Постоје времена смрти поезије и њеног залажења иза хоризонта ствари где влада

дух потрошње и вредности која произилази из режима тржишта. Нешто се мења у хоризонту времена, а како је то схваћено у нашем систему образовања у случају Десанке Максимовић и културе и књижевности уопште, сведочи недавни случај.

Ових дана је Национални просветни савет Србије одлучио да се збирка песама Десанке Максимовић *Тражим помиловање* избаци из програма четвртог разреда гимназије, наводно због тога што се не уклапа у "оквир епохе". Међутим, та одлука је брзо супендована већином гласова истог органа, након реакција стручне јавности и наводно одлучних представника Владе. Нова одлука подразумева да поезија Десанке Максимовић остаје "у програма у пуном обиму". Несрећно је објашњење Просветног савета да се једна изванредно модерна и универзална песникиња не уклапа у *оквир епохе* – образложение је колико рогобатно толико и немушто. Шта рећи за Есхила, Шекспира и ине. Још неспретније је образложение о аболицији песникиње да ће њена поезија бити заступљена "у програма у пуном обиму". Шта је пуни обим у плитким захватима истог органа где се поезија наше песникиње посматра скоро као непосредна транскрипција средњег века?

Просветни савет показује чудно знање о поезији и о њеној посебној употреби језика, без увиђања колико би наше разумевања без тог знања о људским стварима било суштински немогуће. Видимо да се Просветни савет Србије боље сналази у језику геометрије, у примени методичности која заслепљује.

Интенција да се нешто на силу *модернизује* упркос историјских заслуга поезије да је предњачила у заступању вредности модернизације и универзалног је пародоксално незналачка. Очito је да то стручњаци из Просветног савета Србије не могу да појме. Уместо да се супроставе сужавању програма за језик и књижевност у образовању, они у великој мери подржавају неспретне и незасноване упаде заговорници назови *модернизације* (очијукање са текстовима тзв. рокен рол и популарне културе, те са осветничким галамџијама који траже увођење нових технолошких знања, попут информатике, у наставне планове научнотехничких знања, а посебно је уочљива емоционална близост са првацима турбо фолка). Језик поезије је посебан и као основ људске културе је незамењив, па је тешко да се прихвати да она може да буде монета у игри потку-суривања.

Десанка Максимовић

(1898–1993) је збирку *Тражим помиловање* написала истражујући релације дубоких хуманистичких и универзалних вредности и Душановог законика као и сваког закона који у свом бићу положај или кривицу човека једнодимензионално своди на нормативни оквир уместо на етику трпељевости и разумевање његове несводиве реалности. У плејади песника нашег модерног двадесетог века, где је на свој начин, поред Дучића, Црњанског, Раствка Петровића, Момчила Наастасијевића, или надреалиста, Попе или Павловића, дала свој допринос монументалном преварату у нашем језику уопште и нашој друштвеној етици. Какве су њене заслуге за културу и еманципацију друштвене релности и доприноси поезије уопште, то проповедници назови модернизације не могу разумети. С обзиром да калкулишу да педагошке и прагматичке сile, не могу никако да поднесу парадоксалну посебност поезије, они је виде као реметилачки моменат на путу стварања друштвеног болитка.

Склањање Десанке Максимовић из образовања је само један симптом у патологизирању поезије и културе уопште, а ревност ових чистача од не-профитабилне поштости осетили су и Десница, и Раичковић, Хемингвеј и

Драгослав Михајловић и **Андрејев**
Ex Ponto и савремени песници посебно.

Да би се боље сагледала ситуација са културом, а посебно са књижевношћу у Србији треба имати на уму да се у поменуту сврху издава тек једанаест евра по глави становника или укупно 078% од целокупне годишње масе. Књижевност ту имо скоро најмањи удео. Стога је логично да су на удару Десанка, Раичковић, Андрићева поезија, савремена поезија. Србија издаваја најмање у региону за културу, а поједини европски градови имају већи буџет за културу него читава наша земља.

Србија је фактички културна провинција, једва да има уметничке часописе, уметничка удружења се симболично финансирају, међународна размена је на нивоу декларативности, културни институти су на удару дневних захтева политike а културну саветници и либерални бирократи из свих оружја спречавају модерну културу и амбициозне ствараоце да имају иоле озбиљну улогу.

Ако постоји нешто што је константно у провинцијалној игри са идентитетом наше заједице, наше нације, онда су то дубоке предрасуде о национаним вредностима које су одјеци овешталог конзервативизма и пасатизма. Стратези ове државе морају дефинитивно схватити да је за опстанак једне заједнице и једног друштва једнако важана култура као и аутопут или железница, поезија као ИТ центар итд. без међусобног искључивања. И да ствари учнимо разумљивијим, без поезије и културе, човек нашег поднебља би био не постојећи. Наше самопоштовање и наше постојање као такво, посебно у највећим искушењима, у највећим историјским потресима створила је култура, створила је поезија. Пре сваког оружја и пре сваког аутопута водила нас је и бранила поезија. То одговорни људи не смеју да забораве.

У Новом Саду,
Јун, 2020.
За УО ДКВ,
председник,
Јован Зивлак

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

82+008

ЗЛАТНА греда : лист за књижевност,
уметност, културу и мишљење / главни
и одговорни уредник Јован Зивлак. –
2001, 1- . – Нови Сад : Друштво
књижевника Војводине, 2001-.
– Илустр. ; 29 цм

месечно.

ISSN 1451-0715

COBISS.SR-ID 173615879

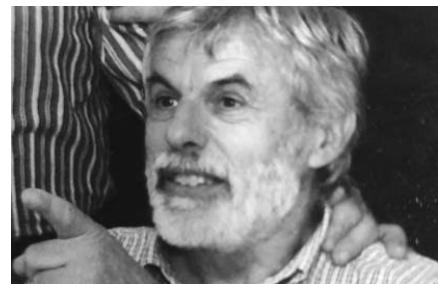

❖

ЂОРЂЕ МАКСИЋ – МАКСА (1950–2020)

Умро је Ђорђе Максић, звани Макса у марта ове године у болничком институту у Каменици, на одељењу за плућне болести. Следећег месеца требало је да наврши седамдесету годину живота.

Макса је био дугогодишњи сарадник Друштва књижевника Војводине. Највише је био везан за Међународни књижевни фестивал. Бринуо је о странним гостима, превозио је госте са аеродрома Никола Тесла и на аеродром. Током Фестивала био је на располагању страним гостима и многи су га дуго памтили и уважавали његову преданост пословима Фестивала. Током године био је углавном посвећен дистрибуцији Греде или припреми годишње скупштине и многих других важних манифестација у организацији Друштва. Са Максиним одласком изгубили смо изванредног и посвећеног сарадника.

СЕЋАЊА

СТАНКО Ж. ШАЈТИНАЦ (1952–2020)

У среду, 25. марта, после краће и тешке болести, због последица корона вируса преминуо је писац, публициста, театарски посленик Станко Шајтинац. Станко Шајтинац је рођен у Зрењанину 1952. Дипломирао је светску књижевност на Филолошком факултету београдског Универзитета. Прозу, есеје, позоришну и ликовну критику, објављује од 1970. године. Из библиографије: "Оросинска дедовина" (приповетка, са групом аутора у зборнику Панорама младих стваралаца – Улацница, Зрењанин, 1973); "Јувенилна експозија" (драма, Позориште младих "Драмска радионица центар", Зрењанин, 1993); "Речник завичајне фантастике" (есеји, "Прометеј", Нови Сад, 1998; избором из књиге заступљен је у Антологији српског микроесеја XX века, аутора Зорана Богнара), "Прокименски путописи" (роман, "Службени гласник", Београд, 2013), "Дневник меланхолије" (приповетке, ГНБ "Жарко Зрењанин", Зрењанин, 2018). Објавио је књигу из театрологије, "Народно позориште Точа Јовановић – Зрењанин, 1946–2000" (монографија, 2006) и публицистике: "Век организоване бриге о старим лицима" (2002).

Превођен је на мађарски и словачки језик. Члан је Друштва књижевника Војводине.

Станко је био посвећен и вишестрано образован. На његову везаност за књижевност, између осталог, имала је великог утицаја и повезаност са књижевно одређеном породицом, брат му је познати песник и прозни писац Радивоје Шајтинац а синовац Угљеша Шајтинац је познати прозни писац и драматург.

Рођен је у Новом Саду, улица Светосавска број 4. Основну школу Иван Гундулић завршио је у Новом Саду. Гимназију Моше Пијаде похађао је и завршио 1969. године у Новом Саду, након чега је уписао Пољопривредни факултет, одсек заштита биља.

Радио у амбасади Југославије у Мађарској као економ и возач 1990–1993.

Фирму за увоз и продају сликарског материјала основао је у Новом Саду у улици Булевар ослобођења а 1993–1998. Након тога радио у више фирм као возач, комерцијалиста и достављач.

Више пута боравио у разним земљама Европе, Африке и Аустралије где је радио на разним пословима услуге, трговине и предузетништва.

Његов рођени брат Зоран живи у САД, Флорида. Био ожењен, са супругом Едитом. Има синове Гордана, Ивора и кћер Тијану. Синови му живе у иностранству, Аустрија и САД, а ћерка му је стоматолог у Новом Саду.

Касно је почeo да пише прозу. Последње године живота поветио је борби за преживљавање и грчевитом настојању да објави своје прозне творевине.

МОГИЛЕ ВРЕМЕНА

Не морамо умрети да се растанемо.

Време нас као земља

растави и отуђи;

не мора нас земља прогутати,

као живи песак време нас угуши.

Дани својим крилима лабућим,

ноћи својим олујама тамним

навеју хумке на души.

Не мора нас земља засути.

Засипају нас усови времена

и бестелесна тежина њина.

Већ после тисућу, или сто, или педесет

ноћи и јутара

понешто у нама занеми, свисне,

сломи се, окамени,

на понешто се камен нанесе,

понешто ослепи,

понешто се угаси и сруши,

утоне у мрак, у несвест.

И пре смрти полако тонемо

у времена тресет.

ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ (1898–1998), најпознатња наша песникиња, писала је и приватне поетке и романе. Лирика јој је сензибилна, непосредна и музикална; поезију јој одликују родољубље и племенита хуманост. Омиљена је и као писац за децу. Добитник је бројних књижевних награда и Седмојулске награде за животно дело. Дела: збирке песама – *Песме* (1924), *Врш дештињсив* (1927), *Зелени вишез* (1930), *Песник и завичај* (1946), *Ошацино, шу сам* (1951), *Мирис земље* (1955), *Тражим ћомиловање* (1964), *Немам више времена* (1973), *Песме из Норвешке* (1976), *Лейбенс Перунових ђомомака* (1976), *Ничија земља* (1979), *Памћићу све* (1988); приче – *Лудило срца* (1931); романи – *Ошворен ћрозор* (1954), *Не заборавиши* (1969); дечји роман – *Прадевојчица* (1970); збирке бајки и прозе у стиху, путописи и сл.; *Сабрана дела I–V* (1980).

Читај Треду

лишће за јамеће читаоце

**ЗЛАТНА
ГРЕДА**

Мишљење
Алеко Поповић
Благоје Недеље

Поза
Тако Павловић
Магдана Детић
Бранка Кравац
Маргарита Тодоровић
Славка Егерин

Покреци и музика
Ендру Чаплін
Жил Гавријел
Жан Грай
Роберт Грем

Поезија
Симон Ейтвуд
Лилијан Јовановић
Саша Јеличић

Друге
Марина Јовевић
Сандра Јовановић Стојановић
Никола Јовановић
Софјанија Јовановић

ISBN 1451-071009
9 771451 071009

**ЗЛАТНА
ГРЕДА**

Мишљење
Дејвид Лейман
Мартин Легро
Александар Вакров
Валентина Чизмар

Поза
Петар Чонградин
Владимир Конечни
Алекса Букановић

Покреци и музика
Душан Пајин

Поезија
Бојан Васић
Јована Настасијевић
Радивој Шајтинац
Мирољуб Ђорђевић
Мирко Стикић
Светозар Савковић
Вук Вуковић

Друге

Слика на корицама
Жан Михаел Басквит

ISBN 1451-071009
9 771451 071009
JEAN MICHAEL BASQUIAT

**ЧЕТРАНЕСТИ МЕЂУНАРОДНИ НОВОСАДСКИ
КЊИЖЕВНИ ФЕСТИВАЛ**
THE FOURTEENTH INTERNATIONAL NOV SAD LITERATURE FESTIVAL

26–29. август 2019. године, Нови Сад • 26th–29th August 2019, Novi Sad

Број
213/214/215

**ЗЛАТНА
ГРЕДА**

the smell of the word

Ahren Warner, England • Sîra Nîm, France • Fabio Rovelli, Germany • Claudia Gabler, Germany • Jona Burghardt, Argentina • Edith Piaf, France • Etienne Faure, France • Ferenc Andras Kovacs, Hungary • János Kereczi, Hungary • Péter Szabó, Hungary • Dorele Kubat, Serbia • Sata Nikolic, Serbia • Karnežija Čengić, Serbia • Vlastimir Petković, Serbia • Srdjan Damjanović, Serbia • Bojan Jovanović, Serbia • Slavko Ilić, Serbia • Sandra Bujanović, Serbia • Miodrag Petrović, Serbia • Milica Antonijević, Serbia • Gligorije Latulinski, Poland • Milena Aleksić, Serbia • Mirjana Marković, Serbia • Branislav Živanović, Serbia • Dragan Babić, Serbia • David Kecman Dako, Serbia • Jan Krasni, Serbia • Jovan Zivlak, Serbia • Andrea Šukara, Serbia

ДРУШТВО КЊИЖЕВНИКА ВОЈВОДИНЕ
ASSOCIATION DES ÉCRIVAINS DE VOJVODINE - SERBIA

Brage Ribnikar 5, 21000 Novi Sad • e-mail: zlatnagreda@dvibee.net • www.dkv.org.rs

Министарство културе Републике Србије • Serbian Ministry of Culture • Управа за културу Новог Сада • Novi Sad City Council • Сејесаријат за културу Аде Видовића • The Department of Province of Voivodina

EFFE LABEL 2019-2020

ISBN 1451-071009
9 771451 071009

**ЗЛАТНА
ГРЕДА**

Мишљење
Дамир Смиљанић
Стеван Брадић
Владимир Гвоздан
Ценијер Рајт Кнуст

Поза
Слађана Илић
Милица Јефтићијевић Лилијан
Владимир Кончи
Давид Кејмпън Деко

Покреци и музика
Шабан Шаронкапић
Данијела Трајковић
Андреја Торђе Врањеш
Миростас Николић
Софјана Алексин Станковић
Дара Радовановић

Поезија
Златко Красни
Лиљана Фијат
Михајло Ђуга
Драган Џаремић
Данијела Јанковић
Драган Јанковић
Драган Јанковић

Друге
Бијанка Јакшић
Душан Перић

Афоризми
Нинус Јестоховић

ISBN 1451-071009
9 771451 071009
Klaus Staecky